

MAASEUTU INNOVAATIOYMPÄRISTÖNÄ

**– YLÄ-PIRKANMAAN KEHITTÄJÄVERKOSTON
SPATIAALISET ULOTTUVUUDET**

Aino Siippainen

Tampereen yliopisto

Yhdyskuntatieteiden laitos

Aluetieteen Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2011

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto / Yhdyskuntatieteiden laitos

SIIPPAINEN, AINO: Maaseutu innovaatioympäristönä – Ylä-Pirkanmaan kehittäjäverkoston spatiaaliset ulottuvuudet

Aluetieteen Pro gradu -tutkielma, 89 sivua + 7 liitesivua

Toukokuu 2011

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten Ylä-Pirkanmaan kolmen kunnan Mänttä-Vilppulan, Virtojen ja Ruoveden kehittäjätoimijat luovat edellytyksiä alueen innovaatiotoiminnalle. Tutkimusta varten on syksyllä 2010 haastateltu paikalliset elinkeino-yhtiöt sekä toimintaryhmä. Koko tutkimuksen kohdealue luokitellaan EU:n mukaan maaseuduksi, joten innovaatiotoimintaa lähestytään maaseudun innovaatioympäristön näkökulmasta ja teknologisten innovaatioiden sijaan painotetaan alueen omista lähtökohdista nousevia tarpeita uusien tuotteiden ja toimintatapojen kehittämiseksi.

Kehittäjätoimijat tunnistavat tehtävänsä innovaatiotoiminnan edistäjänä ja uskovat, että kuten keskuksilla myös maaseudulla on mahdollisuuksia kehittää innovaatioita, vaikka kaikki vaaditut elementit eivät alueelta löytyisikään. Innovaatioympäristölle suotuisat elementit ovat etenkin koulutus, T&K-toiminta, infrastruktuuri sekä neuvonta- ja rahoituspalvelut. Lisäksi oleellista innovaatiotoiminnan jatkuvuuden kannalta on osaajien houkuttelu ja alueelle sitouttaminen, koska osaamisen ja tiedon määrää pidetään keskeisenä resurssina innovaatioiden syntymiselle.

Koska maaseutumainen alue ei ole rakenteeltaan lähtökohtaisesti innovatiivinen, on innovaatiotoiminnan edellytyksenä kiinnittyminen verkostoihin, joiden avulla voidaan tuoda paikalliseen innovaatiotoimintaan soveltuvaa tietämystä. Näin ollen verkostot ovat keino laajentaa ja siten korjata alueen innovaatiojärjestelmän puutteita, kuten organisaationaalista ohuutta.

Tässä tutkimuksessa selvitetään, mistä toimijoista kehittäjäverkosto koostuu, miten verkosto edistää alueen kykyä olla innovatiivinen ja mitkä ovat verkoston toimivuuteen vaikuttavia tekijöitä. Suurin ongelma kehittäjäverkoston toimivuudessa liittyy kolmen kunnan keskinäiseen erilaisuuteen ja yhteisen tahtotilan puuttumiseen. Yhteisen tahtotilan luomiseksi olisikin oleellista tiedostaa, että innovaatioympäristö näyttäytyy aina eri toimijoille heidän oman toimintansa ja merkityksiensä kautta. Erilaisuudesta johtuvat haasteet eivät kuitenkaan vaikuta verkoston kykyyn laajentua uusiin spatiaalisiin ulottuvuuksiin, joista tärkein on maakunnan hallinnollinen keskus, Tampere. Kehittäjätoimijat arvostavat Tampereen osaamis pohjaa, vaikka Tampere koetaan myös uhkana aivoviennin takia. Tampere kuitenkin virkistää Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoimintaa ja juuri tällaisten spatiaalisten ulottuvuuksien kautta alueen kehittäjäverkosto pystyy kompensoimaan maaseudun ohutta organisaatorakennetta ja siitä johtuvaa puutteellista kykyä innovoida.

Avainsanat: Maaseutu, innovaatiotoiminta, innovaatioympäristö, verkosto, läheisyys

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuksen lähtöasetelma.....	1
1.2. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet.....	3
1.3. Tutkimusmenetelmät.....	5
2. Maaseudun kehittämiseen tähtäävät politiikan keinot	9
2.1. Alueiden kehittäminen	9
2.2. Maaseudun kehittämisen erityispiirteet	12
3. Innovaatiotoiminta käsitteinä	15
3.1. Innovaatio.....	15
3.2. Innovaatioympäristö.....	17
4. Maaseudun kehittäminen innovaatioympäristöksi	21
4.1. Innovaatioympäristön paikallisuus	21
4.2. Sosiaalisen pääoman merkitys maaseudun innovaatiokyvykkyydelle.....	24
4.2.1. Sosiaalinen ja inhimillinen pääoma.....	24
4.2.2. Osaajien houkuttelu ja sitouttaminen	25
4.3. Käytäntölähtöisyys innovaatiotoiminnassa.....	27
5. Kehittäjäverkotot innovaatiotoiminnan laajentamiseksi	29
5.1. Mitä verkostot ovat?.....	29
5.2. Verkostojen toimivuus	33
5.3. Läheisyyden lajien merkitys verkostojen toimivuudelle	35
5.4. Verkostojen laajeneminen alueen ulkopuolelle	42
6. Ylä-Pirkanmaan kehittäminen innovaatioympäristöksi	44
6.1. Tutkimuksen kohdealueen kuvaus: Ylä-Pirkanmaa.....	44
6.2. Innovaatiotoiminnan erityispiirteet Ylä-Pirkanmaalla.....	53
6.3. Puitteet innovaatioiden syntymiselle	56
6.4. Inhimillisen pääoman houkuttelu Ylä-Pirkanmaalle.....	60
7. Ylä-Pirkanmaan innovaatioympäristön spatiaaliset ulottuvuudet	64
7.1. Ydinkehittäjäverkosto välineenä Ylä-Pirkanmaan innovatiivisuuden edistämisessä	64
7.2. Kehittäjäverkon ulottuvuudet	70
7.3. Kehittäjäverkon laajeneminen alueen ulkopuolelle	74
7.4. Etäisyyksien kokeminen ja korvaaminen.....	76
8. Johtopäätökset	79
Lähteet	83
Liitteet	90
Liite 1. Yksilöhaastatteluiden virikehaastattelurunko.....	90
Liite 2. Ryhmähaastattelun virikehaastattelurunko.....	93
Liite 3: Haastattelut.....	96

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen lähtöasetelma

Innovaatiot ja innovaatioympäristöt ovat viime aikoina korostuneet aluekehittämisessä. Syrjäseutujen sijaan huomion kohteena ovat enimmäkseen olleet kasvukeskukset innovaatioympäristöinä, lisäksi innovaatiopolitiikan näkökulma on ollut varsin teknologiavetoinen. Tässä tutkimuksessa innovaatioympäristöjä lähestytään maaseudun näkökulmasta ja teknologisten innovaatioiden sijaan painotetaan alueen omista lähtökohdista nousevia tarpeita uusien tuotteiden ja toimintatapojen kehittämiseksi.

Aihe on aluekehittämisen kannalta mielenkiintoinen tutkimuskohde, koska aluekehittämisen globaalit ongelmat kärjistyvät juuri maaseuduilla. Tämän tutkimuksen avulla on siis mahdollista kytkeä myös syrjäseutujen näkökulma mukaan nykyisen innovaatiotutkimuksen suuntaviivoihin. Tämän hetkinen innovaatiotutkimus on keskittynyt tarkastelemaan pääasiassa hyvin menestyneitä alueita, alueellisia klustereita sekä yritysten innovaatiotoimintaa (Tödtling ym. 2005, 1203), lisäksi suomalaista innovaatiopolitiikkaa leimaa alueelliset yritys- ja osaamiskeskittymät. Innovaatiopolitiikan tutkimuksessa on tämän takia haluttu lisätä huomioita alueiden innovaatioympäristöjen erityispiirteisiin. Sotarauta (2007) kuitenkin korostaa, ettei toimijoiden näkökulmasta katsottuna alue ole yksi ja kaikille samanlainen innovaatioympäristö. Usein alue nähdään innovaatioympäristönä, vaikka oikeampaa olisi puhua erilaisten toimijoiden erilaisista innovaatioympäristöistä. (Sotarauta 2007, 5–6) Tässä tutkimuksessa huomio kohdistuu erityisesti syrjäseutujen kehittäjätoimijoiden näkökulmaan.

Suomessa kunnilla on tärkeä rooli innovaatiotoiminnan edellytysten luomisessa ja sen rohkaisemisessa ja tukemisessa. Kunnat ovat delegoineet elinkeinopolitiikkansa seutasolla toimiville yhteistyöorganisaatioille kuten kuntien omistamille kehitys- ja elinkeinoyhtiöille. Toinen tämän tutkimuksen kannalta merkittävä aluekehityksen keino, maaseutupolitiikka on puolestaan muotoutunut toimintaryhmätyöksi hankkeineen. Elinkeino- ja kehitysyhtiöt, kuntien elinkeinoasiamiehet ja toimintaryhmät muodostavat paikallisen innovaatioympäristön fyysis-toiminnallisen ytimen. Tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena ovat maaseudun innovaatiotoimintojen ja paikallisten

innovaatioympäristöjen kehitysdynamiikan tarkastelu juuri kyseisten toimijoiden kannalta, eli miten paikalliset elinkeinoyhtiöt ja toimintaryhmä luovat edellytyksiä maaseudun innovaatiotoiminnalle. Alueen menestyksen kannalta keskeistä on muun muassa toimijoiden välinen yhteistyö ja toiminnan pitkäjänteisyys.

Ongelmana maaseutujen kehittämisessä on ollut maaseudulle suunnattujen hyvien kehittämismallien ja -välineiden niukka tarjonta. Maaseudun tyypillisin ongelma on alueen alhainen innovaatiokyvykyys, heikot yrityspalvelut, elinkeinon painottuminen perinteisiin toimialoihin sekä heikko tutkimus- ja kehittämistoiminta (Myöhemmin T&K-toiminta). Näillä alueilla on kuitenkin huomattu innovaatioympäristöjen antamat mahdollisuudet aluekehityksen kannalta, ja siksi tarkoituksenani on tutkia, miten tätä olemassa olevaa innovaatiopotentiaalia voitaisiin nostaa esiin hyödynnettäväksi ja siten edistää maaseudun innovaatiotoimintaa.

Lähtökohtana alueen innovaatiotoiminnalle on osaaminen, joka on korostunut taloudellisen toiminnan perustana. Sosiaalisen ja inhimillisen pääoman merkitys korostuu etenkin maaseudulla, jossa organisaatorakenteiden ohuutta pyritään kompensoimaan yksilöistä kumpuavilla innovaatioilla. Maaseudulta tuntuu kuitenkin puuttuvan osaajien lisäksi myös muita innovaatiotoiminnan kannalta keskeisiä elementtejä, eikä maaseutu ympäristönä voi tarjota alueensa yrityksille kaikkia heidän tarvitsemiaan palveluja. Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten elementtien puuttumista voidaan kompensoida ja siten parantaa maaseudun edellytyksiä innovaatiotoimintaan. Keskeisiksi haasteiksi nousevat vuorovaikutuksen ja verkostoitumisen mekanismit.

Aihetta lähestytään tapaustutkimuksen valossa ja tutkimuksen kohdealueena on Ylä-Pirkanmaan kolme kuntaa: Mänttä-Vilppula, Virrat ja Ruovesi. Koko kohdealue luokitellaan EU:n mukaan maaseudeksi. Kohdealueesta tekee mielenkiintoisen sen kolme keskenään varsin erilaista kuntaa sekä maaseutumaisuuden lisäksi aluetta leimaava teollinen historia. Yhteistyökyky kehittäjätoimijoiden välillä on haasteellista juuri erilaisten tahtotilojen mutta myös maaseudun aiheuttaman maantieteellisen läheisyyden puutteen takia.

1.2. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, mitkä ovat ne tekijät, jotka mahdollistavat maaseuduksi luokitellun Ylä-Pirkanmaan kehittymisen innovaatiotoiminnan kannalta edulliseksi ympäristöksi. Tutkimus pyrkii tuomaan esille ne heikkoudet ja mahdollisuudet, jotka vaikuttavat uusien innovaatioiden esiin nostamisessa ja eteenpäin kehittämisessä.

Tutkimuksen tutkimusongelma on:

Mitkä ovat Ylä-Pirkanmaan mahdollisuudet toimia innovaatioympäristönä?

Tutkimuskysymykset ovat:

- Miten innovaatiotoimintaa edistetään Ylä-Pirkanmaalla?
- Mitkä ovat innovaatiotoiminnan kannalta oleelliset ulottuvuudet verkostoitua?

Tutkimukseni lähtökohtana on ajatus siitä, miten maaseudulla on tuettu innovaatioympäristöjen toteutumista ja onko osaamiselle rakennettu puitteita. Tutkimuksessa selvitetään, mitä innovaatioympäristöillä tarkoitetaan, mitkä elementit edistävät ja mitkä puolestaan estävät tai rajoittavat innovaatioympäristöjen muotoutumista, millainen innovaatioympäristö sopii maaseudulle ja miten edellä mainitut asiat liittyvät maaseudun mahdollisuuteen kehittyä innovaatioympäristöiksi. Koska maaseudulta ei löydy riittävästi innovaatiokyvykkyyteen vaadittuja elementtejä, lähestytään aihetta verkostojen ja läheisyyden eri muotojen merkityksen näkökulmista.

Tutkimuksen tarkoituksena on luoda jäsenyys verkostoitumiskyvyn suhteesta alueen innovaatioympäristön muotoutumiseen. Tutkimus tuottaa tietoa, minkälaista yhteistyötä kehittäjäorganisaatiot tekevät alueen sisällä mutta myös mihin laajempiin verkostoihin kehittäjäorganisaatiot kuuluvat. Tutkimus siis kuvaa sitä, millainen on tutkimuksen kohdealueen kehittäjätoimijoiden verkostoitumiskyky ja mille laajuudelle verkostot ulottuvat.

Tutkimus on osa "Innovaatiotoiminnan edistäminen maaseudulla" -hanketta. Hankkeessa on mukana Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Tampereen yliopiston Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö Sente ja Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia. Hankkeessa tarkastellaan maaseudun elinkeino- ja innovaatiopolitiikan vaikutuksia maaseutuun eli kuinka yhtäältä kunnalliset elinkeinotoimijat ja toisaalta paikalliset maaseudun toimintaryhmät ovat eri alueilla osallistuneet innovaatiotoiminnan kehittämiseen. Tutkimushankkeen avulla pyritään kehittämään tapoja, joilla maaseutualueet voivat olla nykyistä vahvemmin mukana innovaatiovetoisessa kehityksessä ja toimia yhteiskunnan voimavarana. Laajemmin hanke kuuluu kiinteästi Maaseutupoliittiseen kokonaisuohjelman 2009–2013 teemaan: Osaaminen ja innovaatiojärjestelmät ja sen toimenpiteeseen 59: Maaseudun innovaatioympäristöjen eritysongelmat sekä mahdollisuudet.

Hanke toteutettiin tapaustutkimusten avulla, joissa tarkastellaan paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistyötä, kehittäjäverkoston toimintaa innovaatioiden edistämässä sekä kehittämispolitiikan muotoutumista maaseutualueilla. Tapausanalyysi mahdollistaa paikalliseen toimintakulttuuriin liittyvien institutionaalisten, organisatoristen ja yksilötasoisten tekijöiden huomioon ottamisen tutkimustuloksia tarkasteltaessa. Senten ja samalla oman tutkimukseni osuus tässä kokonaisuudessa on Ylä-Pirkanmaan tilanteen tarkastelu. Muita hankkeeseen kuuluvia alueita ovat Etelä-Pohjanmaalla Kuusiokunnat, Pohjois-Karjalassa Pielisen Karjala sekä Kymessä Kouvolan seutu.

Tutkimuksesta tekee aluetieteellisen sen aluekehitysnäkökulma, ja tutkimusaihe on tärkeä, koska maaseutu nähdään resurssina, joka on merkittävä koko maan kilpailukyvyn kannalta. Näin ollen maaseudun alue- ja yhteiskuntataloudellisen merkityksen kannalta on tärkeää, että maaseutualueet ovat vahvasti mukana osaamis- ja innovaatiovetoisessa kehityksessä.

1.3. Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen rakenne

Tutkimus jakautuu teoriakirjallisuusosioon ja empiirisesti kerättyyn haastatteluaineisto-osioon. Teoriakirjallisuusosiossa taustoitetaan ensin yleisesti aiheeseen liittyviä näkökulmia ja käsitteitä, jotka helpottavat tutkimuksen ymmärtämistä: Luvussa 2 tarkastellaan maaseudun aluekehittämiseen vaikuttavia kehittämisspolitiikkoja ja maaseudun yleisiä erityispiirteitä innovaatioympäristön kannalta. Luvussa 3 perehdytään käsitteisiin innovaatio ja innovaatioympäristö.

Lukujen 4 ja 5 pääpaino on aineistosta esiinnousseiden teemojen tarkastelussa teoreettisessa valossa. Teoriaosion merkittävimäksi koko teoreettista lähestymistä ohjaavaksi teemaksi nousi innovaatiotoiminnan edellyttämien elementtien puuttumisen korvaaminen verkostoitumisella. Tarkoituksena on peilata maaseudun mahdollisuuksia olla innovatiivinen riippumatta siitä, löytyvätkö kaikki innovatiivisuuteen vaadittavat elementit alueen sisältä. Luku 4 keskittyy tarkastelemaan ensimmäisen tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia teemoja, eli miten maaseutua on mahdollista kehittää innovaatioympäristöksi. Maaseutumainen alue ei kuitenkaan ole itseriittävä eikä siellä ole riittävästi innovaatiotoiminnan edellyttämää maantieteellistä läheisyyttä, joten luvussa 5 keskitytään tarkastelemaan toisen tutkimuskysymyksen teemoja, eli innovaatioympäristön verkostoitumista ja verkostojen muodostumiseen ja toimivuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Empiirinen osio painottuu haastatteluissa esiinnousseiden ajatusten tarkasteluun ja analysointiin. Empiirisen osion luku 6 alkaa tutkimuksen kohdealueen, Ylä-Pirkanmaan, kuvauksella, tämän jälkeen luku painottuu ensimmäiseen tutkimuskysymykseen käyden läpi tutkimuksen kohdealueen erityispiirteitä ja mahdollisuuksia olla innovatiivinen alue. Luvussa käydään jatkuvaa empiiristä keskustelua teoriaosan luvun 4 kanssa. Luku 7 puolestaan painottuu toiseen tutkimuskysymykseen ja käy jatkuvaa keskustelua teoriaosion luvun 5 kanssa Ylä-Pirkanmaan kehittäjäverkoston spatiaalisista ulottuvuuksista.

Menetelmät

Tutkimuskohteena on Ylä-Pirkanmaa ja aihetta tutkittiin tarkastelemalla kehittäjätoimijoiden näkemyksiä seudun kehittämisestä sekä kehittäjäverkoston toimivuudesta innovatiivisuuden edistämisen valossa. Tutkimusstrategiaksi on valittu tapaustutkimus, koska sen avulla on mahdollista saada yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 123).

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena. Valintaa puoltaa innovaatiotoiminnan mahdollisuuksien kokemuksien subjektiivisuus sekä käsitteen abstraktius. Kvalitatiivinen tutkimusote pystyy kvantitatiivista tutkimusotetta paremmin saavuttamaan kokonaisvaltaisemman näkemyksen tutkittavasta ilmiöstä, koska se suosii ihmistä tiedon keruun instrumenttina, eli havainnoivana ja keskustelevana ihmisenä. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 155) Laadullinen tutkimusote mahdollistaa tutkittavien tapausten ainutlaatuisen käsittelyn sen sijaan, että aineiston tulkinnessa pyrittäisiin yleistyksiin. Tässäkään tutkimuksessa ei haeta täydellistä ilmiön ymmärtämistä, vaan tarkoituksena on kuvata Ylä-Pirkanmaan kehittäjätoimijoiden näkemyksiä alueen innovaatiotoiminnan mahdollisuuksista.

Haastattelumenetelmänä käytettiin niin sanottua virikehaastattelua, jossa haastateltaville esitettiin keskustelunaiheita ja kysymyksiä, joita haastateltavat kommentoivat omin sanoin. Virikehaastattelu oli menetelmänä perusteltu, koska se antaa tilaa haastateltavien omille tulkinnoille. Yksilöhaastattelukierroksella käytetyt virikkeet (LIITE 1), olivat yhdenmukaiset jokaisella hankkeeseen kuuluvalla kohdealueella ja jokaisessa haastattelussa. Ryhmähaastattelun virikkeet (LIITE 2) muotoiltiin tämän tutkimuksen kohdealueella esiin nousseiden aiheiden perusteella. Keskusteluaiheet näytettiin haastateltaville paperilla tai dataprojektorilla heijastettuna. Virikehaastattelumenetelmä mahdollisti haastattelun aikana valmiiden kysymysten herättämän keskustelun pohjalta virikkeen syventämisen ja täsmentämisen lisäkysymyksillä ja toisaalta haastateltavalla on haastattelun aikana laaja mahdollisuus tarkentaa haastattelijalle mielipiteitään. Tämä oli olennaista tutkimukseni kannalta, jotta saisin laajempaan tutkimukseen suunnatun haastattelurungon toimimaan myös tässä tutkimuksessa.

Aineisto

Empiirinen aineisto kerättiin tutkimuksen kohdealueen kehittäjätoimijoiden (LIITE 3) haastatteluun. Tässä tutkimuksessa olivat mukana haastateltavat seuraavista kehittäjäorganisaatioista: Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys, PoKo ry, MW-Kehitys, Virtain yrityskehityspalvelut ja Ruoveden elinkeinoasiamies. Haastateltavia oli yhteensä kuusi ja he edustivat organisaationsa johtotasoa. Lisäksi aineiston keruuta syvennettiin yhdellä ryhmähaastattelulla, johon haastateltavaksi kutsuttiin edellä mainittujen kehittäjäorganisaatioiden lisäksi kuntien päättäjiä sekä Pirkanmaan hallinnollisen keskuksen, eli Tampereen, toimijoita, joiden kanssa kohdealueen toimijat ovat verkostoituneet hallinnollisten asioiden hoitamiseksi, kuten ELY-keskus sekä Pirkanmaan liitto. Ryhmähaastatteluun osallistui 12 kutsutusta neljä haastateltavaa, joista yksi oli ollut jo aiemmin haastateltavana.

Kerättyä aineistoa lähestyttiin tarkoituksena löytää kohdealueen innovaatioympäristön edistämisen piirteitä ja siten vastata tutkimusongelmaan. Teemoittelujen alle kerättiin aineistosta esille nousseita ajatuksia, joita havainnollistettiin sitaatteina tekstin seassa. Teemoittelun perusteena on yleensä erilaisten teemallisten kokonaisuuksien löytäminen aineistoa tarkastelemalla, mutta myös teoreettisten näkökulmien ja viitekehyksen kautta teemoittelu on mahdollista (Saaranen ja Puusniekka 2009). Lähestymistapana tutkimuksessa ja teemoittelussa on ollut abduktiivinen eli teoriaan ankkuroitu lähestymistapa, jossa tutkimuksen teoria kehittyy tutkimuksen aikana jatkuvan empirian analyysin vuorovaikutuksen tuloksena (Hirsijärvi ja Hurme 2001, 164).

Kvalitatiivisen haastattelututkimuksen luotettavuuden kannalta on oleellista, että haastatteluja on riittävä määrä, näin myöskään näkökulma aiheeseen ei jää liian kapeaksi. Hirsijärven ja Hurmeen (2001, 58–60) mukaan haastateltavia on riittävästi, eli ne saavuttavat saturaatiopisteen silloin, kun haastatteluista saa tarvitsemansa tiedon eivätkä uudet haastattelut anna enää olennaisesti uutta tietoa. Tässä tutkimuksessa Ylä-Pirkanmaan toimijoista haastateltiin hankkeen näkökulman kannalta oleellisimmat toimijat. Hankkeessa haluttiin selvittää elinkeinoyhtiöiden ja toimintaryhmien näkemyksiä innovaatiotoiminnan edistämisestä seudulla, joten haastateltavaksi valikoitui luonnollisesti kaikkien mainittujen tahojen edustajat. Haastatteluiden määrä oli sopiva ja haastattelut olivat riittävän laadukkaita, koska haastatteluista saatiin tarvittava tieto ja aihetta pystyttiin tutkimaan niiden pohjalta.

Haastatteluiden riittävyttä puoltaa myös huomio, jossa viimeisissä haastatteluissa nousi hyvin paljon esille samantyyppisiä asioita kuin aikaisemmissakin haastatteluissa.

Haastateltavat eivät tutustuneet etukäteen virikehaastattelurunkoon, mutta teemat olivat haastateltaville riittävän tutut heidän asiantuntijuutensa puolesta, ja etukäteisellä tutustumisella olisi saattanut olla haitallinen vaikutus. Haastatteluiden tunnelma oli pääosin yhteistyömyönteinen ja haastateltavat kokivat antavansa hyödyllistä tietoa sekä tämän tutkimuksen että laajemmin koko hankkeen valossa.

Haastattelujen kestot vaihtelivat noin 50 minuutista 1 tuntiin 15 minuuttiin. Ryhmähaastattelun kesto oli 2 tuntia, eli aika, joka sitä varten oli varattu. Aiheen herättäessä keskustelua myös aiheen vierestä jäi viimeisten virikkeiden ja kysymysten läpikäyminen hatarammaksi kuin alun perin oli toivottu. Ryhmähaastattelun tarkoituksena oli kuitenkin vain lähinnä syventää ja tarkentaa yksilöhaastatteluissa nousseita ajatuksia, joten siltä osin sen pystyi toteamaan tarkoitustaan vastaavaksi. Ryhmähaastattelun antoisuutta lisäsi yhden haastateltavan mukana olo jo yksilöhaastattelukierroksella.

Haastattelut nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla, lisäksi haastatteluista kirjoitettiin muistiinpanot, jotka auttoivat jäsentämään haastatteluista litterointivaiheessa. Haastattelut purettiin tekstimuotoon litteroimalla ne lähes sanasta sanaan, kuitenkin selviä haastattelun varsinaisesta aiheesta poikkeavia puheosia jätin pois oman harkintani mukaan.

Litteroituja haastatteluja analysoitiin jakamalla aineiston havaintoja eri teemojen alle, jotka niputettiin yhteen teoriasta nousseiden kattokäsitteiden alle. Tässä tutkimuksessa painotettiin hankkeen tutkimuskohteiden lisäksi tämän tutkimuksen kannalta olennaisia asioita ja analysoidessani aineistoa nostin esiin ja teemoittelin vain tämän tutkimuksen kannalta relevantteja vastauksia. Haastatteluista jäi siis jonkin verran aineistoa huomioimatta, koska haastattelut oli suunniteltu laajempaa kokonaisuutta varten.

Tutkimuksen edetessä valitut analysointimenetelmät lunastivat niihin kohdistetut odotukset ja tutkimuksen avulla aineistosta löydetty teemat auttoivat vastaamaan myös tutkimuskysymykseen.

2. Maaseudun kehittämiseen tähtäävät politiikan keinot

2.1. Alueiden kehittäminen

Alue- ja paikallistasolla pyritään eri politiikan keinoin vaikuttamaan siihen, millainen alue on yritysten innovaatioympäristönä (Kautonen 2008, 10). Tämän tutkimuksen kohdealue, Ylä-Pirkanmaa, luokitellaan EU:n mukaan kokonaisuudessaan maaseuduksi. Kansallisella tasolla maaseudun kehittämisen taustalla ovat aluepolitiikka ja maaseutupolitiikka sekä aluepolitiikasta juurtuva elinkeinopolitiikka. Aluepolitiikassa maaseudun kehittämisen kohdalla on kyse aluepolitiikan erityistoimenpiteistä eli niin kutsutusta pienestä aluepolitiikasta, jolloin mukaan tulee vahvasti myös innovaatiopolitiikka. Innovaatiopolitiikalla tarkoitetaan valtion tai julkisen sektorin toimintaa innovaatioiden kehittämisen ja käyttöönoton edistämiseksi sekä innovaatioiden synnyttämän teknologisen muutoksen vaikutusten säätelymiseksi (Lemola 2009, 128–129).

Elinkeinopolitiikkaa leimaa kuntien oman elinkeinopolitiikan delegointi kehitys- ja elinkeinoyhtiöille, maaseutupolitiikka puolestaan näkyy pääasiassa toimintaryhmätyönä. Molemmat tähtäävät alueiden elinvoimaisuuden edistämiseen. (OECD:n maaseutupolitiikan maatumkinnat raportti (Myöh. OECD) 2008, 104) Tässä luvussa esitellään eri politiikanalojen tärkeimmät näkökohdat liittyen tutkimuksen kohdealueen kehittämismahdollisuuksiin. Poliitiikan keinojen tarkastelu taustoittaa tutkimuksen kohdealueen toimijoiden, eli elinkeino- ja maaseutupolitiikan toteuttajien, keinoja ja mahdollisuuksia edistää alueen innovatiivisuutta.

Aluepolitiikka

Aluepolitiikalla on ollut vahva vaikutus eri maaseudunkin innovatiivisuuteen vaikuttavien politiikanalojen synnyssä. Nykyisen aluepolitiikan taustalla on tulo- ja hyvinvointierojen tasaaminen maan sisällä ja sitä kautta eri osien elinvoimaisena pitäminen. Lisäksi siihen liittyy huomion kiinnittäminen yritystoimintaan kuten osajien houkutteluun ja myöhemmin keskeisemmäksi nousut keskittäminen kasvukeskuksiin ja yrityslähtöinen toiminta. Nykyinen aluepolitiikka on

ohjelmälähtöistä ja se vastaa EU:n rakennepolitiikkaan edistäen alueellista omaehtoista kehittämistä. (Vartiainen 1998, 9, Kautonen 2008, 14)

Ohjelmälähtöisyys näkyy syksyllä 1993 hyväksytyyn alueiden kehittämislain tavoitteissa, joiden mukaan aluepolitiikkaa oli käytännössä tarkoitus harjoittaa kehitysalueohjelman, rakennemuutosalueohjelman, osaamiskeskusohjelman, maaseutuohjelman, saaristo-ohjelman ja raja-alueohjelman kautta. Ohjelmien toteuttamisen painopisteen nähtiin olevan alueilla itsessään ja siksi keskeiseen rooliin oli määrä nostaa maakuntien laatimat aluekehittämisohjelmat. Ohjelmallinen aluepolitiikka on edistänyt monia innovatiivisia toimintatapoja ja parantanut erityisesti viranomaisten, elinkeinoelämän ja osaamisen instituutioiden välistä vuorovaikutusta. (Vartiainen 1998, 9–11). Ohjelmakehittäminen kehittyi jatkuvasti ja tällä hetkellä käytännön työkaluina kansallisessa alueiden kehittämisessä ovat alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO) sekä osaamiskeskusohjelma (OSKE). (<http://www.tem.fi/>) KOKO-ohjelman avulla toteutetaan tämän hetkistä innovaatiopolitiikkaa maaseudun näkökulmasta ja se pyrkii kehittämään eri alojen ja alueiden innovaatiokyvykkyyttä alueiden omista toimista käsin. KOKO-ohjelma yhdistää vanhoista kehittämisinstrumenteista nykyisen aluekeskusohjelman, maaseutuohjelman alueellisen osion ja saaristo-ohjelman. (Kautonen 2008, 17–18, Viljamaa ym. 2008, 20)

Elinkeinopolitiikka

Elinkeinopolitiikan yksi tärkeimmistä tehtävistä on aluetalouden vahvistaminen esimerkiksi Tödtling ja Trippel (2005) mukaan houkuttelemalla uusia innovatiivisia yrityksiä alueelle. Elinkeinoelämän yleisten edellytysten luominen ja kehittäminen katsotaan Laurosen (2009) mukaan kuuluvan kunnan toimialaan. Kunnilta myös odotetaan tätä, kunta voi niitä itsehallinnon nojalla itselleen ottaa ja hoitaa erilaisin keinoin. Elinkeinoelämän kehittäminen kuuluu esimerkiksi elinkeinojohtajalle, elinkeinoasiamiehelle, maaseutuasiamiehelle ja pienissä kunnissa tehtävät voivat kuulua kunnanhallitukselle sekä kehittämisyrityksille. Keskeisinä elinkeinopolitiikan tarpeina näyttävät muutos hallinta, yhteistyöhallinta ja tulevaisuusajattelu. (Lauronen 2009, 67–69)

Elinkeinoelämän voimavaroina ovat aktiiviset ja omaehtoiset asukkaat sekä yrittäjämäiset toimijat yksittäisinä toimijoina, osana sidosryhmien toimintaa ja poliittis-hallinnollisen organisaation jäseninä.

Yrittäjämäinen elinkeinopolitiikka on kokonaisuus, jossa yrittäjyys toimii mahdollisuutena kunnan suorittaessa sille langetettua tehtävää. (Lauronen 2009, 103) Yritysten edistämispolitiikka onkin tiiviisti kietoutunut yhteen alue- ja elinkeinopolitiikkojen kanssa.

Elinkeinopolitiikan keinoin pyritään siis vaikuttamaan myös yrityksiin ja yritystoimintaan. Verorahojen satsaaminen yli 60 % suomalaisista työllistäviin pk-yrityksiin on keskeistä, koska yritykset taloudellisina toimijoina turvaavat yhteiskunnan rahoitus pohjan (Vesala ym. 2011, 8–12). Työ, yrittäminen ja työelämä –politiikkaohjelman (2007) mukaan toimenpiteet eivät kuitenkaan kohdennu niinkään suoraan yrityksiin vaan niiden toimintaympäristöön. Tämä tarkoittaa sitä, että yritysten edistämispolitiikka kohdentuu niin yritysten kasvun kuin innovatiivisuudenkin lisäämisen mahdollistamiseen; toisaalta pyrkimys on lisätä kansalaisten halukkuutta yrittäjyyteen, toisaalta yritysten halukkuutta yritystoiminnan kasvattamiseen. Innovatiivisuuden edistämisen taustalla on yritysten välisten kilpailun vauhdittaminen kilpailupainetta kasvattamalla ja siten lisätä yritysdynamiikkaa ja alueen elinvoimaisuutta. (Vesala ym. 2011, 8–12)

Innovaatiopolitiikka

Alueellinen innovaatiopolitiikka nähdään olevan lähtöisin vuonna 1993 aluepolitiikan synnyttämästä Osaamiskeskusohjelmasta, millä on oma vaikutuksena kaupunkien ohella myös maaseudun mahdollisuuksiin olla innovatiivinen ympäristö (Kautonen 2008, 14). Innovaatiopolitiikalla tarkoitetaan valtion tai julkisen sektorin toimintaa innovaatioiden kehittämisen ja käyttöönoton edistämiseksi sekä innovaatioiden synnyttämän teknologisen muutoksen vaikutusten säätelyksi. Valtiota tarvitaan täydentämään, tukemaan ja korjaamaan markkinoiden toimintaa, koska yritysten intressi perustuu usein nopeasti liiketoimintaan tähtäävään T&K-toimintaan. Valtiota myös tarvitaan edistämään yhteistyötä ja verkostoitumista, käynnistämään ja tehostamaan koulutusta ja poistamaan lukkiutumia ja pysähtyneisyyttä. (Lemola 2009, 128–129, 133)

Kansallinen innovaatiojärjestelmä on välineenä pitkälti suunnattu T&K-alan sekä teknologia-alan yrityksille ja painottuu enemmän kaupunkiin kuin maaseutuun. Maaseutualueiden kykyä omaksua innovaatioita pitäisi kuitenkin vahvistaa ja ammattikorkeakoulut ja ammattikoulut pitäisi ottaa tiiviimmin mukaan niiden omien maakuntien kehittämiseen. Maaseutualueilla tehtävät pienetkin

innovaatiot ovat paikallisen kehityksen kannalta yhtä tärkeitä kuin huipputekniikan innovaatiot ovat koko Suomen kehityksen kannalta. Maaseudulla innovointia voi olla perinteisten toimintojen tekeminen uudella tavalla, uusien yritysten perustaminen tai hallinnon, paikallisten yritysten ja kansalaisten vuorovaikutustapojen muuttaminen. (OECD 2008, 204, 211)

Kautonen (2008) toteaa Suomen innovaatiopolitiikan yhdeksi heikkoudeksi innovaatiotoiminnan sirpaleisuuden ja hajanaisuuden. (Kautonen, 12) Heikkoudet näyttäisivät johtuvan perifeeristen alueiden runsaudesta. Toinen Kautosen mainitsema heikkous liittyy toimijoiden suureen määrään ja toimenpiteiden päällekkäisyyksiin. Muun muassa työnjaossa esiintyy epäselvyyksiä niin horisontaalisesti (kaupunkikeskukset, seutukunnat ja maakunnat) kuin vertikaalisestikin kansallisen tason, alueviranomaisten ja alueiden välillä. Nykyisessä innovaatiopolitiikassa korostetaan vuorovaikutuksen merkitystä, erityisesti yritysten ulkopuolisten tekijöiden kannalta. (Kautonen, 17)

2.2. Maaseudun kehittämisen erityispiirteet

Maaseutupolitiikka

Suomi on OECD:n maaseutupolitiikan maatutkimusraportin (2008) mukaan yksi OECD:n maaseutumaisimmista maista. Tämän tutkimuksen kohdealue luokitellaan kokonaisuudessaan maaseudeksi ja siten se on kokonaisuudessaan myös maaseutupolitiikan toimenpiteiden kohdealuetta.

Maaseutupolitiikka on jaettu laajaan ja suppeaan maaseutupolitiikkaan, joiden molempien tavoitteena on edistää maaseutualueiden tasapuolista kohtelua ja kilpailukykyä. Laajaa maaseutupolitiikkaa ovat sektorihallintojen maaseutuun kohdistuvat toimenpiteet, eli kyseessä on yksi alueiden kehittämislainsäädännön (602/2002) vahvistetuista neljästä erityisohjelmasta, eli Maaseutupolitiittinen kokonaisuohjelma. Suppeaa maaseutupolitiikkaa puolestaan sisältää erityisohjelmia maaseudun kehittämiseksi, näistä esimerkkinä Leader-toimintatapa. Tämän tutkimuksen fokus keskittyy tarkastelemaan maaseudun kehittämistä innovatiivisemmaksi pääasiassa suppean maaseutupolitiikan näkökulmasta, koska tutkimuksen yhtenä tarkastelukohteena on nimenomaan Leader-toiminta. (OECD 2008, 104)

Leader-toiminta näkyy paikallisina toimintaryhminä, joiden rooli maaseutujen kehittämisessä on laaja. Toimintaryhmien menestyksen taustalla on Leader-toiminnan kattamat kansalliset varat ja EU-rahoitus, hallituksen kolmikantainen rakenne¹ ja melko itsenäinen asema toimia. Näin on luotu aidosti uusia keskustelufoorumeja, mikä tekee paikallisista toimintaryhmistä todellisia osallistavan demokratian välineitä, ja se asettaa ne jonnekin viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen välimaastoon. (OECD 2008, 86 ja 134, Maaseutupoliittinen selonteko). Anttiroikon ym. (2006) mukaan Leader-toimijat ovat merkittävä edistysaskel maaseudun innovaatio- ja yritystoiminnan edistämiseksi. Rahoittajaroolin lisäksi toimintaryhmät ovat aloitteellisia, kehittämishakuisia ja verkostoituvat yli alue-, toimiala- ja hallinnon rajojen. (Anttiroiko ym., 60)

Maaseutupolitiikan alueelliset toimijat ovat maakuntien liitot (Pirkanmaan liitto) ELY-keskukset (Pirkanmaan ELY-keskus) ja paikalliset toimijaryhmät (PoKo ry). Lisäksi maaseutupolitiikka on vahvasti sidoksissa EU:n politiikan välineisiin. Vaikka maataloutta on tuettu, on maatalouselinkeinoista toimeentulonsa saavien määrä vähentynyt. Maaseutupolitiikan keinoin on pyritty tukemaan muiden toimeentulolähteiden syntymistä maaseutualueille. Etenkin maatalouspolitiikan mutta myös maaseutupolitiikan tavoitteet ja keinovalikoimat eivät kuitenkaan ole olleet omiaan tukemaan korkean osaamisen syntymistä. Tavoitteet ovat kohdistuneet yritystoiminnan uusiutumisen sijaan toimintojen ylläpitämiseen. (Anttiroiko ym. 2006, 123, Lievoja ja Lemola 2004, 81–82)

Maaseudun kehittämisen haasteet

Innovaatiotoiminnan edistäminen alueellisesti, etenkin maaseutumaisilla alueilla, on kuitenkin haastavaa. Maaseudulla haastavuutta lisää se, että kehittämisspolitiikan mallit on kehitetty isoilla innovatiivisilla kaupunkiseuduilla, eikä niitä voi suoraan soveltaa alueilla, joilla on puutetta taloudellisesta sekä sosiaalisesta pääomasta ja läheisyydestä T&K-keskuksiin. Sovellettaessa kehittämisspolitiikkaa, on huomioitava perifeerisen alueen erityispiirteet, kuten maaseututyypin. Kaupunkien läheisellä maaseudulla painottuvat erilaiset toimet kuin ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla. (Tödtling ja Trippel, 2004)

---

¹ Kolmannes hallituksesta koostuu kunnallisista virkamiehistä ja luottamushenkilöistä, kolmannes yhdistysten ja yritysten edustajista ja kolmannes yksittäisistä asukkaista

Erilaisten maaseutualueiden haasteet ja mahdollisuudet vaihtelevat kuitenkin suuresti: 1990-luvun jälkeen kaupunkien läheisen maaseudun kunnissa väestömäärä on kasvanut nopeimmin ja ikärakenne on nuorin Suomessa. Harvaan asutun maaseudun kunnat ja ydinmaaseudun kunnat taas menettävät väestöään. (OECD, 16) Maaseudun talous on kehittynyt merkittävästi viime vuosikymmenen aikana kaikissa maaseututyypeissä, ja palvelusektori on ohittanut alkutuotannon. Rakennemuutos on vaikuttanut voimakkaimmin harvaan asutun maaseudun kunnissa, joissa ei ole onnistuttu luomaan riittävästi uusia työpaikkoja menetettyjen tilalle. Kaikissa maaseutualueiden tyypeissä on kuitenkin selkeitä merkkejä yrittäjyydestä, jota esiintyy metsäteollisuudessa, uusiutuvien energianlähteiden tuotannossa, vakituisten ja loma-asukkaiden taloudessa sekä matkailun ja luontoharrastusten alalla. (OECD, 84)

Tödlingin ja Tripplin (2005) mukaan perifeeristä aluetta kuvaa heikko innovaatioaktiivisuus ja vähäinen T&K-toiminta, jotka haittaavat sekä sisäistä innovointia että johtavat matalaan yritysten alueelle houkutteluun ja alueelle sitouttamiseen. Innovaatioaktiivisuuden heikkous johtuu muun muassa ohuesta instituutiorakenteesta. Esimerkiksi verkostot etenkin yliopistoihin ja tutkimusorganisaatioihin ovat melko heikosti kehittyneitä. (Tödting ja Trippl 2005, 1204)

Anttiroiko ym. (2006) kokoavasti toteavat innovaatiotoiminnan ongelmien maaseudulla johtuvan perinteisestä tuotannosta, johon kohdistuva julkinen tuki innovaatiotoiminnan edistämiseksi on passiivista. Erityisesti kunnilla on passiivinen asenne tukien myöntämisessä. Aktiivisuus puolestaan lisääisi olemassa olevien palveluiden hyödyntämistä, mikä puolestaan lisääisi innovatiivisuutta. Yksi ongelma on asiantuntijuuden puute, mikä johtuu pitkältä pitkistä etäisyyksistä ja vuorovaikutuksen vähäisyydestä. Usein keksintöihin suhtaudutaan maaseudulla vakavasti vain, jos ne liittyvät maa- tai metsätalouteen. Ongelmana on myös yrittäjien yhteistyön vähäisyys, yrittäjät pelkäävät yhteistyön rajoittavat itsenäisyyttä ja tuovan lisää työtaakkaa. (Anttiroiko ym., 108, katso myös Lievonen ja Lemola 2004, 66, 77–78)

3. Innovaatiotoiminta käsitteinä

3.1. Innovaatio

Innovaatio aiheuttaa käsitteenä jonkin verran vieraantuneisuutta, koska sen oletetaan liittyvän johonkin, mihin vain harvoilla kyvyillä on taipumusta yltää. Innovaatio ja etenkin innovaatiotoiminta ovat kuitenkin käsitteitä, jotka liittyvät lähes kaikkien organisaatioiden jokapäiväiseen toimintaan ja siksi ne on tärkeää tuntea myös heikommin itsensä innovatiiviseksi tunnistavilla alueilla. Alueellisella innovaatiotoiminnan käsitteellä tarkoitetaan aluekehittämistä, joka edesauttaa tietyn alueen yritysten innovaatiokyvykkyyttä. Innovaatiotoiminta ja siihen huomion kiinnittäminen on tärkeää, koska Ståhlen ym. (2004) mukaan innovointi on kykyä kehittää ja toteuttaa uusia ideoita, joista on hyötyä ja siten se kehittää tietyn alueen kykyä olla innovatiivinen. Innovaatiokyvykkyys on siis tärkeä menestystekijä ja se on suoraan verrannollista alueen tai organisaation uudistumiskyvykkyteen. (Ståhle ym., 13)

Käsitettä innovaatio on tieteellisesti määritelty useiden tutkijoiden näkökulmasta. Yksinkertaistettua määritelmää innovaatiolle voidaan pitää Rogersin (2003) määritelmää, jossa innovaatio on joku idea, esine, käytäntö tai keksintö, jonka yksilöt kokevat uutena. Innovaatioajattelun uranuurtajana pidetyn Schumpeterin (1939) mukaan innovaatiot ovat keskeisiä talouden kasvussa. Virkkalan (2008) eri innovaatiomääritelmistä tekemän yhteenvedon mukaan innovaatiota määrittelevät sellaiset käsitteet kuin muutos, uutuus ja hyödyllisyys. Innovaatio on kaupalliseen käyttöön otettu keksintö, josta on taloudellista hyötyä. Innovaatiot voivat olla uusia tuotteita tai tuotantoprosesseja tai parannuksia jo olemassa oleviin tuotteisiin tai tuotantoprosesseihin. Innovaatio voi myös olla pääsy uusille markkinoille, uusien raaka-aineiden hyödyntämistä tai uusien organisatoristen ratkaisujen käyttöönottamista. (Virkkala, 83–84)

Innovaatioita voidaan luokitella uutuuden ja vaikutuksen suhteen. Radikaalit innovaatiot sisältävät uudenlaista teknologiaa ja niiden käyttöönotto muuttaa markkinarakennetta laajasti. Inkrementaaliset innovaatiot puolestaan ovat pieniä edistysaskelia ja parannuksia jo olemassa oleviin teknologioihin, tuotteisiin, palveluihin tai toimintatapoihin (Ståhle ym. 2004, 12) Ståhle ym. kuitenkin korostavat, ettei

innovaation ole välttämätöntä tuoda taloudellista arvoa, vaan se voi tuoda myös arvoa työilmapiiriin, elämänlaatuun tai oppimistulosten paranemiseen (Stähle ym., 13).

Erityisesti tämän tutkimuksen kannalta huomionarvoista on Kautosen (2008) näkökulma, jossa innovaatiot nähdään kompleksisina, vuorovaikutteisina ja avoimina prosesseina. Innovaatiot ovat oppimisprosesseja, joita muodolliset ja epämuodolliset instituutiot rajoittavat, edistävät tai ohjaavat. (Kautonen, 11) Innovaation syntyminen on siis sosiaalinen vuorovaikutusprosessi, jonka muodostumiseen vaikuttaa monet eri toimijat ja instituutiot alueella sekä alueen ulkopuolella, eikä näin ollen voida olettaa, että innovaatiokyky olisi vain harvojen ihmisten tai alueiden yksinoikeus. Tämä tarkoittaa myös sitä, että innovaatiotoiminnan tulisi olla mahdollista jokaisella alueella, vain sen ilmenemismuodot vaihtelevat alueen ja sen toimijoiden ominaisuuksista riippuen.

Innovaatiot liitetään usein teknologisiin keksintöihin, mutta kuten Stählen ym. (2004) määrittelystä voi päätellä, on teknologisten innovaatioiden rinnalle noussut vahvasti myös palvelu- ja sosiaaliset innovaatiot. Viljamaan ym. (2009) mukaan palveluissa innovaatiotoiminta on nykyisin lähes yhtä yleistä kuin teollisuudessa. Perusajatuksien innovaatioista pätevät pitkälti samalla tavalla palveluihin kuin teollisuuteen. Palveluinnovaatio on uusi palvelu tai palveluun tehty uudistus. Palvelujen ja tuotannon välille on vaikea vetää tiukkaa rajanvetoa, koska palveluinnovaatio voi liittyä materiaaliseen tuotantoon, kuten ruoan valmistukseen ravintolassa. Samoin teknologiseen laitteeseen, kuten paperikoneeseen liittyy erilaisia huolto- ja ylläpitopalveluja. (Viljamaa ym., 21–22)

Maaseudulla innovaatiot kumpuavat usein arkipäivän ilmiöistä, palveluinnovaatioiden lisäksi toinen maaseudun innovatiivisuutta heijastava käsite on sosiaalinen innovaatio. Sosiaaliset innovaatiot voivat koskea lainsäädäntöä, palveluja, yksilöiden ja väestön hyvinvointia tai tuote- ja palvelumarkkinoita. Sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä sosiaalinen innovaatio ymmärretään ”*Yksilön, ryhmän tai luovan toiminnan tuloksena syntyneeksi uudeksi ideaksi, joka johtaa lisäarvoa tuottavaan tulokseen yksilön tai yhteisön hyvinvoinnissa, terveydessä tai palvelujärjestelmässä.*” (Viljamaa ym., 24) Maaseutujen näkökulmasta niin palveluinnovaatioilla kuin sosiaalisilla innovaatioilla on suuri merkitys maaseudun innovaatiotoiminnan ilmenemisessä erityisesti väestön ikääntymisen ja siitä johtuvan lisääntyvän palvelutarpeen takia.

3.2. Innovaatioympäristö

Innovaatiotoiminta edellyttää tuekseen innovaatioympäristön, joka syntyy alueen toimijoiden välisistä verkostoista erilaisine sosiaalisine suhteineen. Innovaatioympäristöt ovat tärkeitä innovaatioiden lähteitä, koska tietoisien kehittämistoiminnan lisäksi ne sisältävät avoimia prosesseja, joita luonnehtivat tietämättömyys, epäselvyys, hämmennys ja väärinymmärrykset. Ne tekevät mahdolliseksi oppimisen ja uusien asioiden tutkiskelun. (Stähle ym. 2004, 18).

Kolehmainen (2004) mukaan innovaatioympäristö on eri toimijoiden erilaisten sidosten rihmasto, jolla on paikallisia, kansallisia ja kansainvälisiä ulottuvuuksia. Ylä-Pirkanmaan innovaatioympäristöä tutkittaessa oleellisinta on paikallinen ulottuvuus, joka tarkoittaa innovaatioympäristön kytkeytymistä maantieteelliseen alueeseen muodostaen yrityksen tai yksilön näkökulmasta näiden välisten sidosten paikallisen solmukohdan. Kolehmainen mukaan paikallinen innovaatioympäristö kiinnittää myös huomion niihin ominaispiirteisiin, joita tietyllä alueella on tarjota innovaatiotoiminnalle. Näitä piirteitä ovat erilaiset toiminnot ja elementit, jotka edesauttavat innovaatioiden syntymistä. Huomionarvoista kuitenkin on, ettei paikallinen innovaatioympäristö ole kaikille alueen yrityksille samanlainen, vaan se voi olla yritykselle tai organisaatiolle suotuisa, yhdentekevä tai jopa haitallinen. (Kolehmainen, 40, Suutari ym. 2009, 18,)

Innovaatioympäristön sisälle kytkeytyy innovaatiojärjestelmän käsite ja nämä kaksi käsitettä sekoittuvat usein toisiinsa. Innovaatiojärjestelmä muodostaa innovaatioympäristön institutionaalisen rungon. Käsitteiden välisiä rajapintoja ei voida tarkasti määrittää mutta yksi tapa hahmottaa ero on kuvitella innovaatiojärjestelmä alueen institutionaaliseksi luurangoksi, jonka ympärille innovaatioympäristö tuo elämää (Sotarauta ym. 2003, 15). Mariussenin & Asheimin (2003, 19) mukaan innovaatiojärjestelmässä oleellista on tiedon ja tietämyksen muuntamisen prosessit, jotka seuraavat ajan myötä muotoutuneita polkuja, jotka puolestaan muodostavat ajan myötä innovaatiojärjestelmän. Innovaatiojärjestelmässä organisaatio ei ole irrallinen ympäristöstään vaan se on ikään kuin uppoutunut ympäristöönsä. Innovaatioympäristö ja innovaatiojärjestelmä ovat siis sosiaalisia järjestelmiä, joissa toimivien ihmisten vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys innovaatioiden syntymiselle ja innovaatiojärjestelmän käsitteen kautta organisaatioiden on helpompi hahmottaa itsensä osaksi kokonaisuutta ja siten etsiä ja luoda omaa rooliaan muuttuvassa tilanteessa. (Stähle ym. 2004, 22)

Pörinä (buzz) on yksi tärkeä osa innovaatioympäristön syntymistä. Asheim ym. (2007a) luonnehtivat pörinän olevan tiedonvälitystä, joka on tahatonta ja siten se toimii tehokkaana inspiraation lähteenä. (Asheim ym., 658) Pörinä syntyy muun muassa kasvokkaisesta viestinnästä ja tiedon vaihdosta alueen toimijoiden välillä. (Nooteboom 2000, 163) Storperin ym. (2004) mukaan pörinän ansiosta toimijoille voi syntyä tunne kuulumisesta joukkoon, jonka sisällä jaetaan tärkeää informaatiota. (Storper ym., 365) Asheim ym. kuitenkin mainitsevat, ettei pörinä välttämättä vaadi kasvokkaista viestintää levitäkseen vaan, sen vaikutukset voivat siirtyä myös muilla tiedonsiirron menetelmillä, mikä laajentaa pörinän vaikutusalueen jopa globaalille tasolle. Tämä on mielenkiintoinen huomio maaseudun innovaatioympäristön muotoutumisen mahdollisuuksien kannalta.

Bathelt (2004) tuo tähän näkökulmaan mukaan mielenkiintoisen globaalien kanavien (pipelines) käsitteen. Jos pörinä jää liian paikalliseksi, toimijoiden kiinnostus yhteistyöhön saattaa laskea vuorovaikutuksen jäädessä pyörimään paikallaan eikä siten synnytä uusia kehityspolkuja. Paikallisen kehittämisen vaatii siis sekä paikallista pörinää että sen levittämisen mahdollistavia globaaleja kanavia. Kanavissa toimivilla on kuitenkin oltava riittävä kognitiivinen läheisyys sekä riittävästi luottamusta, jotta informaation välitys onnistuu. (Bathelt ym. 2004, 42–43) Tämä ajatusmalli käy yhteen Maleckin (2001) kanssa, joka myös kiistää pelkän paikallisen pörinän riittävyyden innovaatioympäristön syntymiseen. Hänen mukaansa tarvitaan myös avointa suuntautumista ulospäin, jotteivät ajattelu- ja toimintamallit lukkiutuisi menneeseen kehitykseen, mikä puolestaan estää innovatiivisuutta (Malecki 2001, 115). Paikallisen innovaatioympäristön laajenemista tarkastellaan teoreettisesta näkökulmasta tarkemmin luvussa 5.

Innovaatioympäristön tasot

Kuten huomattu, innovaatiotoimintaan kytkeytyvistä verkostoista ja niistä muodostuvista innovaatioympäristöistä syntyy monisyinen kokonaisuus, jonka avaamista helpottaa Kolehmaisen (2004) kehittämä innovaatioympäristön tasojen ja ulottuvuuksien määritelmä. Tasot, jotka ovat toisiinsa kytköksissä, ovat rakenteiden ja instituutioiden taso, organisaatiotaso sekä yksilötaso.

Rakenteiden ja instituutioiden taso muodostuu alueen yritysraakenteesta, työvoiman saatavuudesta, koulutusorganisaatiosta, T&K-toiminnasta, yrityspalveluista, etujärjestöstä ja paikallisista viranomaistahoista sekä poliittisesta päätöksenteosta. Olennaista on institutionaalinen tiheys, mikä edistää paikallisten instituutioiden uusiutumista ja joustavuuden lisääntymistä, yhteisen tietopohjan syventämistä, luottamuksen ja vastavuoroisuuden lisääntymistä sekä koko alueen innovaatiokapasiteetin paranemista. (Kolehmainen, 41)

Rakenteiden ja instituutioiden taso muodostaa innovaatioympäristön kannalta oleelliset elementit, jotka tukevat innovaatioiden syntymistä. Lisäksi taso on tärkeä muun muassa yritysten alueelle houkuttelun ja sitoutumisen kannalta. Kolehmaisen mukaan tason toimijoista erityisesti korkeakouluilla on merkittävä asema yritysten alueelle sitouttamisessa. Yritykset sitoutuvat paremmin alueelle, kun siellä toteutetaan yhteistyössä molempia osapuolia, niin korkeakoulua kuin yrityksiä hyödyntäviä hankkeita. Näin alueelle syntyy uutta yritystoimintaa, mikä puolestaan houkuttelee alueelle muita organisaatioita. (Kolehmainen, 41)

Organisaatiotas muodostuu esimerkiksi paikallisista asiakkuuksista, kumppaniyritysten läheisyydestä, paikallisesta korkeakouluyhteistyöstä sekä suhteista julkiseen ja puolijulkiseen innovaatiotuki-infrastruktuuriin. Paikalliseen toimintaan liittyvä spatiaalinen ja kulttuurinen läheisyys helpottaa luontevien kasvokkaisten vuorovaikutustilanteiden syntymistä ja tiedon luomista. Innovaatioverkostojen kautta yritykseen kanavoidaan uutta informaatiota, tietoa, teknologiaa tai muita kehittämistoimintaa ja oppimista impulsoivia resursseja. Organisaatiotasolla yritysten näkökulmasta maantieteellisellä sijainnilla ei ole suurta merkitystä vaan tärkeintä on löytää paras mahdollinen kumppani omiin innovaatioprosesseihin, näin siis maantieteellinen läheisyys ei määritä innovaatioverkostojen syntyä. (Kolehmainen, 42–43)

Yksilötaso muodostuu luovista yksilöistä, asiantuntijoista, henkilöiden välisistä suhteista, sekä virallisten verkostojen ulkopuolelle jäävien ihmisten verkostoista ja kontakteista. Luovat yksilöt ja niiden houkuttelu on merkittävää toimivan paikallisen innovaatioympäristön rakentumisessa. Asiantuntijatyöntekijät ovat puolestaan tärkeitä kilpailukyvyssä. Henkilöiden väliset suhteet ja niihin kytkeytyvät tietoprosessit ovatkin oleellisempia kuin organisaatioiden väliset suhteet. Suhteet muodostavat vahvoja ja heikkoja siteitä. Vahvat siteet ovat tärkeitä tietokanavia, ne ovat luotettavia ja

yleensä tavoitteellisia. Vahvojen siteiden kautta ei välity kovin hyvin uutta informaatiota, koska ihmisillä siinä verkostossa on jo yleensä käytettävissä sama tieto, sen sijaan heikkojen sidosten kautta saadaan välitettyä yllättävämpää ja monipuolisempaa tietoa, eivätkä ne yleensä ole tavoitteellisia vaan luonteeltaan satunaisia: tiedon tihkusadetta. Suhteet eivät koskaan ole tietyn alueen omaisuutta vaan ne suuntautuvat myös kansainvälisesti. Paikallisuus korostuu siinä, että läheisyys lisää vuorovaikutusta ja etenkin hiljaisen tiedon vaihtoa. (Kolehmainen, 44, 48)

4. Maaseudun kehittäminen innovaatioympäristöksi

4.1. Innovaatioympäristön paikallisuus

Maaseutumaisilla alueilla innovaatioympäristön käsitteen tärkeys innovaatioiden syntymiselle herättää kyseenalaistamista: onko maaseudulla perusteltua käyttää termiä, jonka oletetaan sisältävän suuria teknologisia muutoksia? Juuri kyseenalaistamisen ilmiön takia innovaatioympäristön kehittäminen on nähtävä jokaisessa eri ympäristössä erilaisena. Lisäksi on huomioitava, että alueen innovaatioympäristö näyttäytyy erilaisena jokaiselle toimijalle. Alueellinen innovaatioympäristö on paikallistunut kokonaisuus, joka koostuu erilaisista paikallisista osaamisista, verkostoista ja toimintakulttuureista. Kun se otetaan huomioon, on ympäristön mahdollista toimia hyvin ja edistää innovaatiotoimintaa, koska se kykenee vähentämään toimintaan liittyviä epävarmuustekijöitä ja kustannuksia, edesauttamaan vuorovaikutteista oppimista sekä mahdollistamaan uusien ideoiden syntymistä. (Viljamaa ym., 2009, 62, 92–93)

Paikallinen innovaatioympäristö voi luoda joko edellytyksiä tai rajoitteita yritysten innovaatiotoiminnalle, tai se voi olla yritysten kannalta yhdentekevää. Näin on etenkin silloin, kun yrityksen kontaktit ja sidokset suuntautuvat luontaisesti alueen ulkopuolelle. Vain innovaatiokykyinen yritys voi hyödyntää paikallisen innovaatioympäristön tarjoamia resursseja. (Kolehmainen 2004) Innovaatioympäristöä ei siis ole järkevää kehittää yhtenä kokonaisuutena vaan kehittäminen tulee räätälöidä eri toimijoiden mukaan. (Viljamaa ym., 2009, 63)

Myös tutkimuksen kohdealue, Ylä-Pirkanmaa, on maaseutumaisuutensa vuoksi omanlaisensa innovaatioympäristö, jonka kehittämisessä on huomioiva sen alueelliset ominaispiirteet. Perifeerinen alue ei Virkkalan (2008) mukaan ole rakenteeltaan kovinkaan innovatiivinen. Pitkät välimatkat sekä etäisyys asutuskeskittymistä hidastavat innovaatioympäristön muodostumista. Alueiden potentiaalia ei kuitenkaan tule vähätellä. Breznitz ym. (2009, 76) toteavatkin, että perifeerisellä alueella innovaatiotoiminnan lähtökohtana kasvukeskuksiin verrattuna on, että innovaation pitää syntyä kysynnän luomista tuotteista ja palveluista sen sijaan, että luotaisiin kysyntää innovaatioista. Pienten seutujen innovaatiopolitiikan päätehtäväksi voidaankin asettaa otollisten olosuhteiden ja edellytysten

luominen yrityksille, oppilaitoksille ja muille innovaatioympäristön toimijoille sekä näiden keskinäiselle yhteistyölle. Eli kehittämistoiminta täytyy ymmärtää moniulotteisesti ja edellytysten on tähdättävä seudun liiketoimintaan. (Viljamaa ym. 2008, 76)

Seuraavaksi pohdin Virkkalaa (2008) mukaillen, miten maaseutumaiset alueet ja pienet keskukset innovaatioympäristöinä estävät tai rajoittavat yritysten innovaatiotoimintaa ja millaiset ympäristön piirteet, joita ei ole löydettävissä muuntyyppisiltä alueilta, puolestaan edistävät innovaatiotoimintaa.

Perifeerisen alueen heikkoudet

Perifeeristen alueiden ongelmana on ohut organisaatorakenne. Perifeerisillä alueilla voi kuitenkin olla innovatiivisia toimialakeskittymiä, esimerkiksi monet vanhat teollisuusalueet ovat menestyksekkääsi uudistaneet kehityspolkujaan ja metropolialueista on muodostettu verkostoitumisen kautta yhtenäisiä kokonaisuuksia. Alueilta etsitään sisältöä alueellisesti eriytyneelle innovaatiopolitiikalle ja innovaatioympäristöjen kehittämiseksi. Ongelmaksi nousee kriittisen massan puute. Pelkät innovatiiviset yritykset eivät riitä, koska yritykset ovat pieniä, kaukana tiedon tuotannon keskuksista ja niiden on vaikea ottaa käyttöön uutta tietoa ja uudistua (Virkkala 2008, 89).

Myös globalisaatio tuo esille omat ongelmansa perifeeristen alueiden kykyyn innovoida. Virkkalan (2008) mukaan yritykset ovat huonosti valmistautuneita globalisaation tuomiin uusiin kilpailullisiin paineisiin, koska niillä on vain vähän mahdollisuuksia kohdata globaalit käytännöt, mikä estää teknologista kehitystä. Tässä pääsevät avainasemaan yksilöt, koska Virkkalan mukaan yhteydet keskeisiin verkostoihin riippuvat yksittäisten yritysten ja näissä olevien yksilöiden aktiivisuudesta. Haastetta riittää, sillä alueiden sisäiset ja alueiden väliset verkostot ovat harvoja, mikä johtaa siihen, että innovaatioiden muodostuminen on epätodennäköistä ja niitä otetaan vain harvoin käyttöön. Innovaatiotoimintaa vähentää myös vähäinen tutkimus- ja kehittämistoiminta, mikä voi johtaa myös alhaiseen kykyyn hyödyntää tietoa ja soveltaa muualta saatuja innovaatioita. Tämän seurauksena alueilla on vain vähän erikoistuneita tiedon tuottajia ja tukiorganisaatioita. (Virkkala, 85)

Erityisesti Virkkala tukeutuu hiljaisen tiedon merkitykseen innovaatioympäristön luomisessa periferia-alueilla. Perifeeriset alueet kuitenkin näyttäisivät maantieteellisen sijaintinsa vuoksi jäävän paitsioon hiljaisen tiedon hyödyntämisessä, mikä hidastaa alueen kykyä innovoida. (Virkkala, 86)

Perifeerisen alueen vahvuudet

Virkkala (2008) mainitsee yhdeksi perifeeristen alueiden innovaatiotoiminnan esteeksi paikallisen kilpailun puutteen. Tällöin yritykset eivät rohkaistu innovoimaan niin paljon kuin yritykset, jotka ovat sijoittuneet intensiivisen kilpailun alueille. Ratkaisuksi paikallisten verkostoitumismahdollisuuksien vähäisyyden vaikutuksiin yritysten innovaatiotoimintaan, voi maantieteellistä etäisyyttä korvata verkostoitumalla suurten keskusten ja muiden alueiden yrityksiin ja luomalla muita läheisyyden muotoja. Erityisesti yritykset joutuvat harvaan asutuilla alueilla monipuolistamaan yhdyskuntaansa verkostoitumisen kautta ja olemaan aktiivisia uudistustoiminnassaan selviytyäkseen kilpailussa. (Virkkala, 101)

Virkkala (2008) toteaa, että perifeerisillä alueilla innovaatiotoimintaa esiintyy muun muassa luonnon resursseja jalostavia ja niche-tuotantoa harjoittavia yrityksiä. Puutuoteteollisuudella on enemmän innovaatioita maaseutualueilla kuin uusimmilla toimialoilla, vaikka alaa pidetään kypsänä toimialana, jolla on alhainen innovaatioalttius. Maaseudulle sijoittuneiden yritysten etuja ovat työvoiman piirteet ja toimitilojen saatavuus. Yritysten innovaatiotoiminnan vuorovaikutuksen suuntana ovat asiakkaat ja alihankkijat ja kontaktit suuntautuvat suurelta osin maaseutu ympäristön ulkopuolelle. Maaseutu ympäristöllä on mahdollisuuksia, joita muut ympäristöt eivät tarjoa innovaatiotoiminnalle, kuten paikallinen kulttuuri, ympäristö ja raaka-aineet. Usein on kyse ainutlaatuisista paikallisista resursseista, joista innovatiiviset yrittäjät luovat erikoistuneita tuotteita. (Virkkala, 101)

Maaseudun vahvuuksiin kuuluvat nimenomaan yksilöt kulttuurisine ominaisuuksineen, koska Virkkalan mukaan käytännönsaaminen ja tieto ovat tärkeitä innovaatioprosessin resursseja. Lisäksi maaseutualueiden vahvuuksia innovaatioympäristöinä ovat sellaiset tekijät, joihin perustuen voidaan luoda uniikkia hiljaista tietoa ja osaamista innovaatioiden perustaksi. Monilla asukkailla on työkokemusta raaka-aineiden ja luonnonvarojen monipuolisesta käsittelystä, mikä vahvistaa hiljaisen tiedon kasaantumista. Myös paikallinen kulttuuri ja elämänmuoto voivat toimia innovaatioiden

lähteenä. Perinteisiä elementtejä voi käyttää uudella tavalla, valmistaa tutuista raaka-aineista uusia tuotteita tai tuottaa matkailijoille palveluja. Käytännöllisen tiedon lisäksi paikallisten työmarkkinoiden piirteet voivat yritysten näkökulmasta edistää innovaatioprosesseja. Vähäinen määrä työpaikkoja saa aikaan sen, että työntekijöiden vaihtuvuus on vähäistä ja työntekijät ovat osaavia ja sitoutuneita. (Virkkala, 101) Viljamaa ym. (2008, 16) lisäksi mainitsee, että juuri edellä mainitusta syistä työvoima on myös yleensä motivoitunutta ja valmis panostamaan omaan kehitykseensä pitkäjänteisesti.

4.2. Sosiaalisen pääoman merkitys maaseudun innovaatiokyvykkyydelle

4.2.1. Sosiaalinen ja inhimillinen pääoma

Kuten Virkkala perifeerisen alueen vahvuuksissa mainitsi, kuuluvat nimenomaan yksilöt maaseudun innovaatioprosessien vahvuuksiin muun muassa käytännönosaamisen ja tietoperustansa takia. Myös Kolehmainen (2004) korosti innovaatioympäristön yksilötasomääritelmässään muun muassa luovien yksilöiden ja näiden välisten suhteiden merkitystä innovatiivisen ympäristön rakentumisessa. Mustikkamäki ja Sotarauta (2008) toteavat, että yksilöt jäävät usein alueellisten innovaatiojärjestelmien tutkimuksessa huomion taustalle, koska tutkimus on kohdistettu pääosin organisaatioihin ja niiden väliseen vuorovaikutukseen. *Yksilöt on nähty järjestelmän osina eikä niinkään aktiivisina toimijoina. Erityisesti kuluttajat on nähty prosessin passiivisina osina vain loppukäyttäjinä.* (Mustikkamäki ja Sotarauta, 27)

Maaseutumaisilla alueilla organisaatorakenteet ovat ohuita, joten innovatiivisuus kumpuaa yksilöistä. Suurin ongelma on koulutettujen yksilöiden puute, mikä johtaa vähäiseen T&K-toimintaan. Seuraavaksi erittelen yksilön roolin merkitystä sosiaalisen ja inhimillisen pääoman kautta, jonka jälkeen tarkastelen, miten yksilötoiminnassa oleellisia osajia voidaan houkuttaa ja sitouttaa alueelle ja miten yksilö voi käyttäjälähtöisesti vaikuttaa alueen innovaatiotoimintaan.

Koska innovaatiotoiminnassa keskeistä on sosiaalinen pääoma (Tura ja Harmaakorpi 2005), pohdin seuraavaksi millaisia merkityksiä sosiaalisella pääomalla on yksilön mahdollisuuksissa vaikuttaa innovaatioympäristöönsä. Sosiaaliseen pääomaan liittyy vahvasti inhimillinen pääoma, eli kokonaisuus

yksilöiden osaamisesta ja tiedoista, joka myös sosiaalisen pääoman rinnalla nähdään tärkeänä organisaation pääomana. Tietoisuus inhimillisen osaamisen tärkeydestä on nostanut työvoimaan investoimisen merkityksellisemmäksi kuin aiemmin. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilön kyvyillä ja taidoilla on väliä rekrytoinnissa, koska jokainen organisaatio haluaa osaavimmat ja taitavimmat työntekijät, maksimoidakseen oman innovaatiokyvykkyytensä. (Tura ja Harmaakorpi, 1118)

Sosiaalinen pääoma on laajempaa kuin inhimillinen pääoma: inhimillinen pääoma keskittyy yksilöön ja hänen henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa, sosiaalinen pääoma vastaavasti nojaa yhteisöllisyyteen ja verkostoihin. Saarivirran (2008) määritelmän mukaan yksilöllä ei varsinaisesti ole vaikutusta jonkin organisaation sosiaaliseen pääomaan. Sosiaalinen pääoma on jaettua ja sitä voi saada lisää liittymällä verkostoihin ja tutustumalla uusiin ihmisiin. Se ei kuitenkaan ole yksittäiseen ihmiseen sidottua, vaan verkosto itsessään on pääomaa. Sen sijaan Saarivirta korostaa, että talouden tärkein voimavara on ihmiset ja inhimillinen pääoma on sidottu yksilöihin. Sosiaalista pääomaa puolestaan tarvitaan inhimillisen pääoman hyödyntämisessä, jotta yksilöiden tiedot ja taidot saadaan käyttöön taloudessa. Sosiaalista pääomaa mitataan ihmisten osallistumisaktiivisuudella erilaisiin toimintoihin sekä luottamuksella. (Saarivirta, 225, 236).

4.2.2. Osaajien houkuttelu ja sitouttaminen

Tiedon ja osaaminen merkitys on korostunut taloudellisen toiminnan perustana. Tiedon merkityksen kasvaessa on koulutetuista ihmisistä, asiantuntijoista ja osaajista tullut organisaatioiden ja alueiden yksi tärkeimmistä strategisista resursseista. (Mustikkamäki 2004, 88) Joten, jotta alueella kyetään innovoimaan, tarvitaan alueelle yksilöitä eli osaavia ihmisiä. Anttiroiko ym. (2006) korostaa osaajien merkitystä alueen kilpailuedun kannalta. Tähän liittyy havainto, jossa tieto- ja viestintäteknologian kehitys on nimenomaan lisännyt osaavan ja koulutetun työvoiman kysyntää sen seurauksella, että alhaisemman vaatimustason työvoiman kysyntä on vähentynyt, mikä entisestään kiristää kilpailua osaavasta työvoimasta (Anttiroiko ym, 15). Seuraavaksi erittelen osaajien houkuttelemiseen vaikuttavia tekijöitä.

Osaajat tekevät sijaintipäätöksiään erilaisten vetovoimatekijöiden pohjalta. Kun kyseessä ovat nimenomaan innovaatioihin kykenevät osaajat, eivät työpaikat ja niiden kautta työllistyminen sinänsä

ole ainoita vetovoimatekijöitä, vaan huomioon on otettava myös erilaiset resurssit. (Hynynen 2009, 19) Työvoiman saatavuuden kannalta on tärkeää ylläpitää seudulla kehittämismyönteistä virettä sekä kehittää aluetta muun muassa asumisen näkökulmasta. (Kolehmainen 2009, 12) Myös muun muassa Mustikkamäki (2004) ja Viljamaa ym. (2009) kiinnittävät huomiota alueelle houkuttelussa alueiden rakenteellisten ominaisuuksien sijaan enemmän yksilöiden toimintalogiikkaan, kuten asumis- ja elinympäristöön, työympäristöön sekä arvostuksenkohteisiin liittyviä ominaisuuksia, koska ne ovat osoittautuneet tärkeiksi vetovoimatekijöiksi (Mustikkamäki 89, Viljamaa ym., 61) Erikseen on huomattava, että yritysten houkuttelun alueelle tulee perustua alueen kestäviin kilpailuetuihin, ei lyhytaikaisiin rahallisiin tukiin, sillä ne eivät useinkaan luo edellytyksiä kestäväälle yritystoiminnalle. (Kolehmainen, 2009, 13) Jos työntekijöiden koulutus saadaan seuduilla järjestettyä yritysten tarpeisiin sopivalla tavalla, on työvoimasta mahdollisuus rakentaa alueille selkeä vetovoimatekijä. (Viljamaa ym. 2008, 17)

Asuin- ja elinympäristön kannalta voi nostaa esiin Hynynen (2009) korostamat luonnolliset vetovoimatekijät, jotka ovat muun muassa myös Ylä-Pirkanmaan vahvuus. Luonnon vetovoimatekijöiden potentiaalia ei ole kuitenkaan hyödynnetty kuin osittain. Tämä saattaa Hynynen mukaan johtua alueen toimijoiden suhtautumisesta näihin resursseihin itsestänselvyytenä. (Hynynen, 19) Lisäksi asuminen pikkukaupungissa on koetaan Hynynen (2009) mukaan laadullisesti erilaiseksi verrattuna asumiseen Tampereella. Ympäristö on pienimittakaavainen ja rauhallinen, välimatkat kauppaan, terveyskeskukseen ja muihin palveluihin ovat lyhyitä. (Hynynen, 25–26)

Ylä-Pirkanmaan vetovoima suhteessa maakunnan keskuskaupunkiin, Tampereeseen on Hynynen (2009) mukaan merkittävä pohdinnan aihe. Tämä johtuu siitä, että yhtäältä Tampere syö vetovoimaa, toisaalta tukee sitä. Tampereen kanssa ei kannata eikä voi kilpailla samoilla vetovoimatekijöillä. Hynynen näkee Ylä-Pirkanmaan mahdollisuutena omaleimaisen kehittämisen. Sen tarkoituksena olisi nimenomaan täydentää ja tarjota vaihtoehto Tampereelle. On kuitenkin tärkeää, että alueen pikkukaupungit eivät tässä suhteessa kilpaile myöskään keskenään, vaan tavoittelevat omista, hyvinkin paikallisista lähtökohdistaan kumpuavaa kaupunkimaisuutta. Tampereen suhteellinen läheisyys on Ylä-Pirkanmaalle myös suoranainen vetovoimaetu. (Hynynen, 26)

Yksi mahdollisuus osaajien houkuttelussa on alueellinen erikoistuminen, mikä avulla pyritään houkuttelemaan alueelle tietentyypisiä asukkaita. Erityisesti osaajatyypeistä luova luokka on noussut innovatiivisuuteen liittyvissä keskusteluissa esille, koska luovista ihmisistä koetaan olevan hyötyä alueen innovatiivisuuden lisäämisessä. Esimerkiksi Florida (2005) kiinnittää huomiota uusiin vaihtoehtoihin elämäntyyli-mahdollisuuksiin, vapaa-ajan palveluihin sekä avoimen ilmapiirin luomiseen. Nämä houkuttelevat osaajia, etenkin näitä luovia, alueille. Luovaan luokkaan yhdistetään tiiviisti ajatus slow-ilmiöstä.

Sitoutumisen problematiikka

Osaajien houkuttelun lisäksi varsinaiseksi haasteeksi koetaan heidän sitouttaminen alueelle. Sitoutuminen on voima, joka sitoo ihmisen toimimaan tietyllä tavalla yhden tai useamman kohteen hyväksi ja motivoi yksilöä tietyn tavoitteen toteuttamiseen. Sitoutumisen tunnistaminen on tärkeää, koska yksilöt ovat alueen toimijoita ja vaikuttavat valinnoillaan alueiden tulevaisuuden kehitykseen. (Mustikkamäki 2004, 19, 109)

Mustikkamäen mukaan työympäristöihin liittyen sitoutumisen ongelma liittyy sitoutumiseen samaan organisaatioon. Lojaalisuus kohdennetaan nykypäivänä erilaisille projekteille ja tiimeille sekä omalle uralle ja sen kehittämiseksi, ei niinkään organisaatiolle. Sitoutumisella on vaikutuksia myös laajemmin työmarkkinoiden dynamiikkaan, tiedon ja osaamisen liikkuvuuteen, innovaatiokyvykkyyteen ja sitä kautta alueiden kehitykseen. (Mustikkamäki 2004, 89- 90) Sitoutumisen haastavuus kohdistuu erityisesti korkeasti koulutettuihin ihmisiin. Tämä johtuu heidän vahvasta ammatillisesta identiteetistä, jolloin tärkeää on palkan tai viihtyvyyden sijaan työn haasteellisuus ja kehittymismahdollisuudet. (Mustikkamäki, 95)

4.3. Käytäntölähtöisyys innovaatiotoiminnassa

Maaseudulla innovatiivisuus keskittyy pääasiassa arkipäiväisten ongelmien ratkaisuihin ja teknologian sijaan innovaatiot ovat pikemminkin käytäntölähtöisiä. Harmaakorven (2008) mukaan yksilön näkökulmasta tarkasteltuna käytäntölähtöisyys voisi olla yksi mahdollisuus vaikuttaa innovaatioympäristön muodostumiseen. Tällöin innovaatiot eivät synny kasvottomissa organisaatioissa

teoreettisella tasolla vaan ongelmanasettelu saa alkunsa käytännönläheisissä konteksteissa. (Harmaakorpi, 110)

Käytäntölähtöisten innovaatioiden potentiaali on suuri, koska asiakatarpeissa ja heidän tietämyksissään piilee lukematon määrä kustannustehokkaasti luotavissa olevia innovaatioita. Potentiaalinen hyödyntäminen kuitenkin vaatii muutoksia innovaatiopolitiikassa ja lisäksi pitää olla sopivanlainen sekoitus sosiaalista pääomaa. Harmaakorpi korostaa erityisesti korkeakoulujen roolia käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan ympäristönä. (Harmaakorpi 2008, 127–128)

Breznitzin ym. (2009) mukaan yhtenä ratkaisuna maaseudun innovaatiokapasiteetin lisäämisessä voidaan pitää käytäntölähtöisiä innovaatioita esiin nostavaa käyttäjälähtöisyyttä. Esimerkiksi työministeriön suomalaisen innovaatiostrategian mukaan Suomessa pitäisi keksittyä teknisten innovaatioiden lisäksi myös käyttäjälähtöisiin palveluihin, jolloin tuotteiden ja palveluiden kehityksessä on pyrittävä kohtaamaan asiakkaiden tarpeita ja vahvistamaan käyttäjien ja kehittäjien molemminpuolista kehitystyötä. (Breznitz ym. 2009, 72) Käyttäjälähtöisyydellä tarkoitetaan käyttäjien tarpeiden hyödyntämistä voimavarana innovaatioprosesseissa. Käyttäjälähtöisyys tekee käyttäjästä prosessin aktiivisen osapuolen. Tämä tarkoittaa sitä, että käyttäjiltä voi tulla myös ratkaisuja, eivätkä he ole vain loppukäyttäjiä. Tarpeiden esiintuomisen lisäksi loppukäyttäjiä hyödynnetään myös käyttäjien ammattitaidon takia. Ongelmana on tarpeiden löytäminen. Käyttäjien tarpeet voidaankin liittää hiljaisen tiedon käsitteeseen. Ihmisillä on paljon tarpeita, joita he eivät osaa sanoa ja jotka eivät siten ilmene. (Breznitz ym., 79–82)

Maaseudun innovaatiotoiminnassa korostuvat paljon muun muassa ikääntymisestä johtuen palveluinnovaatiot innovaatiotoiminnassa. Viljamaan ym. (2009) mukaan erityisesti palveluissa korostuu asiakkaiden rooli, koska palveluyritykset toimivat yleensä lähellä asiakasta ja etsivät ratkaisuja asiakkaan ongelmiin. Asiakkaan tarpeet on tiedettävä hyvin, jotta hänelle voidaan tarjota sopivaa palvelua. Innovaatioiden ja etenkin palveluinnovaatioiden tukemisessa tärkeää on innovaatioiden syntyminen lisäksi paikallisten kysyntätekiäjien kehittäminen. Palveluinnovaatioissa korostuu alueellisesta näkökulmasta erityisesti kuntien rooli palveluinnovaatioiden hyödyntäjänä ja kehittäjänä. (Viljamaa ym., 24)

5. Kehittäjäverkostot innovaatiotoiminnan laajentamiseksi

5.1. Mitä verkostot ovat?

Kaikki innovaatiotoiminnan kannalta oleelliset elementit eivät löydy alueen sisältä. Erityisesti oikeiden osajien ollessa vähissä on tukeuduttava Kolehmainen (2004) mainitsemaan innovaatiojärjestelmän organisaatiotasoon. Organisaatiotaso muodostuu innovaatioverkostoista, joiden kautta alueelle pystytään kanavoimaan kehittämistoimintaan liittyviä resursseja. Tarkoitus on hyödyntää parasta mahdollista kumppania innovaatioprosesseihin riippumatta siitä, onko kumppani lähellä vai kaukana. Verkostot ovat siis keino laajentaa alueen innovaatioympäristöä.

Tässä luvussa esittelen ensin alueen ja sen kehittäjätoimijoiden tarvetta verkostoitua, verkostojen toimivuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä verkostojen ulottuvuuksia. Tämän jälkeen tutkin tarkemmin läheisyyden muotojen vaikutusta verkostojen syntymisessä. Esimerkiksi maantieteellinen läheisyys pitää toimijat paikallisesti verkostossa mutta se ei kuitenkaan takaa verkostojen syntymistä. Läheisyyden käsite verkostojen merkityksessä innovaatiotoiminnalle on mielenkiintoinen, koska innovaatiojärjestelmän organisaatiotasossa korostetaan, että maantieteelliset seikat eivät määritä innovaatioverkostojen syntyä vaan muut läheisyyden muodot kompensoivat ja tietyissä tilanteissa jopa täysin korvaavat etäisyyden.

Verkostot nähdään innovaatiotoiminnan perusominaisuutena, koska innovaatiot ovat riippuvaisia organisaatioiden ja yritysten välisestä vuorovaikutuksesta (Kosonen 2004, 115). Toimijaverkostot ovat monen kokoisia, sisältöisiä ja tasoisia ja koostuvat yksilöistä, ryhmistä ja organisaatioista. Castellsin (2000) mukaan verkostot koostuvat toisiinsa ihmisten ja yritysten muodostamista solmukohdista. Solmujen väliset yhteydet puolestaan toimivat kanavina vuorovaikutukselle, jonka avulla verkosto voi laajentua yhä uusiin solmukohtiin. Verkostot toimivat siis avoimina rakenteina, ja verkosto voi laajentua erilaisiin ulottuvuuksiin niin kauan, kuin sen jäsenet pystyvät kommunikoimaan keskenään. (Castell, 501) Verkostojen toimintaperiaate voi pohjautua niin virallisuuteen kuin epävirallisuuteenkin. Verkostoja luonnehtii niiden tapa toimia ja tehdä yhteistyötä ilman, että kukaan keskitetysti ohjaa niiden toimintaa. Tehokasta verkostossa toimiminen on erityisesti uuden tiedon luomisessa, oppimisessa ja osaamisen vaihtamisessa. (Lemola 2009, 85–87) Viljamaa ym. (2008), 12 korostavat

myös henkilökohtaisista kontakteista, kuten kollegoista, ystävistä ja naapureista muodostuvaa verkosta tärkeänä tiedon, ideoiden ja neuvojen lähteenä, koska epäviralliset suhteet muodostavat keskeiset tuntosarvet toimintaympäristön tarkasteluun.

Innovaatiotoiminnan kannalta keskeistä ovat verkostot, joissa luodaan, levitetään ja sovelletaan uutta tietoa ja teknologiaa. Erityisesti innovaatioverkostoissa keskitytään suoraan innovaatiotoimintaan ja ne ovat laajasti linkittyneitä. Haasteeksi kommunikaatiossa voi syntyä yhteistyön koordinoinnista johtuvat byrokraatiakustannukset ja luottamuksen puute. (Kosonen 2004, 115, 127)

Alueen kehittäjäverkosto

Verkosto on siis eriasteisesti ja eri tavoin vakiintunut sosiaalinen suhde toisistaan riippuvaisten toimijoiden välillä, jotka ovat organisoituneet yhteisen intressin ympärille (Linnamaa 2004, 51). Tässä tutkimuksessa keskitytään verkostoon, jonka yhteisenä intressinä on alueen innovatiivisuuden edistäminen, toisin sanoen kyse on alueen kehittäjäverkostosta. Kehittäjäverkostolle on keskeistä myös itse tunnistaa tehtävänsä innovatiivisuuden edistäjänä.

Alueen kehittäjäverkosto muodostuu toimijoista, jotka omalla toiminnallaan ja keskinäisellä yhteistyöllään vaikuttavat alueenkehitykseen. Lisäksi heidän välillä on toiminnallinen yhteys. Kehittäjäverkostoon voivat kuulua esimerkiksi kehittäjäorganisaatiot, kunnat, avainyritykset ja yrittäjäyhdistykset, rahoituslaitokset sekä kansalaisjärjestöt. Alueellinen kehittäjäverkosto voidaan tulkita löyhästi organisoituneeksi strategiseksi verkostoksi, jolla on ilman vakiintunutta organisoitumisen muotoa pyrkimys vaikuttaa alueen pitkän aikavälin kehitykseen. Kehittäjäverkosto on melko pysyvä, sen sijaan siihen linkittyneet verkostot voivat olla kestoltaan lyhyempiä. Alueen kehittäjäverkosto on lähempänä innovaatioverkostoa kuin yritysverkosto. (Linnamaa 2004, 55–56)

Verkostoituminen lisää eri sektoreiden yhteistyötä. Esimerkiksi järjestökentällä on julkisten kehittäjäorganisaatioiden rinnalla merkittävä rooli osaamiskeskittyminen syntymisessä. Hyvä esimerkki on Leader-toimintamallin myötä syntyneet paikalliset toimintaryhmät, jotka toteuttavat yhteistyössä järjestöjen kanssa ohjelmaperustaista kehittämistä alueella. Yrittäjäyhdistyksillä puolestaan on merkittävä rooli yritys ympäristön kehittämisessä ja toimintaedellytysten parantamisessa. (Anttiroiko

ym. 2006, 58) Yrityskentän yhteistyö kehittäjätoimijoiden kanssa mahdollistaa ympäristön kehittämisen, koska Alarinta (1998, 130) mainitsee julkisiin kehittäjäorganisaatioihin lukeutuvien yrityspalveluiden roolin osana toimintaympäristöä merkittäväksi uuden tuotannon aloittamisessa sekä tuotekehityksen mahdollistamisessa muun muassa investointien takia.

Alueen kehittäjäverkosto on tärkeä, koska esimerkiksi Viljamaan ym. (2008) mukaan on tärkeää pitää kehittämisen ydintoiminnot seututasolla. Ensinnäkin alueella on oltava osaavia toimijoita, jotka kykenevät tehokkaasti yhdistämään paikallisia ja verkoston kautta ulkopuolelta haettuja kehittämisvälineitä paikallisten yritysten hyödyksi. Tämä on tärkeää, koska verkostoitumista kaipaavalle yritykselle on etäällä sijaitsevien toimintojen käyttö, varsinkin alkuvaiheessa, hankalaa johtuen suurista fyysisistä sekä psykologisista etäisyyksistä toimijoiden välillä. Toiseksi paikallisten toimijoiden kanssa on helpompi rakentaa kehittämistarpeisiin vastaava paikallinen ratkaisu ja tätä kautta tukea alueen innovaatiokapasiteettia. (Viljamaa ym., 63–64)

Yritysten keskinäinen verkostoituminen

Alueellisen kehittäjäverkoston lisäksi alueen innovatiivisuuteen vaikuttaa myös yritysten verkostoituminen. Lemolan mukaan yritysten verkostoituessa tyypillistä on esimerkiksi yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa yhdessä toteutettavat tutkimus- ja teknologiaohjelmat. Lisäksi yritykset verkottuvat keskenään. Yritysten välisestä verkostomaisesta yhteistyöstä esimerkkinä ovat yhteisomistuksessa olevat tutkimusorganisaatiot, yhteisyritykset (joint venture) ja yhteiset tutkimusprojektit. (Lemola 2009, 79–80)

Yritykset verkostoituvat, eli yhdistävät resurssejaan joko horisontaalisesti tai vertikaalisesti. Horisontaalisesti tehdään yhteistyöprojekteja ja vaihdetaan kokemuksia, vertikaalisuus merkitsee yleensä alihankintaketjutoimintaa. (Lievonen ja Lemola 2004, 78) Verkostoitumisen edistäminen nähdään tärkeänä etenkin pk-sektorilla, koska sitä kautta myös pienet yritykset pääsevät hyödyntämään uutta teknologiaa sekä tutkimuksen tuottamaa uutta tietoa. (Hailikari ym. 2000, 9).

Hetkelliset klusterit (temporary clusters) ovat tärkeitä verkostojen syntymiselle. Näitä ovat epämuodolliset paikat ja tapahtumat, jotka ovat otollisia suunnittelemattomille kohtaamisille.

Klustereissa tapahtuu tiedonvaihtoa, mutta ne ovat järjestettyjä kokoontumisia epämääräisempiä. (Maskell 2006, 999) Hetkellisiä klustereita tulee pysyvämpien ratkaisujen takia arvostaa innovaatiotoiminnan näkökulmasta, koska innovaatiot eivät synny aktiivisen etsinnän kautta vaan sosiaalisen kanssakäymisen synnyttäminä. Tapahtumat ovat yleistyneet, koska ne koetaan helpommaksi tavaksi lähestyä ja tavata alueen yrityksiä. Henkilökohtaiset tapaamiset lisäävät myös luottamusta ja keskinäistä ymmärrystä. (Ala-Rämi 2007b, 29–30)

Verkostoitumisen hyöty

Verkostoissa oleminen on tärkeää, jotta yritys pystyy saamaan ja hyödyntämään ulkopuolista tietoa, yhdistämään erilaisia tietämuspohjia sekä lisäämään tätä kautta innovaatiokyvykkyyttään. Valtaosa perifeeristen seutujen yrityksistä toimii sektoreilla, jossa innovaatiotoiminta ei juuri perustu uusimpaan tieteelliseen tietoon vaan pikemminkin olemassa olevan tiedon soveltamiseen ja käyttöönottoon. Tällöin kehittyneen T&K-infrastruktuurin sijaan korostuu yritysten kyky hankkia innovaatiotoimintaan tarvittavaa tietämystä sekä erityisesti niiden kyky omaksua ja ottaa käyttöön uusia innovaatioita. (Viljamaa ym. 2008, 16) Pienet paikkakunnat eivät kuitenkaan ole samalla viivalla kilpailtaessa esimerkiksi valtion tukemasta T&K-toiminnasta tai osaamisvirroista. Perifeeriset alueet kärsivät siis ohuesta tietämys- ja innovaatiopohjasta, kuten riittämättömistä koulutus ja tutkimusyksiköistä ja rahoitusjärjestelmistä. (Kosonen 2004, 115) Perifeerisellä alueella markkinat ovat kaukana yrityksistä ja kyky luoda verkostoja ja yhteistyötä nousee merkittäväksi. Tämä tarkoittaa sitä, että uudet kontaktit on löydettävä eri spatiaalisten skaalojen kautta, alueen ulkopuolelta. (Ala-Rämi 2007a, 14)

Myös yritys tarvitsee yhä enemmän innovaatiokapasiteettia kasvattaakseen ulkopuolista tietoa, vaikka yhä edelleen suurin osa T&K-toiminnasta tehdään yrityksen sisällä. (Lemola 2009, 78 ja Mustikkamäki ja Sotarauta 2008, 28) Ulkopuolisen tiedon tarve johtuu siitä, että innovaatioiden syntymisessä keskeistä on kombinatorisuus eli se, että innovaatiot syntyvät yhdistämällä erilaista tietoa ja osaamista. (Hautamäki 2009, 18) Yritys ei siis nyky maailmassa voi enää menestyä yksin, vaan innovaatioiden ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien löytämiseksi yritysten tulisi käyttää yhä enemmän ulkoisia lähteitä.

Toinen merkittävä verkostoista saatava hyöty on alueen innovaatiokyvykkyyden lisääminen. Kososen mukaan ei ole niin pientä tai perifeeristä paikkakuntaa, etteikö se panostaisi innokkaasti tutkimukseen ja kehittäisi ja edesauttaisi innovaatiotoimintaa. Halukkuuden ja kyvykkyyden välillä on kuitenkin ristiriita, ja perifeerisiltä alueilta puuttuu innovaatiokyvykkyyttä. Keskeistä on nimenomaan kyky hankkia T&K-toimintaa alueen ulkopuolelta eli kompensoida verkostoitumisella toimintaympäristön puutteita. (Kosonen 2004, 117) Innovaatiokyvykkyydellä Kosonen tarkoittaa innovaatioita tuottavien tai edistävien toimijoiden kykyä määritellä ja kehittää osaamistaan siten, että sen avulla saavutetaan jotain merkittävää kilpailuetua muihin toimijoihin verrattuna. Kehittämistoimijat voivat nostaa innovaatiokyvykkyyttä muun muassa kannustuksen ja tuen avulla. Oleellista on dynaaminen elinkeinosektori. (Kosonen, 122)

5.2. Verkostojen toimivuus

Vaikka verkostojen luonteeseen kuuluukin toimia ilman koordinaatiota ja ne ovat usein epämuodollisia, on tavoitteiden saavuttamiseksi oleellista tarkastella sitä, miten verkostot toimivat ja mikä niiden toimivuuteen vaikuttaa. Lähtökohtana toimivuudelle voidaan pitää Viljamaan ym. (2008) luonnehdintaa, jossa verkostojen avulla voidaan lisätä toimijoiden välistä kommunikaatiota ja luottamusta ja sitä kautta syventää yhteistyösuhteita. Kyse on kaikkien innovatiivisen toimintaympäristön synnyttämiseen ja ylläpitämiseen liittyvien toimijoiden kyvystä ymmärtää toisiaan ja luottaa toisiinsa. (Viljamaa ym., 56) Oleellista verkoston toiminnassa ei siis ole verkoston laaja-alaisuus, vaan verkoston laadukkuus. On verkostoiduttava oikeiden toimijoiden kanssa ja huolehdittava vuorovaikutussuhteiden toimivuudesta. (Viljamaa ym., 2008, 11)

Verkostot muodostuvat vahvoista ja löyhistä sidoksista, jotka voidaan määritellä valikoiduksi ja tietoisiksi yhteyksiksi toimijoiden välillä. Heikot sidokset tarjoavat pohjan vahvoille sidoksille ja niistä muodostuvan verkoston syntymiselle. (Stähle ym. 2003, 15) Viljamaan ym. (2009) mukaan paikallinen verkostoista muodostuva innovaatioympäristö kytkeytyy yleensä maantieteelliseen alueeseen, jossa sidosten muodostama rihmastolla on parhaimmillaan paikallisia, kansallisia ja globaaleja ulottuvuuksia. (Viljamaa ym., 62) Verkostot eivät kuitenkaan takaa hyvää paikallista innovaatioympäristöä, mutta ne voivat toimia alustana tai anturana sellaisen syntymiselle. (Kolehmainen 2004, 35–53) Oleellista onkin

tarkastella, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että verkostot toimisivat mahdollisimman ideaalisti innovaatiotoiminnan kannalta.

Toimivaan verkostoon tarvitaan sitoutumista, onnistunutta tiedonkulkua, kaikille verkostoissa toimijoille lisäarvon saamista sekä luottamusta. Sitoutumisen on liityttävä nimenomaan toimijoiden yhteiseen tahtoon ja yhteisiin strategioihin. Sitoutuminen syntyy muun muassa yhteisistä tavoitteista ja niiden tunnistamisesta. Yhteiset tahtotilan luomiseksi tarvitaan foorumeita, jotka mahdollistavat muodollisen ja epämuodolliset vuorovaikutuksen ja niissä tapahtuvien keskusteluiden kautta pystytään viemään kehittämistyötä eteenpäin. (Kosonen 2004, 127). Koska verkostoja rahoitetaan usein määräaikaikaisilla projektirahoituksilla, on niihin mukaan lähteminen helppoa. Eri toimijoiden sitoutuminen punnitaan kuitenkin vasta sitten, kun ne joutuvat panostamaan omia resurssejaan yhteistyössä toteutettaviin toimintoihin. (Viljamaa ym. 2008, 54–56)

Informaationkulku on yksi merkittävistä ongelmista alueen kehittäjäverkostoissa. Olennaista olisikin aito halu jakaa tietoa avoimesti. Toinen verkostoissa toimimisen motivaatiota heikentävä tekijä on lisäarvon tunnistaminen, jos hyöty mukana olemisesta näkyy vasta pitkän ajan päästä vasta. Myös kustannukset ja ajankäyttö saattavat vähentää toimijoiden intressejä. (Kosonen 2004, 127).

Sidosten muodostamat toiminnalliset synergiat ovat Kolehmainen (2004, 35) mukaan hyvä lähtökohta myös innovaatiotoimintaan liittyvälle yhteistyölle. Mitä radikaalimpaa ja modernimpaa innovaatiota kehitetään, sitä enemmän yhteistyötä tarvitaan (Anttiroiko ym. 2006, 100). Linnamaan (2004) mukaan alueella vallitseva toimijoiden voimakas yhteenkuuluvuuden tunne luo ideaalisen lähtökohdan verkostoitumiselle, koska se mahdollistaa kollektiivisen oppimisen ja uusien innovaatioiden syntymisen. Yhteenkuuluvuutta ja verkostojen toimivuutta luovat muun muassa vahva yrittäjyysperinne, voimakas paikallinen identiteetti, innovatiivisuutta tukevat organisaatorakenteet, suuri pk-yritysten määrä ja alueen toimijoiden kyky mukautua uusiin tilanteisiin sekä luottamus. Huomionarvoista on myös se, että hyvin verkostoituneilla alueilla todetaan korostuvan erilaisten tuki-instituutioiden moninaisuus ja aktiivisuus sekä vireä elinkeinopolitiikka. (Linnamaa 2004, 61) Jotta verkostoissa toimiminen saataisi tehokkaaksi ja pitkäjänteiseksi, on yhteistyötä syvennettävä ja vakiinnutettava osaksi toimijoiden vakiintuneita toimintatapoja (Viljamaa ym. 2008, 54–56).

Anttiroikon ym. (2006) mukaan yhteistyöhön ja verkostoitumiseen perustuvan innovaatiotoiminnan edellytykset vaativat institutionaalista läheisyyttä ja tiheyttä. Perifeerisillä alueilla tällaiset innovaatiotekijät ovat usein heikkoja. (Anttiroiko ym., 100) Viljamaa ym. (2008) kuitenkin painottaa, että perifeerisillä paikkakunnilla toimijoiden henkiset etäisyydet ovat pieniä, mikä helpottaa kommunikointia ja vahvistaa seudun mahdollisuuksia koota voimia yhteisten tavoitteiden taakse. Myös kehittämisen pelisäännöt ovat usein melko selviä, mikä helpottaa luottamuksen rakentamista. (Viljamaa ym., 18) Kolehmainen (2009) mukaan Ylä-Pirkanmaan kehittämistoiminta on ohuesti resursoitua. Tämä lisää yhteistyön toimivuuden merkitystä, koska voimavaroja ei ole varaa hukata keskinäisellä kinastelulla. (Kolehmainen, 15)

5.3. Läheisyyden lajien merkitys verkostojen toimivuudelle

Kuten Anttiroiko ym. (2006) mainitsivat, vaatii innovaatiotoiminta läheisyyttä. Läheisyys onkin termi, jota on tutkittu paljon innovaatioprosessien edellytyksenä. Ala-Rämin (2007b, 18) mukaan läheisyys on etu verkostoitumiselle sekä tiedonsiirrolle yritysten ja muiden organisaatioiden välillä. Myös Virkkalan (2008) mukaan läheisyys luo edellytykset tiheään henkilökohtaisen kontaktiverkoston muodostumiselle, mikä synnyttää satunnaisia kontakteja, mikä taas mahdollistaa vuorovaikutuksellisen oppimisen (Virkkala, 84). Läheisyys usein mielletään maantieteelliseksi läheisyydeksi. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa innovaatiotoimintaa ja verkostoja synnyttävä läheisyyden muoto. Erityisesti periferiaa tarkasteltaessa näkee, miten muut läheisyyden muodot voivat korvata maantieteellistä läheisyyttä. Seuraavaksi tarkastelen läheisyyden merkitystä laajemmin ja tuon mukaan myös muut läheisyyden muodot hyvine ja huonoine puolineen.

Perifeeristen alueiden ongelmat etäisyyttä ja läheisyyttä tarkasteltaessa liittyvät usein vaikeaan sijaintiin ja saavutettavuuteen ja sitä kautta osaavan työvoiman puutteeseen. Maantieteellisen läheisyyden korostamisen sijaan Suutari ym.(2009) yleisesti painottaa läheisyyksien muotojen merkitystä vuorovaikutukseen toimijoiden välillä. Kirjoittajat toteavat, että vuorovaikutuksen katsotaan kulminoituvan nimenomaan kaupunkiseuduilla erilaisissa osaamisen keskittymissä kuten teknologiakeskuksissa, mutta korostavat, että myös maaseutualueilla on jonkin verran tuettu tällaisten keskittymien syntymistä. Maaseudulla keskeiseksi kehittämisen haasteeksi nousevat siis

vuorovaikutuksen laatu ja mekanismit. Tämä tarkoittaa muun muassa pienempien keskusten keskinäisten yhteyksien vahvistamista ja yhteyksien luomista ulkopuolisille alueille. (Suutari ym. 27)

Maaseudun ratkaisuksi näyttäisi Virkkalan (2008) mukaan asettuvan haasteellisen ympäristön, tässä tapauksessa etäisyyksien muodostaman haasteellisuuden, kääntäminen eduksi. Haasteellinen ympäristö voi rohkaista yrityksiä tulemaan innovatiivisemmiksi, jotta ne voittaisivat kohtaamiaan esteitä. Vaikka paikallisten verkostoitumismahdollisuuksien vähäisyys maaseudulla ja pienissä keskuksissa vaikuttaakin yritysten innovaatiotoimintaan, voidaan puuttuvaa maantieteellistä läheisyyttä korvata verkostoitumalla suurten keskusten ja muiden alueiden yrityksiin ja luomalla muita läheisyyden muotoja. Yksi tärkeä keino on myös maaseudun mahdollisuuksien, esimerkiksi paikallisten tiiviiden yhteistyökuvioiden korostaminen. (Virkkala, 90)

Virkkalan (2008) mukaan maantieteellinen etäisyys kannattaisi kääntää innovaatiotoimintaa mahdollistavaksi piirteeksi. Harvaan asuttujen alueiden työpaikat voisivat olla houkuttelevia ammattitaitoisille työntekijöille, jotka kaipaavat hiljaisuutta ja rauhaa. Etäisyyden ei saa kuitenkaan antaa kasvaa liian lopulliseksi ja sitä pitää korvata tehokkaasti ja toistuvasti muilla läheisyyden muodoilla. (Virkkala, 101). Yksi mahdollisuus tähän liittyen voisi olla Ala-Rämin (2007b) esiin tuoma ICT-ala, joka mahdollistaa joustavan sijoittumispäätöksenteon yrityksille, jopa perifeerisille alueille. Suuri osa ICT-alan yrityksistä kuitenkin tarvitsee maantieteellistä läheisyyttä juuri hiljaisen tiedon ja luottamuksen synnyttämiseksi eikä ICT:n tuomat mahdollisuudet peittoa haittoja, vaikka niin ehkä oletetaankin. Etäisyys muun muassa luo katkoja kommunikaatioon ja hidastaa alalla olennaista tiedonkulkua (Ala-Rämi, 19, 28)

Verkostojen syntymiseen ei siis pelkästään riitä, että toimijat ovat fyysisesti lähekkäin, myös tiedollinen etäisyys täytyy ottaa huomioon sekä toimintatapojen samankaltaisuus. Parjanen ja Melkas (2008) korostavat, että uuden luomiseen tarvitaankin samanlaisista piirteistä koostuvaa sosiaalista verkostoa ja yhteisiä käytäntöjä, koska samankaltaisuus helpottaa yhteistyötä, joka puolestaan tuo etuja toimintaan. Läheisyys tulee siis nähdä monien sen eri muotojen yhteen nivoutumisena ja etsiä ratkaisut etäisyyksistä johtuviin ongelmiin myös muista syistä kuin fyysisen läheisyyden puutteesta. On kuitenkin tärkeää huomata, että toimijoiden välisen etäisyyden ja läheisyyden merkitys tiedon ja uusien innovaatioiden synnyssä vaihtelee. Läheisyyden eri muodot auttavat innovaatiotoimintaa ja

vuorovaikutteista oppimista, mutta voivat olla myös innovaatiopotentialin hyödyntämisen esteenä, jos samankaltaisuuden tai erilaisuuden välille muodostuu jännite. (Parjanen ja Melkas, 62).

Jotta fyysisen läheisyyden korvaavien tekijöiden muodostamia merkityksiä innovaatiotoiminnan kannalta olisi helpompi ymmärtää, tarkastelen seuraavaksi viittä Boschman (2005) luokittelemaa läheisyyden muotoa, muodot ovat maantieteellinen, kognitiivinen, organisationaalinen, sosiaalinen ja institutionaalinen läheisyys.

Maantieteellinen läheisyys

Läheisyyden teemaa on helppo tarkastella ensin maantieteellisen läheisyyden kautta, koska se mielletään yleisesti tärkeäksi läheisyyden elementiksi. Maantieteellisen läheisyyden uskotaan olevan kehityksen ja innovatiivisuuden perusedellytys, koska se mahdollistaa kasvokkaisen vuorovaikutuksen, joka saa aikaan yhdessä oppimista. (Mustikkamäki ja Sotarauta 2008, 21).

Maantieteellinen läheisyys tarkoittaa toimijoiden välillä olevaa fyysistä etäisyyttä tai läheisyyttä ja sen merkitys korostuu Harmaakorven (2008) mukaan innovaatioprosessin alkuvaiheessa, kun uutta tietoa tuotetaan ja yhdistellään. Tämä johtuu siitä, että maantieteellinen läheisyys helpottaa sosiaalisen läheisyyden eli ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen syntymistä. Rallet ja Torre (2005) pitävät maantieteellistä läheisyyttä suhteellisena, koska oleellista on myös aika ja hinta, joka matkustamiseen käytetään.

Boschman (2005) mukaan empiiriset tutkimukset osoittavat, että tiedon ilmeneminen on maantieteellisesti sidottua: firmat, jotka ovat lähellä tiedon lähteitä näyttävät parempaa innovaatiokyvykkyyttä kuin firmat, jotka ovat sijoittuneet muualle. Mitä suurempi on tiedonlähteiden määrä alueelle, sitä suurempi potentiaalinen etu siitä on jokaiselle paikalliselle toimijalle. Tämä yhdistää maantieteellisen läheisyyden sen tärkeimpään korvikkeeseen eli tiedolliseen läheisyyteen. Kun tietopohja on sama tai samankaltainen, voi se korvata fyysistä läheisyyttä. Mutta myös muut läheisyyden muodot voivat toimia korvikkeina. (Boschma, 62).

Boschma sanoo, että liika läheisyys voi haitata innovointia. Maantieteellinen läheisyys voi siis aiheuttaa lukkiutumia, jotka kuitenkin voidaan ratkaista avoimuudella ja tarjoamalla pääsyä maantieteellisen läheisyyden muodostaman verkoston ulkopuoliseen maailmaan. (Boschma, 62) Maantieteellinen läheisyys muodostaa siis helposti liian pienen toimijaympäristön, johon muiden toimijoiden on vaikea verkottua ja itse toimijaympäristössä puolestaan ei nähdä syytä verkostoitua ulospäin. Tällöin ulkopuolinen tieto jää saavuttamatta ja hyödyntämättä.

Maantieteellinen läheisyys ei ole välttämätöntä. Se kuitenkin helpottaa vuorovaikutteista oppimista, eniten vahvistamalla muita läheisyyden ulottuvuuksia. Toisaalta se myös itse vahvistaa muita läheisyyden muotoja, kosvokkaisviestinnän ja luottamuksen rakentumisen avulla, joka puolestaan johtaa henkilökohtaisiin suhteisiin yritysten välillä.

Kognitiivinen läheisyys

Kognitiivinen läheisyys eli tiedollinen läheisyys tarkoittaa sitä, että toimijoilla on yhteinen tietopohja ja ajattelutavat. Jos toimijoilla on liian erilaista tietoa, on toisen toimijan vaikea omaksua sitä ja silloin se jää hyödyntämättä. Toimijoiden erilainen tietopohja voi johtua muun muassa siitä, että asiantuntemus tai osaaminen on eri aloilta tai tiedot ja taidot samasta aihepiiristä ovat eriasteisia. Tietopohjan erilaisuus ei johdu vain ihmisten välisistä eroista vaan syynä on myös se, että organisaatioilla on erilaiset valmiudet kognitiivisten etäisyyksien ylittämiseen. (Parjanen ja Melkas 2008, 61)

Boschman (2005) mukaan on selvää, että vaikka tiedollinen läheisyys edistää tehokasta kommunikointia, voi liika tiedollinen läheisyys olla haitallista innovoinnille ja tiedon luomiselle. Tähän on kolme syytä. Ensinnäkin tiedon rakentaminen usein vaatii erilaista ja täydentävää tiedon määrää. Tietolähteiden uutuus mahdollistaa uusia ideoita ja luovuutta. Kognitiivinen läheisyys siis lisää oppimispotentiaalia mutta samaan aikaan se rajoittaa yritysten kykyä olla absorpoivia. Toiseksi liika tiedollinen läheisyys johtaa helposti lukkiutumiseen rutiininomaisuuden takia ja pimentää uusia teknologisia näkökulmia ja uusia markkinamahdollisuuksia. Tämän takia yrityksen on varmistettava pääsy erilaisille tiedonlähteille ja lisättävä avoimuutta ulkopuoliseen maailmaan. Kolmanneksi liika tiedollinen läheisyys lisää riskiä tahattomaan tiedon vuotamiseen varsinkin, kun etäisyys toimijoiden välillä on melko pieni. (Boschma, 63)

Kognitiivinen läheisyys siis lisää innovatiivisuutta, koska se mahdollistaa tiedon tihkumisen hyödyntämisen. (Asheim ym. 2007b, 4–6) Liian läheisyyden aiheuttama kognitiivinen lukkiutuma, jolla tarkoitetaan toimijaryhmän liian yhteen muotoutunutta tiedollista tapaa määrittää asioita, aiheuttaa kuitenkin kyseenalaistamisen puutteen, jolloin innovointi on tehotonta. Kognitiivisen lukkiutuman taustalla on usein pitkään kestäneet henkilösuhteet ja vahvat ryhmän sisäiset sidokset, jonka takia jäsenet eivät kykene ajattelemaan poikkeavasti totutusta ja etsimään mahdollisuuksia tehdä asiat toisin. (Grabher 1993, 262)

Ihmiset joilla on sama tietopohja, voivat siis oppia toisiltaan, kunhan tapa määrittää tietoa ei ole muotoutunut liian samanlaiseksi. Eri toimijoiden ja organisaatioiden tietopohja onneksi vaihtelee ja aiheuttaa sopivaa etäisyyttä toimijoiden välille. Sopivaa läheisyyttä puolestaan tarvitaan, etteivät tietopohjat samassa verkoissa kasva liian suureksi ja erilaiseksi ja siten vähennä kommunikointimahdollisuuksia ja vuorovaikutteista oppimista.

Organisationaalinen läheisyys

Organisationaalinen läheisyys tarkoittaa sitä, millaiset ovat organisaatioiden tai organisaatioyksiköiden väliset vuorovaikutussuhteet ja miten vuorovaikutussuhteita kontrolloidaan. Jos organisationaalinen läheisyys puuttuu, itsenäisten toimijoiden välillä ei ole linkkejä eikä tällöin pääse tapahtumaan vuorovaikutteista oppimista. Innovaatiotoiminnan kannalta on tärkeää, että organisaatiolla olisi sekä organisationaalista läheisyyttä että etäisyyttä.

Organisationaalinen läheisyys näkyy tiukkana hierarkiana, kontrollina ja vahvoina siteinä toimijoiden välillä. Tämä mahdollistaa monimutkaisen tiedon siirron ja edesauttaa esimerkiksi palautteenantoa. Liika läheisyys kuitenkin tuo esille huonot puolet. On olemassa riski, että organisationaalinen läheisyys lukkiuttaa toimijasuhteita. Toiseksi innovaatioiden käytäntöönpano vaatii organisatorista joustavuutta, eikä hierarkkisuus tätä tarjoa. Lisäksi se vähentää aloitekykyä, mikä johtaisi innovointiin. Joustamattomuus myös vaikuttaa kielteisesti organisaation sisäiseen ja organisaatioiden väliseen oppimiseen. Ratkaisuna olisivat löyhät verkostot, jolloin verkosto on hyvin muuttumiskykyinen ja samalla sillä on etuja organisationaalista läheisyydestä. (Boschma 2005, 65)

Sosiaalinen läheisyys

Boschman (2005) mukaan sosiaalisella läheisyydellä tarkoitetaan ihmisten välisiä suhteita ja niiden läheisyyttä. Kun innovaatiotoiminta on sosiaalista, tapahtuu oppiminen sosiaalisissa verkostoissa ja eri toimijoiden välisissä vuorovaikutteisissa prosesseissa. Sosiaalinen läheisyys ilmenee muun muassa siten, että ihmiset vaihtavat tietoja odottaen, että annetut neuvot ja palvelukset saadaan vastavuoroisesti takaisin tulevaisuudessa. Luottamus siis lisää sosiaalista läheisyyttä. Liian tiivis sosiaalinen läheisyys puolestaan saattaa heikentää organisaation oppimiskykyä, koska toiminta muodostuu suljetuksi eikä ulkopuolisia vaikutteita pääse organisaatioon. Kun sosiaalista läheisyyttä on liikaa, ja jos suhteet perustuvat ystävyydelle voi ilmetä turhan paljon lojaalisuutta ja aliarviointia. Sosiaalinen läheisyys koostuu enimmäkseen vuorovaikutuksesta, joten se lisää samalla verkostojen kognitiivista läheisyyttä. (Boschman, 66)

Institutionaalinen läheisyys

Institutionaalisella läheisyydellä tarkoitetaan yleisten toimintatapojen samankaltaisuutta. Kootusti institutionaalinen läheisyys on siis yhteisiä tapoja, rutiineja, käytäntöjä, sääntöjä ja lakeja, jotka määräävät yksilöiden ja ryhmien väliset suhteet. Lait ja säännöt sekä kulttuuriset tavat vaikuttavat toiminnan koordinoimisen onnistumiseen. Yhteinen kieli, samat säännöt ja jaetut tavat lisäävät myös luottamusta. Onnistuneen innovaatiotoiminnan kannalta on tärkeää, että on samat säännöt, mutta jos institutionaalista läheisyyttä on liikaa tai sitä painotetaan liikaa, estää se uusien toimijoiden mukaan tulon. (Parjanen ja Melkas 2008, 61)

Institutionaalinen systeemi voi siis kehittää lukkiutumatilanteita tai johtaa institutionaaliseen jäykkyyteen vaikuttamalla uusien innovaatioiden kehittämiseen, joka vaatii uuden kasvamista tai vanhan uudistamista. Käytäntöjen jäykkyys ei jätä tilaa uusien käytäntöjen kokeilulle, joita vaadittaisiin onnistuneeseen uusien ideoiden ja innovaatioiden käytäntöönpanemiseksi. Mutta liian vähäinen aiheuttaa puutteita sosiaalisessa koheesiossa ja yhteisissä arvoissa. Tarvitaan siis tasapainoa käytäntöjen pysyvyyden, avoimuuden (uusille tulokkaille) ja joustavuuden (kokeilua uusille käytännöille) välillä. (Boschma 2005, 67)

Boschman (2005, 67) mukaan institutionaalisessa läheisyydessä näkyy myös sosiaalista ja organisationaalista läheisyyttä ja onkin totta, että nämä kolme läheisyyttä ovat hyvin vahvassa yhteydessä toisiinsa, koska organisaatioiden suhteita hallitaan syvästi juurtunein institutionaalisin asetuksin.

Läheisyyden eri lajien merkitys tiedonkulun kannalta

Virkkalan mukaan yksilöiden ja organisaatioiden lähekkäinen sijainti ja kiinteä vuorovaikutus on nähty edellytyksenä menestyksekkäälle innovaatiotoiminnalle lähinnä hiljaisen tiedon kannalta, koska hiljaisen tiedon välittyminen pohjautuu maantieteelliseen läheisyyteen. Tästä johtuen keskittäminen on leimannut kansallista innovaatiopolitiikkaa ja ollut innovaatiotoiminnan ensisijainen kehittämisstrategia. Virkkalan mukaan esimerkiksi ne yritykset, joiden innovaatioprosessit riippuvat hiljaisen tiedon siirrosta ja soveltamisesta, sijoittuvat asiakkaittensa, hankkijoittensa ja kilpailijoittensa läheisyyteen (Virkkala, 86). Boscma (2005, 67) lisää läheisyyden eduiksi myös epätietoisuuden vähenemisen ja koordinoitongelmien helpottumisen.

Etäisyyden ja läheisyyden tarkastelussa yhdeksi merkittäväksi teemaksi näyttäisi nousevan tiedonkulku. Maantieteellinen läheisyys helpottaa tehokasta tiedonkulkua, samoin onnistuneet sosiaaliset verkostot, kognitiivisella läheisyydellä puolestaan on suuri merkitys tiedon perille pääsyssä, erityisesti sen sisäistämisessä. Institutionaalinen ja organisationaalinen läheisyys ovat läheisissä tekemisissä kaikkien edellä mainittujen läheisyyksien kanssa mutta lähinnä vain täydentävässä muodossa. Yksistään ne eivät mahdollista onnistunutta tiedonkulkua. Tärkeimmältä tuntuisi löytää oikeanlainen tilanteeseen sopiva kombinaatio läheisyyden muodoista.

Suutarinkaan ym. (2009) mukaan tiedon välittyminen ei ole viime kädessä niin sidonnaista tilaan kuin on annettu ymmärtää. Etäisyys muodostuu fyysisistä ominaisuuksien lisäksi, teknologisista etäisyyksistä, infrastruktuureista sekä sosiaalisista suhteista henkilöiden välillä. On jopa päädytty esittämään, että esimerkiksi maantieteellisen läheisyyden merkitys on saattanut ylikorostua viimeaikaisissa keskusteluissa (Suutari ym. 28). Myös Ala-Rämi (2007b, 18) varoittaa kiinnittämästä

liikaa huomioita maantieteellisen läheisyyden korostamiseen ja huomauttaa, että vaikka läheisyys on etu verkostoitumiselle, se ei takaa sitä.

Kaiken kaikkiaan viimeaikaisessa keskustelussa on keskitytty yhä enemmän perinteisten kasautumisetujen sijaan siihen, miten vahvistetaan erilaisia verkostoja ja yhteyksiä, joiden kautta voidaan tehokkaammin oppia yhdessä, tehostetaan tiedon luomista ja siirtämistä sekä kehitetään alueellisen innovaatioympäristön yhteisiä strategioita. Pelkän maantieteellisen läheisyyden merkityksen korostaminen on siten siirtynyt sivuun ja pääpaino on organisatorisen, institutionaalisen ja sosiaalisen läheisyyden hyödyntämisessä, jota toki maantieteellinen läheisyys voi edesauttaa. (Viljamaa ym. 2009, 55)

5.4. Verkostojen laajeneminen alueen ulkopuolelle

Yllä on siis todettu, että maantieteellisen etäisyyden aiheuttamien innovaatioympäristön puutteita on kompensoitava laajentamalla verkostoja alueen ulkopuolelle ja etsittävä sieltä muita läheisyyden muotoja innovaatiotoiminnan edistämiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että alueen ulkopuolelta on etsittävä oikeanlaista omiin tarpeisiin vastaavaa tietämyspohjaa, jonka löytämistä helpottaa, kun löydetään tarvittavaa kognitiivista läheisyyttä eri toimijoiden kanssa.

Tödling ja Trippl (2005) korostavat sitä tosiasiaa, että alueiden kanssakäyminen laajemmalla spatiaalisella tasolla on jätetty huomion ulkopuolelle ja aluetta käsitellään eristyneenä alueena. Jokaisella aluetyypillä on omat edellytykset ja esteet innovointiin sekä verkottumiseen, eikä tällöin ole tarkoituksenmukaista käyttää erilaisille alueille erilaistumattomia kehittämistapoja. Tosin sanoen, parhaan käytännön malleja ei voi soveltaa aluekehittämisessä erityyppisille alueille, koska ei ole yhtä parasta tapaa innovoida. (Tödting ja Trippl, 1204)

Sotaraudan ym. (2010) mukaan myös Nooteboom ym. (2007) varoittaa luottamasta liikaa paikallisiin tietämyksen lähteisiin, koska kognitiivinen läheisyys saattaa kasvaa liian suureksi aiheuttaen vaikeuksia oppimisessa. Tämä vaikeuttaa muun muassa ympäristön muutoksissa selviytymistä ja lukkiutumia toimintamalleihin. Tämän takia on siis tärkeää laajentaa verkostojen kautta tietämyksen lähteistä. Sotarauda ym. korostavatkin, ettei oppimisella ole alueellisia rajoja. (Sotarauda ym., 7)

Pääasiassa innovaatiojärjestelmiä kuitenkin rajaavat alueiden hallinnolliset rajat. Viljamaan ym. (2009) mukaan Suomessa voitaisiinkin puhua pelkän paikallisen järjestelmän sijaan pikemminkin kansallis-paikallisesta innovaatiojärjestelmästä, missä yhtäältä keskushallinnon ja toisaalta kuntien rooli on vahva. Kuitenkin toiminnallisesta näkökulmasta (esimerkiksi työmarkkinat, alueelliset yrityskeskittymät, oppilaitosten alueellinen toiminta) on perusteltua tarkastella aluetta myös laajempaan maatiETEELLISENÄ ulottuvuutena, eikä niinkään hallinnollisiin rajoiN määritettynä kokonaisuutena. (Viljamaa ym.,61)

Suorsan (2009) mukaan alueiden spatiaaliset ulottuvuudet riippuvat muun muassa alueiden kyvystä verkottua ja toimia osana laajempaa innovaatioympäristöä. (Suorsa, 9). Tähän liittyy myös Hautamäen (2009) maininta, jonka mukaan alueiden kehittämisen fokuSOINNissa pitääkin ehdottomasti keskittyä siihen, miten yhdistetään innovatiiviset alueet oikeasti toimiviksi kokonaisuuksiksi. Aluekehittämisessä on klusterinäkemukseen sijaan siirryttävä sofistikoituneempaan toimintamallin, joka on herkkä ja tietoinen eri toiminnan alueellisista tiloista ja mahdollisuuksista. (Hyyryläinen ym. 2009, 54) Kautonen (2008) kuitenkin mainitsee, että vaikka Suomalaisen innovaatiopolitiikan vahvuudeksi mielletään kyky yhteistyöhön, on yhteistyö vahvinta nimenomaan alueiden sisällä ja esimerkiksi ohjelmaperusteisuus on jossain määrin ohjannut alueita kilpailemaan toisiaan vastaan. (Kautonen, 16)

Virkkala ja Storhammar (2004) näkevät, että erityisesti yritysten näkökulmasta tarvitaan niin paikallisen ympäristön tukea kuin laajempiakin yhteyksiä ja siksi on luonnollista, että verkostot rakentuvat samanaikaisesti sekä paikallisesti että ylipaikallisesti. Vuorovaikutuksen syntyminen kuitenkin edellyttää sekä yritysten että alueellisten toimijoiden aktiivisuutta hakea ja kehittää yhteistyötä, osaamisen kehittämiseksi ja välittämiseksi. (Virkkala ja Storhammar, 12) Alarinta (1998) tiivistää alueen ulkopuolelle suuntautuvan verkostoitumisen merkityksen itsenäisen kehittämisen ehdoksi. Maaseudun toimijoiden vuorovaikutuksen lisääminen keskuksien kanssa on kuitenkin tapahduttava maaseudun omista tavoitteista lähtien. Toimiva paikallinen yhteistyöverkosto ja kannustava ilmapiiri luovat edellytykset innovaatiotoiminnalle, mutta tavoitteiden tiedostaminen mahdollistaa päämäärätietoisien yhteistyökumppaneiden löytämisen myös paikallisen ympäristön ulkopuolelta. (Alarinta, 24, 144)

6. Ylä-Pirkanmaan kehittäminen innovaatioympäristöksi

6.1. Tutkimuksen kohdealueen kuvaus: Ylä-Pirkanmaa

Ylä-Pirkanmaa on yksi Pirkanmaan kuudesta seutukunnasta. Se on neljän kunnan muodostama verkostomainen alue Pirkanmaan maakunnan pohjoisosassa (KUVA 1). Seutukuntaan kuuluvat Mänttä-Vilppula, Virrat, Ruovesi ja Juupajoki. Tässä tutkimuksessa Juupajoki on rajattu pois tarkasteltavasta alueesta, eli kohdealue muodostuu vain Mänttä-Vilppulan ja Virojen kaupungeista sekä Ruoveden kunnasta. Näitä kolmea kuntaa yhdistävät samat kehittäjätoimijat eli Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry ja PoKo ry, jonka takia PoKo ry:n ulkopuolelle jäävä Juupajoki on tietoisesti rajattu pois. Puhuttaessa Ylä-Pirkanmaasta, viitataan sillä tässä tutkimuksessa Mänttä-Vilppulasta, Virroista ja Ruovedestä muodostuvaan aluekokonaisuuteen, ellei toisin mainita.

Ylä-Pirkanmaan seutukunta muodostettiin 1. tammikuuta 2001, kun Itä-Pirkanmaan, Koillis-Pirkanmaan ja Pohjois-Pirkanmaan seutukunnat yhdistyivät Ylä-Pirkanmaan seutukunnaksi. Alkuun uudessa seutukunnassa sijaitsivat Oriveden, Mäntän ja Virtain kaupungit sekä Juupajoen, Kurun, Längelmäen, Ruoveden ja Vilppulan kunnat. Vuonna 2007 Längelmäen kunta lakkautettiin ja osa alueista liitettiin Jämsään, osa Oriveteen. Vuonna 2009 Kuru liitettiin Ylöjärveen, vuonna 2009 Mänttä ja Vilppula yhdistyivät Mänttä-Vilppulan kaupungiksi ja vuonna 2010 Orivesi siirtyi Tampereen kaupunkiseutuun. (www.ylapirkanmaa.fi)

Ylä-Pirkanmaan seutukunta sijaitsee Tampereen, Jyväskylän ja Seinäjoen kaupunkien muodostaman kolmion keskellä. Seutukunta rajautuu suurimmaksi osaksi Tampereen kaupunkiseutuun, Jämsän seutukuntaan, Keuruun seutukuntaan ja Kuusiokuntien seutukuntaan. Maaseudun kolmijaon mukaan Ruovesi ja Virrat kuuluvat harvaan asuttuun maaseutuun ja Mänttä-Vilppulasta Mänttä luokitellaan kaupungiksi ja Vilppula puolestaan ydinmaaseuduksi.² (Manner-Suomen Maaseudun Kehittämisohjelma vuosille 2007–2013) Logistisesti alueen tavoitettavuuteen vaikuttavat pääasiassa tieliikenneyhteydet. Mänttä-Vilppulaan kulkee henkilöjunaliikennettä ja Ruovedelle ja Virroille pääsee myös vesiteitse. (www.ylapirkanmaa.fi)

² Maaseudun kolmijakoa ei ole päivitetty vuoden 2006 jälkeen, joten kuntaliitosten vaikutus ryhmytykseen ei ole tiedossa.

Väestörakenne

Suurin osa Ylä-Pirkanmaan asukkaista asuu Mänttä-Vilppulassa, jossa 31.1.2011 oli 11 388 asukasta. Ruoveden asukasluku oli 5 036 ja Virtojen 7 498. Ylä-Pirkanmaan seutukunta on väestörakenteeltaan keskimääräistä ikääntyneempi ja demografinen eli väestöllinen huoltosuhde, joka tarkoittaa alle 15-vuotiaiden ja 65 täyttäneiden suhdetta 15–64-vuotiaisiin, oli vuonna 2010 (2009 ennustuksen mukaan) Mänttä-Vilppulassa 62,7, Ruovedellä 71,0 ja Virroilla 64,6. Vuonna 2020 vastaavien lukujen ennustetaan olevan Mänttä-Vilppulassa 88,2, Ruovedellä 89,3 ja Virroilla 90,7. Koko maasta vastaavat luvut puolestaan olivat vuonna 2010 51,6 ja vuonna 2020 65,4. Ylä-Pirkanmaan väestönkehitys on negatiivista johtuen sekä luonnollisesta väestönkehityksestä että muuttoliikkeestä. Kesällä asukasluku saa merkittävän lisän kesäasukkaista. Yhteensä alueella sijaitsee 6432 kesämökkiä. (Tilastokeskus: väestörakenne, Väestötietojärjestelmä)

Taulukko 1. Ylä-Pirkanmaan seutukunnan tilastotietoja: Väestö ja asuminen

(Lähde: Väestötietojärjestelmä, Tilastokeskus: Kuntien perustiedot ja Työssäkäynti- ja asumistilastot)

	MÄNTTÄ- VILPPULA	RUOVESI	VIRRAT	YHTEENSÄ
Asukasluku 31.12.2009 (2006)	11 388 (11 594)	5 036 (5 182)	7 498 (7 663)	23 922 (24 439)
Muuttovoitto/-tappio, henkilöä, 31.12.2009 - 31.1.2011	-108	-65	-114	-287
Kokonaispinta-ala (km ²)	534	776	1 162	2472
Taajama-aste, % 1.1.2009	84,8	52,5	55,7	64,3
Kesämökkien lukumäärä 2009	1 542	2 421	2 469	6432

Elinkeinot, työvoiman kysyntä ja työttömyys

Elinkeinoelämä on monipuolista ja yrittäjyyden asema on vahva, vuonna 2009 yritystoimipaikkojen lukumäärä oli 1731. Myös vapaa-ajan asumisen, matkailun ja kulttuurin merkitys on näissä kunnissa huomattava. Teollisuus on Ylä-Pirkanmaalla suuri työllistäjä. Työpaikoilla mitattuna suurimmat toimialat ovat puutuoteteollisuus, metalliteollisuus ja kemiallinen metsäteollisuus. Teollisuus keskittyy Mänttä-Vilppulan ja Ruoveden alueelle. Seutukunnan alueella sahataan 10 % koko maan sahatavarasta. ja puutavaran sekä puutuotteiden Pirkanmaan teollisista työpaikoista noin 45 % on Ylä-Pirkanmaalla. Muita tärkeitä toimialoja ovat muun muassa metalli- ja muoviteollisuus. Teollisuuden lisäksi aluetta leimaa maaseutumaisuus ja maa- ja metsätaloudella on suuri osa alueen elinkeinossa. (Alueelliset talousnäkökymät syksyllä 2010, 69)

Ruoveden elinkeino on teollisuus- ja palvelualapainotteista. Suurimmat teolliset työnantajat kunnassa ovat Visuvesi Oy ja Visuveden Saha Oy, Pihlavan Ikkuna Oy, Stora Enso Packaging OY/ kuluttajapakkaukset. Myös **Mänttä-Vilppula** on voimakkaasti teollistunut kunta ja sen historiaa leimaa vahvasti Mäntän paperiteollisuus, jonka juuret ovat peräisin 1860-luvulta. Alueen suurimpia työllistäjiä puualalla ovat Metsä Tissue Oyj ja Finnforest Oyj ja metallialalla Sulzer Pumps Finland Oy ja Javasko Oy. Lisäksi Mänttä-Vilppula on eräs Suomen johtava taidekaupunki museoineen ja taidenäyttelyineen. **Virtojen** teollisuus on puolestaan painottunut muoviteollisuuteen. Suurin osa yrityksistä on alle 50 henkilöä työllistäviä. Virtain kaupungin suurimmat työnantajat ovat muun muassa Finncont Oy ja Valtio Inka Oy. (Alueelliset talousnäkökymät syksyllä 2010, 69) Alueen tämänhetkiseen elinkeinoelämän tilaan vaikuttaa Mänttä-Vilppulassa sijaitsevan Metsä Tissuen yli sataa henkilöä koskevat irtisanomiset sekä Ruovedellä sijaitsevan Visuveden ja Visuvesi Sahan emoyhtiön Vammalan Vanerin konkurssi, joka koskettaa lähes 200 työntekijää Ruovedellä. Työpaikkojen menestys koskee kaikkia ympärillä olevia kuntia kuntarajojen laajasti ylittävän työssäkäyntialueen takia. (HS 23.8. 2010, AL 18.3.2011)

Tammi-huhtikuussa 2010 työttömien määrä kasvoi yhdeksän prosenttia edellisvuodesta. Työttömien määrän kasvu on ollut hidastumassa, mutta työttömyyden rakenne alkaa yhä enemmän painottua miehiin, matalasti koulutettuihin ja paikkakuntasidonnaisiin henkilöihin. Nuorten tilanne on pysynyt edellisvuoden tasolla. Taantuman elpyminen parantaa nuorten tilannetta, mutta se vaatii aktiivisia

työvoimapolitiittisia toimenpiteitä. Toteutuessaan Metsä-Tissuen irtisanomiset nostavat työttömien määrää selvästi. (Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2010, 69, tiedot sisältävät myös Juupajoen)

Vuoden takaiseen verrattuna avointen työpaikkojen määrä laski koko Ylä-Pirkanmaalla tammi-huhtikuussa 2010 44 prosenttia. Alueen ikääntyvä työvoima tuo kuitenkin haasteita työvoiman saatavuuteen jo tämän vuoden aikana. Ruovedellä aloitti uusi ikkunalasitehdas, joka työllistää 25 henkilöä. Nyt työvoiman saatavuusongelmia on hoito- ja palvelualoilla. Lähitulevaisuudessa työvoiman saatavuusongelmat lisääntyvät ja laajenevat kaikille toimialoille. Erityisiä ongelmia tulee olemaan teollisuuden kolmivuorotyössä. Hyvin koulutetuista avainhenkilöistä tulee olemaan pulaa, mikäli positiivista muuttoliikettä ei synny. (Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2010, 69)

Taulukko 2. Ylä-Pirkanmaan seutukunnan tilastotietoja: Työllisyys

(Lähde: Tilastokeskus: Kuntien perustiedot)

	MÄNTTÄ- VILPPULA	RUOVESI	VIRRAT	YHTEENSÄ
Yritystoimipaikkojen lukumäärä 2009	656	398	677	1731
Työttömyysaste, % 2009	13,8	9,9	13,3	12,3

Aluekehittämisen näkökulmasta innovaatiotoiminnan kehittäminen on yksi keino lisätä alueen työllisyyttä ja kehittää elinkeinoelämää. Varsinainen innovaatiotoiminta alueella on kuitenkin pientä. Esimerkiksi elinkeinoyhtiöt eivät oikeuta toimintansa olemassaoloa ensisijaisesti innovaatioiden ensiinnostamisen kautta, vaikka toki tunnistavatkin sen osaksi tehtäviään. Innovaatiotoiminnan tärkeä elementti T&K-toiminta on alueella erittäin vähäistä ja Tilastokeskuksen tietojen mukaan T&K-toiminnassa mukana oleva henkilöstö, samoin kuin menot, ovat jopa puolittuneet vuosien 2007 ja 2009 aikana. Innovaatiotoiminnasta kertovat patenttihakemukset ovat myös vähäisiä, eikä niitä haeta vuosittain kuin alle 10. (Tilastokeskus: Tiede, teknologia ja tietoyhteiskunta)

Taulukko 3. Ylä-Pirkanmaan seutukunnan tilastotietoja: T&K-toiminta (Tiedot sisältävät Juupajoen)
(Lähde: Tilastokeskus: Tiede, teknologia ja tietoyhteiskunta)

	2006	2007	2008	2009
T&K-toiminnan henkilöstö (Yritykset ja korkeakoulusektori)	61	70	62	35
T&K-toiminnan menot/milj.euroa (Yritykset ja korkeakoulusektori)	2,9	3,9	3,0	2.1
Patenttihakemukset	5	5	8	(Tietoa ei saatavilla)
Myönnetty patentit	6	3	(Tietoa ei saatavilla)	(Tietoa ei saatavilla)

Ylä-Pirkanmaan vetovoimaisuus

Ylä-Pirkanmaan yrityksille ja talousalueen kehittäjille suunnatun tutkimuksen (2010) mukaan alueella on uskoa kasvuun ja suhdanne on kääntymässä positiiviseen suuntaan. Noin neljäsosa alueen yrityksistä arvioi suhdannenäkymien parantuvan seuraavan vuoden aikana. Suhdanteiden heikkenemiseen uskoo ainoastaan noin kymmenesosa. Lisäksi alueen yritykset ennakoivat erityisesti liikevaihdon ja kannattavuuden kasvua sekä yrityksen kehittämispanostusten lisääntymistä. Suurimmat toiminnan esteet ovat kuitenkin yleiset suhdannenäkymät ja kilpailutilanne. (Strateginen tutkimus yritysten nykytilanteesta 2010, tiedot sisältävät Juupajoen)

Alueen yritysten sitoutumisen aste on korkea ja lähes 90 prosenttia yrityksistä pitää erittäin tai melko todennäköisenä sitä, että yrityksen sijaintipaikka on vielä 3-5 vuoden kuluttua Ylä-Pirkanmaa. Kuntien välillä ei ole kovinkaan suuria eroja arvioissa, vaan kunnissa on melko samantasoisesti sitoutuneita yrityksiä. Yrityksiä sitouttaa Ylä-Pirkanmaalle erityisesti alueelliset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä omat toimitilat. Yritysten mielestä monet tekijät alueella ovat samanaikaisesti sekä vahvuuksia että heikkouksia, näitä ovat esimerkiksi sijainti sekä yritysten tukipalvelut. Ylä-Pirkanmaan erityisenä

vahvuutena on luonnonläheisyys. Huolissaan yritykset puolestaan ovat väestörakenteen muutoksesta, muuttotappiosta sekä alueen imagosta ja ilmapiiristä. (Strateginen tutkimus yritysten nykytilanteesta 2010, tiedot sisältävät Juupajoen)

Yrityksissä esiintyy eniten tarvetta koulutusmahdollisuuksille sekä lisätyövoimalle. Lisäksi yrityspalveluille kohdistetaan kehittämisehdotuksia, joilla nykytoimintaa voitaisiin parantaa. Ratkaisuna olisi yhteistyön lisääminen kehittämissyhtiöiden välillä. (Strateginen tutkimus yritysten nykytilanteesta 2010, tiedot sisältävät Juupajoen)

Ylä-Pirkanmaan koulutusmahdollisuudet

Ylä-Pirkanmaalla on jonkin verran koulutusmahdollisuuksia. Mäntässä, Orivedellä, Ruovedellä ja Virroilla on lukio. Ammatillisesta koulutuksesta vastaa Mäntän seudun koulutuskeskus ja Pirkanmaan ammattiopiston Ylä-Pirkanmaan toimipisteet. Mäntässä ja Virroilla toimivat Tampereen ammattikorkeakoulun yksiköt. Tiivis kytkeytyminen Tampereen seudun korkeakoulutukseen ja yhteistyöverkostoihin täydentää seudun omaa koulutustarjontaa. Ylä-Pirkanmaan seudun väestön koulutustaso on matala. Alhaista koulutustasoa selittää osaltaan alueen elinkeinoelämä, joka tarvitsee suhteellisen vähän korkeasti koulutettua työvoimaa.

Seudulliset elinkeino- ja yritystoiminnan kehittäjät sekä aluekehittämistoiminnan erityispiirteet

Ylä-Pirkanmaan aluekehittämistä toteuttavat monet organisaatiot yhteistyössä keskenään. Keskeisimpiä toimijoita ovat kunnat, seutuyhdistys, elinkeinoyhtiöt, oppilaitokset ja paikallinen toimintaryhmä. Ylä-Pirkanmaalle on ollut suunnitteilla perustaa yhteinen elinkeinoyhtiö, mutta toistaiseksi yhtiöt toimivat erillisinä yritys- ja elinkeinopalvelupisteinä. Seutuyhdistyksen tehtävänä on laatia ja ylläpitää seutukunnan kehittämisohjelmia sekä vastata osaltaan niiden toteuttamisesta muun muassa seutusunnitelman ja aluepoliittisten ohjelmien avulla. Seutukunnalliset kehittämistavoitteet Ylä-Pirkanmaalla liittyvät asumisvaihtoehtojen monipuolisuuden yritysten toimintaedellytyksien kehittämiseen, vetovoimaisen koulutustarjonnan sekä osaamisen kehittämiseen seudun mahdollisuuksien markkinointiin ja seutuyhteistyön organisointiin.

Seuraavassa esiteltynä aluekehityksen keskeiset toimijat Ylä-Pirkanmaalla:

Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry on perustettu 14.2.2001. Yhdistyksen kotipaikka on Virtain kaupunki ja lisäksi sillä on seututoimisto Mäntässä. Jäseninä ovat Ylä-Pirkanmaan seutukunnan kunnat eli Juupajoki, Mänttä-Vilppula, Ruovesi ja Virrat (KUVA 1). Toiminnan päätarkoitus on yhteistyössä Ylä-Pirkanmaan kuntien, elinkeinoelämän, aluekehitysviranomaisten, oppilaitosten, paikallisten toimintaryhmien sekä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa edistää seutukunnan kaikenpuolisen kehityksen edellytyksiä muun muassa seutusunnitelman ja aluepoliittisten ohjelmien avulla. Kehittämisvälineinä ovat aluekehittämishankkeet ja yritysneuvonnan palvelut. Tarkoituksena on tiivistää hallintokuntayhteistyötä palvelujen tarjonnan ja laadun turvaamiseksi sekä olla seutukunnallinen edunvalvoja. Yhdistys koostuu seutuhallituksesta, jossa on neljä kuntajohtajajäsentä, seutuvaltuustosta, jossa on 14 luottamushenkilöjäsentä sekä seitsemästä toimihenkilöstä. (www.ylapirkanmaa.fi)

Alueen paikallisen toimintaryhmä eli Leader-toimija **PoKo ry:n** tehtävä on kannustaa maaseudun asukkaita kehittämään omaa kotiseutuaan, lisäämään sen viihtyisyyttä sekä synnyttämään työpaikkoja ja yrityksiä. Toimintaryhmä aktivoi, innostaa, tiedottaa, kouluttaa ja toimii hankkeiden toteuttajien apuna. PoKo ry:ltä voi hakea osarahoitusta sellaisiin uutta luoviin kehittämistoimenpiteisiin, jotka edistävät työllisyyttä, asumisviihtyvyyttä, maaseudun palveluiden uudelleen organisointia tai taloudellisestikin merkittävää kulttuuritoimintaa. PoKo ry:n toimialueeseen kuuluu tässä tutkimuksessa mukana olevien kolmen kunnan lisäksi myös Kuru (KUVA 2). (www.pokory.fi)

Yrityspalvelut

MW-Kehitys Oy on Mänttä-Vilppulassa toimiva yrityskehitysyhtiö. Toiminnan tavoitteena on luoda alueelle lisää yrityksiä ja työpaikkoja sekä varmistaa yritysten työvoiman saatavuus. Yhtiö etsii aktiivisesti asiakkaille kehittämis- ja liiketoimintamahdollisuuksia sekä osallistuu rahoitusratkaisujen rakentamiseen ja sopivien toimitilojen löytämiseen. (www.mw-kehitys.fi) Virtain yritystoiminnan kehittämistä hoitaa **Virtain Yrityspalvelu Oy**, joka hoitaa yhteyksiä Pirkanmaan TE-keskukseen ja työvoimahallintoon ja muihin tahoihin, joiden palveluja yritystoiminta tarvitsee. (www.virrat.fi/218). Ruovedellä elinkeinoja kehittää oma **elinkeinoasiamies**, jonka pyrkimyksenä on olla aktiivisesti

mukana hankkeissa ja varmistaa, että toimenpiteet kohdistuvat myös Ruoveden kunnan alueelle ja sen asukkaiden sekä yritysten hyödyksi.

Ylä-Pirkanmaan seudulliset yrityspalvelupisteet toimivat Mänttä-Vilppulassa ja Virroilla. Palvelupisteet ovat kaikkien Ylä-Pirkanmaan yrittäjien ja yrittäjyyttä suunnittelevien käytettävissä. Palvelupisteistä saa neuvontaa ja ohjausta sekä yritystuki- ja kaupparekisteripalveluita. Yrityspalvelupisteet toimivat paikallisten TE-toimistojen yhteydessä. Palvelupisteiden toimintaa hallinnoi Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry. (www.ylapirkanmaa.fi)

Ylä-Pirkanmaan kehittämishankkeita ja -ohjelmia

Kehittäjätoimijat toteuttavat aluekehitystä pääasiassa erilaisten hankkeiden ja ohjelmien muodossa. Vuoden 2011 alussa käynnistynyt kolme vuotinen Energia- ja ympäristöklusterien kehittämishankkeen kohdealue on koko Ylä-Pirkanmaa sekä Keski-Suomesta Multia ja Keuruu. Hankkeen tarkoitus on innovaatiotoiminnan ja verkostoitumisen edistäminen sekä osaamirakenteiden vahvistaminen. Hankkeen kohderyhmänä ovat Teknologia-alan yritykset, joilla on energia- ja ympäristöalan liiketoimintaa. Hankkeessa muodostetaan alueelle energia- ja ympäristöklusterit sekä kehitetään klusterin yrityksille innovatiivinen ja laadukas toimintaympäristö. Tavoitteena on kehittää yritysten teknologiatasoa, lisätä innovaatioita ja niiden kaupallistamista sekä luoda mahdollisuudet uuden osaamiseen perustuvan liiketoiminnan syntyä alueelle. (www.pirkanmaa.fi/1812.html)

Virroilla toteutettava Virtopoli -muovitoimialan kehittämishankkeen tavoitteena on alueellinen kehittäminen ja se toimii osana Muovipoli Yhteisö ry:tä. Hankkeessa hyödyntää yhteisön jäsenorganisaatioiden osaamis- ja asiantuntijaverkostoa. Maaseutuyritysten ja -yhdistysten tulevaisuus 2015-hanke on puolestaan koko Ylä-Pirkanmaan tuottajayhdistysten hanke, jonka aikana suoritetaan kartoitus mautilojen lyhyen ja pitkän tähtäimen suunnitelmat tulevaisuuden hahmottamiseksi.

Ylä-Pirkanmaan lisäksi myös Keuruulle ja Kaakkois-Pirkanmaalle kohdistuva KOKO 24/7-ohjelma on tutkimuksen kohdealueen keskeinen aluekehittämisen väline. Ylä-Pirkanmaa, Keuruu ja Kaakkois-Pirkanmaa aloittavat ohjelmallisen yhteistyöhön 1.3.2010 alkaen. Alueiden kuntien aluerakenteessa yhdistyvät sekä maaseutu- että pikkukaupunkimaiset piirteet, jotka tekevät niistä asuinympäristöinä

monimuotoisia. Ohjelman tavoitteena on tiivistää kuntien, yrittäjien ja kehittämisorganisaatioiden välistä yhteistyötä eri aluetasoilla, sekä luoda uusia aluekehittämisen toimintatapoja. Toimenpiteet kohdennetaan ohjelma-alueen kuntien omien vahvuuksien voimistamiseen. Ohjelman päätoteuttajan toimii Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry sekä osatoteuttajana Pälkäneen kunta. (www.ylapirkanmaa.fi)

Kuva 1. Tutkimuksen kohdealueen sijainti sekä Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistyksen toimialue. Tutkimuksen kohdealueesta on rajattu pois Juupajoki. (Lähde: www.ylapirkanmaa.fi)

Kuva 2. Kartta toimintaryhmä PoKo ry:n toimialueesta. Tutkimuksen kohdealueesta on rajattu pois Kuru. (Lähde: www.pokory.fi)

6.2. Innovaatiotoiminnan erityispiirteet Ylä-Pirkanmaalla

Tämän tutkimuksen kohdealue Ylä-Pirkanmaa, on nähtävä muiden alueiden tavoin omanlaisenaan innovaatioympäristönä. Tutkimuksen kohdealueen innovaatioympäristön muodostumiseen vaikuttaa paljon haastatteluissa esiin noussut innovaatio- ja innovaatioympäristökäsitteiden merkityksen kyseenalaistaminen innovaatioiden syntymiselle. Tätä tutkimusta varten haastateltujen kehittäjätoimijoiden mukaan maaseutua ei voi rinnastaa kasvukeskittymien innovaatioympäristöihin. Oleellista on huomata, että innovaatiot eivät kuitenkaan tarvitse kasvukeskittymiä syntyäkseen; on puhuttava maaseudun tarpeista lähteivistä innovaatioista, eikä niinkään innovoinnista innovoinnin itsensä takia. Innovaatioympäristö on jotain, joka on olemassa, käyttipä siitä kyseistä nimeä tai ei, koska se muodostuu kuin itsestään toimijoiden välisistä verkostoista ja niiden vuorovaikutuksesta. Tässä luvussa esittelen haastatteluissa esiinnousseita ajatuksia tutkimuksen kohdealueen innovaatioiden syntymisen mekanismeista ja miten innovaatiotoimintaa edistetään Ylä-Pirkanmaalla.

Haastatellut elinkeinoyhtiöiden ja toimintaryhmän kehittäjätoimijat kuvailevat maaseudun innovatiivisuutta tuotteliaisuudeksi ja uusien toimintatapojen kehittämiseksi. Kuten tämän tutkimuksen teoreettisessa tarkastelussakin nousi esille, ei maaseudun innovaatioiden oletetakaan olevan pelkästään teknologia- ja palveluinnovaatioita, vaan innovatiivisuus ilmenee myös palveluinnovaatioina ja sosiaalisina innovaatioina. ”*Ne eivät välttämättä ole suuria keksintöjä, vaan jotain rutiineista poikkeavaa.*” Innovoinnin kehittäminen on ruohonjuurityötä, jossa pyritään kaivamaan yrityksistä potentiaalisia ideoita ulos jatkokehittäväksi. Maaseudun toimijoiden suhtautumista uusiin ideoihin luonnehtii nöyryys. Kaikkiin ideoihin suhtaudutaan myönteisesti ja ne otetaan avosylin vastaan; jokaisesta ideasta voi kummuta jotain suurta. Tämänkaltaisen asenne kertoo kehittäjätoimijoiden halusta kehittää aluetta, ja lisäksi heillä uskoa, että Ylä-Pirkanmaalta on mahdollista löytää jatkokehittämisen arvoisia innovaatioita.

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin käytännölläisyys ja käyttäjälähtöisyys maaseutumaisen alueen innovoinnin erityispiirteenä verrattaessa innovointia kasvukeskuksiin. Maaseudun innovaatiot kumpuavat siis Harmaakorven (2008) mainitsemasta käytäntölähtöisestä innovaatiotoiminnasta, joka saa maaseudulla alkunsa arjen keksinnöistä. Haastatellut uskovat, että sellaisissa maaseutu pystyisikin erikoistumaan omanlaisekseen innovaatioympäristöksi. Lisäksi uskotaan, että käytäntölähtöinen

innovointi on jopa hyväksyttävämpää kuin teknologialähtöinen innovointi, joka leimaa muun muassa tämänhetkistä kasvukeskuksiin keskittyvää innovaatiopolitiikkaa. Breznitzin ym. (2009) mukaan käyttäjälähtöisyys tekee loppukäyttäjistä innovaatioprosessin aktiivisen osapuolen. Erityisesti maaseudulla nähdään käyttäjien huomioimisen auttavan tarpeiden löytämistä, mikä puolestaan lisää käytäntölähtöisyyttä innovaatioprosesseissa.

Toinen keskeinen piirre maaseudun innovatiivisuuden ilmenemisessä on palveluiden kehittäminen. Maaseutua leimaava ikääntyminen lisää esimerkillisiä innovoinnin mahdollisuuksia, koska ilmiö on huomioitava palveluilta suunniteltaessa. Haastatteluissa nousi esille tarve tuottaa sellaisia palveluita, jotka toimisivat tehokkaasti harvemman asutuksen alueilla. Palveluinnovaatioiden hyödyntämiseen liittyy kuitenkin alueen kehittäjätoimijoiden halukkuus ja kyky ottaa innovaatiot käyttöön. Ylä-Pirkanmaalla on haastatteluiden mukaan paljon ilmassa vastarintaa toimintamallien uudistamista kohtaan, mikä heijastuu myös asukkaiden halukkuuteen olla mukana kehittämisprosesseissa. Tässä olisi tärkeää huomioida Viljamaan (2009) mainitsema kuntien rooli palveluiden hyödyntäjänä. Jos kunnilla ei ole resursseja tai halukkuutta ottaa innovoituja palveluita käyttöön, heijastuu tämä palveluiden kehittäjien motivaatioon tuottaa uusia toimintatapoja.

Yleisesti ottaen maaseudun innovatiivisuutta ja niistä nousseita menestystarinoita luonnehtivat onnenkantamoisista ja sattumista liikkeelle lähteneet innovaatiot. Esimerkkejä menestyvistä liiketoiminnoista ovat ikkunatehdas ja kuluttajapakkaustehdas.

Maaseudun innovoinnin lähteet

Paikallisen innovaatiotoiminnan on lähdettävä niistä piirteistä, joita alueella on sille tarjota. Virkkala (2008) totesi maaseudun innovoinnin kumpuavan paikallisesta kulttuurista, ympäristöstä ja raaka-aineiden saatavuudesta. Myös Ylä-Pirkanmaalla korostuu raaka-aineen merkitys innovoinnissa ja monet alueella syntyvät ideat kumpuavatkin metsästä ja siihen liittyvistä jalostusideoista. Oleellista uuden liikeidean kehittämisessä on pohtia, miten asiat voisi tehdä helpommin tai mihin uuteen tarpeeseen puuta voisi hyödyntää. Metsä myös innostaa keksimään muun muassa ympäristöön ja energiaan liittyviä ideoita.

Innovaatiotutkimuksessa on korostettu paljon yksilöiden merkitystä innovoinnin lähteenä, erityisesti yksilöiden merkitys korostuu maaseudulla. Suurin osa tämän tutkimuksen kohdealueen yrityksistä on muutaman henkilön pienyrityksiä, mikä viestii niin kutsutuista ”*Pelle Pelottomista*”. Tämä tarkoittaa sitä, että ideat kumpuavat yrittäjien omista lähtökohdista ja oivalluksista ja usein tällaiset liittyvät juuri arjen pikkuongelmien ratkaisuihin. Hyvänä esimerkkinä toimii Ylä-Pirkanmaalla alkunsa saanut ja laajalle alueelle menestyksekkäästi levinnyt Kipukoukku³.

Maaseudulla innovoinnin ei odoteta liittyvän suuriin saavutuksiin, vaan uudistuksia luonnehtii usein sosiaalisen innovaation määritelmä. Esimerkiksi toimintaryhmän työssä kehittäminen painottuu paljon kyläyhdistyksiin. Kyläyhdistykset ovat alueella aktiivisia ja etenkin palveluiden järjestämiseen heiltä tulee paljon ideoita. Yksi kyläyhdistyksiltä tullut idea oli luonto- ja maaseutukoulu, jolla saatiin houkutelua uusia asukkaita ja lapsiperheitä asumaan kylään. Monella maaseudun asukkaalla juuret ovat syvällä alueen maanperässä, muun muassa maanomistuksen takia. Maalla keksitään keinoja ja uusia liikeideoita vanhojen liiketoimintojen jäädessä kannattamattomiksi, jottei alueelta tarvitsisi lähteä pois. Jos esimerkiksi maatalous liiketoimintana ei jostain syystä kannata, syntyy tilalle luontevasti maaseutumatkailuyrityksiä. Myös ammattikorkeakoulun opiskelijat vauhdittavat alueen innovatiivisuutta, ja kehittäjätoimijat pitävät tärkeinä opiskelijoilta ilmeneviä uusia tarpeita ja uusia kehittämisenäkökuilma.

Kesäasukkaat ovat osan haastateltujen mielestä erittäin potentiaalista pääomaa alueen kehittämiseksi. ”*Kesäasukaskanta on voimakasta mutta huonosti me ollaan sieltä tuleva osaamisen ja innovoinnin potentiaali hyödynnetty, mökkiläiset tuo työtä ja uusia palveluita, esimerkiksi mökkitalkkarit ovat näistä lähtöisin.*” Mutta kuten Kolehmainen totesi, nähdään innovaatioympäristöt erilaisina myös eri toimijoiden välillä ja haastatteluissa ilmenikin skeptisyyttä kesäasukkaiden innostusta kohtaan, minkä takia kesäasukkaita ei osan kehittäjätoimijoiden mukaan osata ajatella hyödyllisinä innovaatiotoiminnan kannalta. ”*Ne tulee sinne lomailemaan, vähänpä sitä hyödynnetään. Enkä usko, että niillä on hinkua. Siellä vaan jökötetään.*” Esimerkki Ruoveden kesäasukkaiden aloitteellisesta mökkiläisneuvostosta kuitenkin puoltaa kesäasukkaiden intoa olla mukana alueen kehittämisessä. Neuvoston aktiivisuus on näkynyt muun muassa matkailualan ideointitilaisuutena, jossa kehiteltiin

---

³ Kipukoukku on koivuvanerinen vilppulalaisen keksijän 2000-luvun alussa kehittämä hierontaväline.

uusia alueelle kohdistuvia retkipaketteja mökkiläisten ideoiden pohjalta. Haastateltavien näkökulmasta ajatusta pidetään hyvänä ja siitä uskotaan poikivan jotain. Lisäksi neuvoston toiminta liittyy moneen konkreettiseen ongelman ratkaisemiseen, kuten ympäristö- ja jätevesiasioiden hoitoon ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien kehittämiseen.

6.3. Puitteet innovaatioiden syntymiselle

Alueen innovaatiokyky näyttäytyy siis eri toimijoille eri tavalla, samoin innovaatioympäristön kehittäminen on nähtävä eri ympäristöissä erilaisena. Floridan (2005) mukaan innovaatiot tarvitsevat ympärilleen kriittistä massaa eivätkö ne voi syntyä kuin metropoleissa. Maaseudun toimijat ovat kuitenkin vahvasti eri mieltä ja näkevät, että innovaatiot voivat aivan yhtä hyvin syntyä *“perämetsässä”*. Innovaation lähtökohtana on pääasiassa yksilö, ja yllättävän moni innovaatio syntyy, vaikka kriittinen massa ympäriltä puuttuisikin. Tässä on kehittäjätoimijoiden mukaan todisteena muun muassa Suomen pärjääminen Pisa-tutkimuksissa sekä Nokia. Kehittäjätoimijat kuitenkin korostavat, ettei pidä ajatella, että maaseutumaisen alueen pitäisi kilpailla innovaatioympäristönä metropolien kanssa. Sen sijaan nähdään, että keskus- ja kaupunkiseuduilla innovaatiot ovat erilaisia maaseutuun verrattuna. Toimijat näkevät, että vaikka he eivät työskentele ensisijaisesti innovaatioiden synnyttämiseksi, kaikessa kehittämistoiminnassa pitää olla innovatiivisuuden aspekti. Tästä lähtökohdasta käsin voidaan siis ajatella myös maaseutua innovatiivisena ympäristönä. Olennaista onkin hahmottaa maaseutumaiselle alueelle ja nimenomaan tutkimuksen kohdealueelle tyypilliset heikkoudet ja mahdollisuudet toimia innovatiivisesti.

Kolehmainen (2004) totesi paikallisen innovaatioympäristön luovan innovatiivisuudelle sekä mahdollisuuksia että rajoitteita. Lisäksi Virkkala (2008) on pureutunut tarkemmin nimenomaan perifeeristen alueiden heikkouksiin ja vahvuuksiin olla innovatiivinen. Seuraavassa on eriteltynä haastatteluista esiin nousseita näkökulmia, mitkä tekijät tutkimuksen kohdealueella edistävät ja mitkä puolestaan heikentävät alueen mahdollisuuksia innovatiivisuuteen. Mahdollisuudet voidaan jakaa taloudellisen tuen saamiseen, henkilökohtaisten suhteiden hyödyntämiseen ja työvoiman sitoutumiseen. Heikkoudet liittyvät puolestaan toimijoiden yleisiin asenteisiin, rahoituksen aiheuttamaan byrokraatiaan, riskirahoituksen vähäisyyteen ja organisatoriseen ohuuteen.

Aluepoliittisesti tarkasteltaessa koko tutkimuksen kohdealue luokitellaan EU:n mukaan maaseuduksi. Tämä mahdollistaa EU-rahoituksen moniin innovaatioympäristön kehittämisen kannalta suotuisiin kehityshankkeisiin ja luo näin alueelle mahdollisuuksia olla innovatiivinen. Kehittäjätoimijoiden mukaan ero pääkaupunkiseutuun kuitenkin kasvaa kokoajan, johtuen muun muassa EU-rahoituksen saamiseksi vaaditusta byrokraattisista kuvioista, mitkä hidastavat ja hankaloittavat toimintaa. Hankeajat ovat muuan muassa liian lyhyitä asioiden loppuun saattamiseksi, ja hankkeiden tuoma byrokratia puolestaan tappaa luovuutta. Maaseutumaisuus sekä sen tuoma EU-rahoitus toimii siis samalla sekä mahdollistajana että rajoittajana.

“Byrokratia aiheuttaa ongelmia ja pelkoa hankemaailmaa kohtaan. Fokus on nyt se, että saadaan menemään hankerahoituksesta läpi, eikä siinä, että saatais hyvä hanke toteutettua. Se kun aiheuttaa taloudellisia riskejä, jos ei hankerahoitusta saa läpi.”

Toinen rahoitukseen liittyvä tekijä on riskirahoituksen puute, ja hyvienkin innovaatioiden jatkokehitysmahdollisuudet vesittyvät alueen sisällä. Jatkokehitysmahdollisuudet vaativat ympäristöön riskirahoituksen lisäksi T&K-toimijoita, jotka kuitenkin lähes täysin puuttuvat alueelta. T&K-toiminta näkyy lähinnä vain pienimuotoisissa tutkimushankkeissa. Tuotekehityksen vähäisyys johtuu muun muassa osaajien puutteesta. Maaseudun innovaatiokyvyn lisäämisen haaste onkin osaajien houkuttelussa. Erityisesti osaamista puuttuu tuotteiden kaupallistamisesta. Ongelmana ovat alihankintaketjut, koska alihankintayritykset ovat tottuneet tuottamaan vain tietylle päähankkijalle, eikä tarvetta oman tuotteen laajemmalle kaupallistamiselle ole ollut.

Tutkimuksen kohdealueella suurimmaksi rajoitteeksi näyttäisi aineiston perusteella nousevan monien paikallisten mutta myös alueen ulkopuolisten toimijoiden epäilevä, jopa kielteinen asenne innovatiivisuutta ja sen mahdollisuuksia kohtaan. Tämä johtaa muun muassa turvallisuushakuisuuteen poliittisessa päätöksenteossa, mikä puolestaan vähentää monella tasolla alueen kehittymistä ja uudistumista. *”Virkamieskunnassakin on näköalattomuutta. Ei haluta tai uskalleta nähdä. Sieltä puuttuu kyky nähdä mahdollisuuksia.”*

Alue koostuu maaseudun lisäksi voimakkaasti teollistuneesta alueesta. Teollisella historialla on vahvat vaikutukset alueen innovaatioilmapiiriin. Nämä heijastusvaikutukset ulottuvat myös päättäjiin, joilla on uskalluksen puutetta uusien asioiden kehittämisessä. Teollisuus aiheuttaa myös yhdenvaraisuutta, ja suurien teollisuuslaitosten lomautusuhkat ovat uhkana koko seudulle. Nähdään, että toiminnan alasajo lamauttaisi koko alueen. Ylipäätään teollisuus vaikuttaa asukkaiden asenteisiin, ja uskotaan, että peli on menetetty, koska on aina luotettu vain yhteen suureen toimijaan. Poikkeuksena alueella on Virrat, joista yhden suuren teollisuuden toimijan sijaan on keskitytty yhteen toimialaan, muoviteollisuuteen, ja yritysrakenne muodostuu pk-yrityksistä, jolloin elinkeinoelämä ei ole riippuvainen yhden suuren toimijan menestymisestä. Virtojen poikkeava tilanne heijastuu myös kehittäjätoimijoiden muuta aluetta myönteisempään asenteeseen alueen kilpailukyvyistä ja innovaatiomahdollisuuksista.

Alueen organisaatorakennetta kuvaillaan haastatteluissa heikoksi. Tämä voi johtua alueen organisationalaisen ja lisäksi myös sosiaalisen läheisyyden puutteesta, eli Boschman (2005) mukaan heikosta kontrollista ja vuorovaikutuksesta toimijoiden välillä sekä sosiaalisten suhteiden toimimattomuudesta. Tämä vähentää myös innovaatiotoiminnan kannalta oleellistä pörinää alueella. Kehittäjätoimijat ovat hyvin itsenäisiä, mikä heijastuu varamiessysteemin puuttumiseen ja henkilöiden vaihtuessa hiljainen tieto ei siirry toimijalta toiselle. Rakenteen ohuus näyttäisi kuitenkin olevan peräisin henkilöiden vahvasta sitoutumisesta työhönsä, minkä Virkkala mainitsi johtuvan työpaikkojen vähydestä. Tämä tulee siis nähdä myönteisenä puolena, koska sitoutuminen saa aikaan motivoituneen ja pitkäjänteisen asenteen kehittämistyössä. Toinen organisaatorakenteen ohuuteen liittyvä vahvuus on maaseudun pienet toimijapiirit, joilloin ihmisten tuntevat toinen toisensa. Innovaatioympäristön kehittäminen on siis hyvin henkilöitynyttä, ja tällöin toiminnassa korostuu luottamus. Ihmisten tunteminen myös luo matalankynnyksen yhteydenottomahdollisuuden.

Myös sijainnilla on teoreettisen tutkimuksen mukaan merkitystä innovatiivisuudelle. Haastatellut näkevät, että sijainti noin 100 kilometrin päästä kasvukeskittymästä, Tampereesta, on sekä etu että haitta alueen kehittämiseksi innovatiiviseksi. Toisaalta Tampere mahdollistaa kaikkien innovatiivisuutta vaativien verkostojen hyödyntämisen, toisaalta monille paikallisille palveluille ei ole käyttöä, koska saman palvelun voi saada laadukkaampana Tampereelta.

Innovaatioympäristön elementit kohdealueella

Innovaatio ympäristön sanotaan vaativan tiettyjä elementtejä syntyäkehen ja toimiakseen. Yrityksille tärkeitä innovaatioympäristön elementtejä ovat muun muassa koulutus, T&K-toiminta, infrastruktuuri sekä neuvonta- ja rahoituspalvelut. Kehittäjätoimijat ovat sitä mieltä, että elementit ovat suhteellisen hyvällä tasolla alueella. Ainoa, mikä puuttuu tai se on vähäistä, on T&K-toiminta. Alueelta puuttuvat esimerkiksi yrityshautomot, ja T&K-toiminta on keskittynyt pääasiassa kehityshankkeisiin. Hyvänä puolena nähdään, että oppilaitosten kautta esiintyy jonkin verran pienimuotoista kehitystoimintaa.

T&K:n vähäisyys johtuu ensisijaisesti siitä, että väestöpohja on liian pieni. Toisaalta alueella ei ole myöskään löydetty yhteistä tahtotilaa siitä, mihin kehittämistoiminnassa kannattaisi keskittyä: metalli-, puu-, vai muoviteollisuuteen. Kehittäjätoimijat eivät myöskään usko alueen yritysten osaavan käyttää T&K-palveluita, ja jos palveluita tarvitaan, tarvittava osaaminen voidaan hakea kansallisesti ja kansainvälisesti. ”*Ei varmaan kovin tuttua meidän yrityskulttuurissa. Tekesin hankkeet olisi tärkeitä ja siinä olisi petraamisen varaa.*”

Infrastruktuuria kehittäjätoimijat luonnehtivat melko vahvaksi ja uskovat, että siihen voi elinkeinopoliittisestikin vaikuttaa. Laajakaistayhteydet ovat kuitenkin heikkous, koska syrjäseudulla yhteydet eivät aina toimi tai ne eivät ole tarpeeksi nopeita.

”Tietoliikenne on ongelma, tietyille yrityksille pitää olla tarpeeksi nopeat laajakaistayhteydet ja toisaalta suurissa maatioissa kaikki ruokintajärjestelmät on tietokoneiden varassa, sähkökatkot voi korvata mutta jos tietoliikenneyhteys ei pelaa niin karjanruokinta on heti sekaisin.”

Julkisen liikenteen osalta toimijat ovat pääasiassa sitä mieltä, ettei sillä ole henkilöliikenteen osalta merkitystä, koska alue on joka tapauksessa etäällä keskuseudusta.

”Mutta Pori-Haapamäkijuna tavaraliikenteen osalta sillä olisi tosi iso merkitys!” ”*En usko, että maailma kaatuu, jos junayhteys yhtäkkiä loppuu, mutta jos tiestön kunto menee, niin sitten maailma loppuu.*”

Neuvonta- ja rahoituspalveluiden taso ja riittävyys on vaihtelevaa. Toisaalta koetaan, että yritys kyllä tarvittaessa saa sekä neuvontaa että rahoitusta, mutta toisaalta neuvontaan on melko vähän resursseja, koska neuvontapalveluiden rahoitus on aina hankerahoitusta ja siksi epävarmaa. Rahoituksen heikkoudet liittyvät erityisesti riskirahoituksen ja pääomasijoittajien puuttumiseen. Kokonaisuudessaan neuvonta- ja rahoituspalvelut kaipaavat haastateltavien mukaan selkeyttämistä.

”Tällä hetkellä tuntuu hullulta, että meillä on erikseen neuvoja, joiden ainoa työtehtävä on auttaa asiakas lomakeviidakon läpi. Toivoisin, että siinä lähdetäisi purkaa byrokratiaa.”

Tiettyjen elementtien puutteesta huolimatta haastateltavat näyttäisivät uskovan, että elementit täyttävät alueen innovaatiohalukkuuden tarpeet. Vaikka resurssit ovat niukat, pidetään tärkeimpänä sitä, että alue kykenee tarjomaan yrityksille ja muille innovaatioita tuottaville toimijoille tarvittavaa osaamista joko itse tai ohjaamalla asiakkaan oikean toimijan luo yli aluerajojen.

6.4. Inhimillisen pääoman houkuttelu Ylä-Pirkanmaalle

Elementit muodostavat alueen rakenteiden ja instituutioiden tason, jotka tukevat innovaatioiden syntymistä (Kolehmainen 2004). Elementit eivät kuitenkaan riitä, ellei niille ole käyttäjiä. Anttiroiko ym. (2006) ja Mustikkamäki (2004) totesivatkin osaajien eli inhimillisen pääoman olevan oleellinen osa alueen kilpailukykyä ja siten niiden houkuttelemisen ja alueelle sitouttamisen alueiden yksi tärkeimmistä strategisista resursseista. Osaajista muodostuvan inhimillisen pääoman nähdään tutkimuksen kohdealueella olevan kuitenkin vähäistä, jolloin Kolehmaisen (2004) mainitsema innovaatioympäristön yksilötaso kärsii vajavaisuudesta.

Osaajien houkuttelun kannalta alueen koulutusmahdollisuudet ovat oleellisia. Koulutusta alueella tarjoaa maakuntakorkeakoulu, ja sen olemassa oloa pidetään erittäin tärkeänä ja siitä pyritään pitämään tiukasti kiinni. Ruovedeltä oma oppilaitos puuttuu, joten yhteistyö kehittäjätoimijoiden ja lähimpien oppilaitosten välillä ei ole aivan niin luontevaa ja voimakasta kuin Mänttä-Vilppulassa ja Virroilla.

Mäntän seudun koulutuskeskusta pidetään dynaamisena ja se pystyy pienuutensa vuoksi herkällä korvalla havaitsemana alueen tarpeet ja reagoimaan niihin. Kouluja pidetään tärkeinä opiskelijoiden innovaatiopotentiaalin sekä osaamispääoman kasvattamisen ja alueella säilyttämisen takia.

Vaikka koulutustaso on tilastojen mukaan keskiarvoa alempi, toimijat näkevät, että viisaus ja siitä kumpuava innovatiivisuus eivät ole kiinni tutkinnoissa. Alueella on spesiaaliyrittäjyyttä, jossa osaaminen on hyvinkin pitkälle vietyä, mutta tulos ei näy koulutusluvuissa. Myös Virkkala (2008) korosti maaseudun vahvuudeksi spesiaalisen tietämyksen ja kokemuksen tuomaa lisäarvoa innovoinnin kannalta.

Korkeakoulutettujen osaajien vähyteen vaikuttaa muun muassa se, että akateemisesti koulutetut ihmiset hakeutuvat kasvukeskuksiin, kuten Tampereelle. Tämä johtuu siitä, että alueelta puuttuu korkeakoulutus eli yliopistot ja tutkijakoulutus. Nuorten poislähdöstä kärsii koko alueen osaamispääoma. Perinteisessä yrittäjyydessä toivottaisi olevan enemmän koulutettuja ja kompetenssin omaavia osaajia, koska sitä kautta nousisi toiminnan kehittämistä ja uusia innovaatioita.

Inhimillisen pääoman vähyys aiheuttaa myös kerrannaisvaikutuksia. Mänttä-Vilppulasta sanotaan kadonneen korkeakoulutuksen saaneiden kohtaamispaikka. Vaikka alueelle saataisi rekrytoitua osaaja, on sellainen erittäin vaikeaa saada sitoutettua alueelle. *”Joku tohtori, sillä ei ole kavereita siellä, ei se pysty keskustelemaan kenenkään kanssa ja lähtee pois.”*

Osaajien houkuttelu onkin kaikkien kehittäjätoimijoiden mielestä alueen kehittämisen näkökulmasta erityisen tärkeää. Osaajien houkuttelun sanotaan olevan elinkeinopoliittinen kokonaisuus, koska osaajan lisäksi myös tämän perheelle on luotava hyvät asumis-, työ- ja vapaa-ajan edellytykset. Erityisenä ongelmana pidetään työn luonteen muuttumista projektiluontoiseksi, jolloin työpaikan pysyvyydestä ole varmuutta. Tämän takia työntekijöitä käy pitkän matkan päästä, ja vaikka työ jatkuisikin, työntekijöiden pitäminen on vaikeaa. Turvaverkko rakennetaan mieluummin Tampereelle, koska perheiden on löydettävä työpaikat kahdelle. Pääasiassa töitä nähdään kuitenkin löytyvän vain yhdelle, osittain siksi, koska kehittäjätoimijat näkevät työpaikkarakenteen olevan Ylä-Pirkanmaalla miesvoittoinen.

”Puutuu kriittinen massa ja se on tosi harmi. Väestökehitys on alaspäin suuntautunut, liikaa kuulee, että oltas saatu hyvä tyyppi rekryttyä, mutta kun se tyyppi tulee käymään ja tutustuu paikkaan, niin ei se tule tai ainakaan muuta tänne. Tai perhe ei ainakaan tule tänne, kun puolisolle ei ole töitä.”

Toinen syy hakeutua kasvukeskuksiin on hyvän elämisen laatuun vaikuttavat tekijät. *”Ei täällä voida tarjota mitään mahdollisuuksia olla. Jos tytär on lahjakas balettitanssija, ei ne silloin tänne tuu.”*

Osa kehittäjätoimijoista epäilee, vastaako alueella tarjottu koulutus alueen yritysten tarpeita. Koulutuksen ja yritystoiminnan yhteensovittaminen olisi tärkeää, jotta alueella koulutetut nuoret jäisivät alueelle. Toisin sanoen, lähtökohtaisesti pitää olla yritystarjontaa niille aloille, joille on koulutusta. Koulutuksen kehittäminen myös uusintaa alueen osaamisvarantoa ja pitää sen kilpailukykyisenä. Yksi koulutuksen ja yritystoiminnan yhteensovittamisen käytännön ratkaisu on keväällä 2010 käynnistynyt alueen kehittämistä kiinnostuneille oppilaille suunnattu Opinnäytepörssi. Opinnäytepörssin tarkoituksena on saada aikaan alueen toimijoiden tarpeista lähteviä opinnäytetöitä. Yhteistyön takana ovat toimintaryhmä PoKo ry, Virtain ja Mänttä-Vilppulan ammattikorkeakouluyksiköt ja myös alueen Osuuspankit tukevat rahallisesti kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tarjota alueen pk-yrittäjille kehittämisväline, ja edesauttaa opiskelijoiden juurtumista alueelle opinnäytetyöstä mahdollisesti poikivan työpaikan ja muun alueen kehittämistoiminnan tietoisuuden lisääntymisen kautta.

Osaajien houkutteluun nähdään ratkaisuna myös trendi ihmisten maalle kaipuusta, eli niin kutsuttu slow-villitys. Tutkimuksen kohdealueen kehittäjätoimijoiden näkökulmasta myös keskuskaupunki on kohtuullisen lähellä, joten aivan syrjäseudulle asettumisesta ei ole kysymys. *”Kaupungeissa on paljon potentiaalia, jotka haluaa muuttaa maalle. Mutta maalle muutto vaatii rohkeutta ja luottoa, että töitä löytyy. Eli se toimii rajoittimena.”* Maallemuuttopäätöstä myös pidetään harkittuna päätöksenä, joten päätöksen tehneitä pidetään ihmisinä, jotka pystyvät ajattelemaan montaa muutakin asiaa ja ovat siten innovatiivisia ihmisiä.

Toimenpiteitä osaajien houkuttelemiseksi on mietitty myös alueellisen segmentoitumisen kannalta. Osaajien houkuttelemiseksi on luotava turvallinen ympäristö, jossa on mahdollisimman hyvät asumis-

ja elin olosuhteet, paikallisviihtyvyyys ja palvelut. Haastatteluissa nousi esille ehdotus segmentoitua asukaskeskeisesti ja lähestyä ihmisiä sitä kautta. Ihmisillä saattaa olla jokin harrastus, joka ohjaa tekemistä ja sen kautta tulisi nostaa erikoisia ja omalaatuisia ratkaisuja, esimerkiksi ”*Hevosihmisten kylä*”. Yksi klassinen teema, kyläkoulu, voisi toisten kehittäjätoimijoiden mukaan olla hyvä kilpailutekijä, jonka moni kokee houkuttelevaksi. Kuntapäätäjäpuolelta kuitenkin nähdään, ettei kyläkouluilla ole sijaa harvenevilla maaseuduilla. ”*Me ollaan kyläkoulut tehokkaasti lopetettu, en näe erikoiseksi vetovoimatekijäksi.*”

Vaikka kehittäjätoimijoiden kommentteista paistaa pessimistinen asenne alueen innovaatiokykymahdollisuuksia kohtaan, on aineistosta kuitenkin aistittavissa myös myönteisyyttä. Ympäristön puutteet on tunnistettu, eikä puutteiden anneta lamaannuttaa toimintaa. Pikemminkin ongelmien tiedostaminen auttaa kehittäjätoimijoita keksimään uusia keinoja nostaa alueen innovaatiokykyä ja siten muokkaamaan ympäristöä innovaatiotoiminnan kannalta entistä edullisemmaksi.

7. Ylä-Pirkanmaan innovaatioympäristön spatiaaliset ulottuvuudet

7.1. Ydinkehittäjäverkosto välineenä Ylä-Pirkanmaan innovatiivisuuden edistämiseksi

Tähän astisessa tarkastelussa on huomattu, että myös maaseudulla on innovaatiotoiminnan mahdollistavia piirteitä. Olemassa olevat innovaatiotoiminnan kannalta keskeiset elementit eivät kuitenkaan ole riittäviä, jotta maaseutu pärjäisi kilpailussa muiden alueiden kanssa. Kaikkien innovaatiotoiminnan kannalta keskeisten elementtien ei tarvitse olla alueella itsellään, vaan alue voi osittain korvata puuttuvat elementit verkostoitumalla muiden alueiden ja siellä olevien toimijoiden kanssa. Maaseutumaisilla alueilla on siis tärkeää, että innovaatiotoimintaa harjoittavilla tahoilla on vahvat ja monipuoliset yhteistyöverkostot eri suuntiin. Viljamaan ym. (2008) mukaan se mahdollistaa eri toimijoiden kapasiteetin maksimaalisen hyödyntämisen ja minimoi alueen pienestä koosta johtuvat haasteet.

Näin ollen on tärkeää, että myös tutkimuksen kohdealueen innovaatioympäristö koostuu eritasoisista verkostoista. Verkostot muodostuvat ydinkehittäjätoimijoista kohdealueen sisällä sekä alueen ulkopuolisista toimijoista. Haastatteluissa nousi esille, että tutkimuksen kohdealueelta ulospäin suuntautuneet verkostot liittyvät pääasiassa Pirkanmaan hallinnolliseen keskukseen, Tampereeseen. Lisäksi innovaatioympäristöön kuuluvat alueen yritykset ja niiden verkostot.

Innovaatioverkostot voidaan aineiston perusteella luokitella kolmeen eritasoiseen kehään: aktiivinen, passiivinen ja tiedostamaton verkosto. Innovaatioverkoston keskuksen kuitenkin muodostaa alueen sisällä toimiva ydinkehittäjäverkosto. Esittelen ensin ydinkehittäjäverkoston toimintaa ja roolia kohdealueen innovaatiokyvyn edistäjänä, tämän jälkeen tarkastelen tarkemmin verkoston laajenemista eri kehille.

Ydinkehittäjäverkoston kuvailu

Kehittäjäverkosto, jota tässä tutkimuksessa tarkastellaan, koostuu paikallisista toisistaan erillisistä elinkeinoyhtiöistä, seudullisesta seutuyhdistyksestä sekä paikallisesta toimintaryhmästä. Nämä

muodostavat seudun ydinkehittäjäverkoston, jonka tehtävänä on yhteistyössä hoitaa seudullista elinkeinopolitiikkaa sekä aluekehittämistä. Lisäksi kehittäjäverkostoon katsotaan kuuluvan seudun kunnat ja oppilaitokset. Empiirisen aineiston keräämisessä keskityttiin vain edellä mainittujen organisaatioiden näkemysten tarkasteluun.

Ydinkehittäjäverkoston toiminta perustuu yhteistyöhön, eivätkä organisaatiot koe heillä olevan selkeää rooliasetelmaa verkostossa. Tämä mahdollistaa toisaalta joustavuuden asiakkaille kohdistuvissa toimenpiteissä, toisaalta sekavuutta, pirstaleisuutta ja osittaisia päällekkäisyyksiä toiminnoissa. Yksi tekijä, mikä roolien selkiytymättömyyteen vaikuttaa, on kehittäjäverkoston ja alueen hallinnollisten rajojen yhtenemättömyys. Seutuyhdistys toimii koko Ylä-Pirkanmaan tasolla, toimintaryhmä PoKo ry puolestaan osittain Ylä-Pirkanmaan puolella, osittain Tampereen kaupunkiseudun puolella. Kehitysyhtiöt MW-kehitys ja Virtain kehityspalvelut sekä Ruoveden elinkeinoasiamies puolestaan toimivat pääasiassa oman kuntansa alueella, yhteistyö kuntien kesken on kuitenkin päivittäistä.

Haastattelujen mukaan Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys on verkoston kokoava voima muun muassa jos sen takia, että sen toimenkuvaan kuuluu alueen elinkeinostrategiatyön ja kehittämistyön koordinointi. Pääpaino toiminnassa on kehittämishankkeissa. PoKo ry on puolestaan julkisen sektorin, yhdistyselämän ja kansalaisten yhteisfoorumi, jonka toimenkuvaan kuuluvat erityisesti yhdistysten ja pk-yritysten kehittäminen sekä rahoituskuviot. Seutuyhdistykseen nähden rooli on täydentävä. Kehitysyhtiöiden toimenkuvana on toimia oman alueensa kehittämisessä ja auttaa yrityksiä pääsemään mukaan erilaisiin ohjelmiin. Kehitysyhtiöt toimivat kanavana, josta kaikki tarvittava tieto ja keinot löytyvät. Tähän liittyen yksi merkittävä rooli on toimia linkkinä yrityksien ja viranomaisten välissä, tulkkina. MW-kehityksessä rooli koetaan kokonaisuudessaan selkiytymättömäksi. Ruovedellä ei vastaavaa kehitysyhtiötä ole, vaan toimijana on elinkeinoasiamies, jonka pyrkimyksenä on mahdollisimman aktiivisesti olla mukana seudun yhteistyöhankkeissa niin, että toimenpiteet kohdistuisivat myös Ruoveteen ja sen asukkaat hyötyisivät niistä.

Kehittäjäverkosto innovaatioympäristön edistäjänä

Kehittäjätoimijat näkevät, että kaikki heidän tekemisensä tulee liittyä alueen innovatiivisuuden lisäämiseen, vaikka innovaatioista ei käsitteenä puhuttaisikaan. Verkosto siis tunnistaa tehtävänsä

innovatiivisuuden edistäjänä. Kehittäjäverkoston ydintoimenkuviin kuuluvat innovaatioiden mahdollistaminen, tunnistaminen ja niiden eteenpäin kehittäminen muun muassa ohjaamisen ja innovointiin houkuttelun avulla. Pyrkimyksenä on Kososen (2004) mainitsema alueen innovaatiokyvykkyyden lisääminen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että toimijat pyrkivät kehittämään ja viestimään olemassa olevista mahdollisuuksista, ottavat koko innovaatiotoiminnan edistämisen verkoston hyötykäyttöön ja ovat verkoston ja asiakkaiden välissä matalan kynnyksen yhteydenottomahdollisuutena. Toimijat kuitenkin harmittelevat, ettei innovaatiopalveluita osata käyttää hyödyksi vaan ilmassa on ”*käpertymistä omiin oloihin*”. Käpertyminen voi johtua yritysten uskallusten puutteesta kertoa uusista ideoistaan ulkopuolisille.

Maaseudulla yritykset keskittyvät tekemiseen, eivät niinkään tuotteiden tai palveluiden kehittämiseen. Tämä vaatii kehittäjätoimijoilta kykyä rohkaista yrittäjiä, eli huomata ja nostaa innovaatiot esiin aktiivisen jalkatyön avulla, jonka on perustuttava yleiseen kartoitukseen yritysten mahdollisuuksista. *”Jutellaan mielellämme ihmisten kaa ja otetaan ideoista kiinni, kysellään ja kyseenalaistetaan, niistä se tulee. Ei me millään tavalla haeta innovaatioita.”*

Toiminnan tuloksellisuutta on vaikea mitata, ja eri kehittäjätoimijoiden välillä esiintyy ristiriitaisia tulkintoja, onko ydinkehittäjäverkosto saanut jotain aikaan alueen innovatiivisuuden kehittämiseksi. Rahaa pidetään hyvänä konsulttina ja houkuttelukeinona uuden kehittämisessä. Toimintavolyymista kertoo esimerkiksi se, miten paljon maatilat ovat saaneet investointirahoitusta alueella. *”Nyt on ensimmäinen vuosi, kun rahoituksen kysyntä on ylittänyt tarpeen.”* Toisaalta koetaan, että esimerkiksi Leader-rahastot ovat vain murusia kokonaisuuteen nähden. Kuitenkin erityisesti maaseudulla tulee hyväksyä, että pienistä asioista saadaan lopulta isojakin saavutuksia aikaiseksi.

Anttiroiko ym. (2006) korostivat järjestökentän merkityksellisyyttä osaamiskeskittymisen synnyssä. Järjestökenttä näyttäisi Ylä-Pirkanmaalla lisäävän etenkin sosiaalista innovointia. Tällä hetkellä pieniä innovatiivisia tai alueen innovaatiokapasiteettia lisääviä asioita ovat haastatteluiden mukaan olleet kylä- ja yhteistyöpohjaiset projektit, kyläkaavahankkeet ja kylätalojen käyttöasteen nosto, joiden rahoittamisesta on vastannut pääosassa toimintaryhmä. Kyläyhdistystoiminta nähdään todella vahvana alueella, ja toimijat ovat ilokseen huomanneet, etteivät kyläyhteisöt alistu poismuuttoliikenteen aiheuttamille takaiskuille, vaan yrittävät itse löytää uusia keinoja alueen elinvoimaisuuden

säilyttämiseksi. Kaikki kehittäjätoimijat eivät näe järjestökentän ja merkitystä innovaatiokapasiteetin lisäämisessä. Yksi haastatelluista toimijoista sanoo esimerkiksi kylätaloihin liittyvien projektien olevan kaukana tuloksellisesta innovaatiotoiminnasta. *”Ei meille ole tullut mitään. Ne kun rahoittaa jotain kylätalon jääkaapin maalausta. Jos se on innovatiivista, niin hyvä on...”* Tausalla voi olla vastahakoisuus hyväksyä, ettei kaikesta innovaatiotoiminnasta tarvitse syntyä merkittäviä muutoksia.

Järjestökenttä on kuitenkin vain osa kokonaisuutta. Tuloksellisuuteen vaikuttavat suurimmat tekijät ovat *”kaupallistamisen tuska”*, eli alueella ei osata markkinoida tuotetta niin, että siitä tuotekehityksen jälkeen tulisi menestystarina, toinen on byrokraattisuus, joka aina liittyy EU-rahoitteisiin hankkeisiin. Byrokraattisuus vähentää innokkuutta ja tappaa luovuutta muun muassa hitaiden käsittelyaikojen takia.

Tehtävänä yritysten välinen verkostoituminen

Yritysten välisen verkottumisen nähdään teoreettisessa tutkimuksessa edistävän innovaatiotoimintaa. Esimerkiksi Hailikarin (2009) mukaan pk-yritysten verkottuminen lisää uusien teknologioiden ja uuden tiedon käyttöönottoa. Yksi ydinkehittäjäverkoston tehtävistä onkin lähentää yrityksiä eli edistää yrittäjien välisiä kohtaamisia ja luoda sitä kautta uusia mahdollisuuksia innovaatioille. Toimijat eivät kuitenkaan korosta yritysten verkottumista toiminnassaan, koska nähdään, että ylhäältä päin koordinoitu verkostoituminen ei välttämättä toimi. *”Jos tiedetään, että jollain ongelma ja toisella siihen ratkaisu, niin ohjataan.”*

Pääasiassa verkostojen muodostumiselle luodaan ja tuetaan edellytyksiä, mutta yhteyksien täytyy syntyä luonnostaan. Toisaalta nähdään, että verkottuminen yleensäkin Suomessa on perustavaa laatua oleva ongelma, ja sitä pitää edistää, koska verkottumisen avulla voisi paljon voimakkaammin edistää tietotaitoa. Ylä-Pirkanmaalla yhteistyön edistäminen nousee toimialakohtaisista tarpeista ja sitä edistetään toimialaklustereittain. Lisäksi edistäminen näkyy hankkeissa, tai ainakin hankesuunnitelmaan on kirjattu, että sen avulla edistetään yritysten verkottumista. Energia- ja ympäristöklusterin hankkeessa esimerkiksi haetaan enemmän poikkitieteellistä kuvaa verkostoitumisen kautta. Virtopoli, muovitoimialan kehittämishanke on puolestaan muoviklusterille. Muoviklusterissa on selkeä ja toimiva verkottuminen, mutta se ei ylety yli kuntarajojen.

Tärkein asia verkostojen edistämiseksi on lähentäminen ja sitä varten pyritään luomaan foorumeita. Foorumit ovat teoreettisen tarkastelun mukaan tärkeitä tiedonvaihdon takia. Strategiatyössä toteutetaan eri teollisuustoimialojen yritysten aamukahvilitaisuuksia sekä seminaareja eri aihealueista. Yrittäjyysdistys on foorumi, jossa on mukana aktiiviyrittäjät, eli toimijat, jotka muutenkin näkyvimmin kantaa yhteiskuntavastuuta. Toisaalta nähdään, että foorumeiden ja etenkin järjestettyjen tilaisuuksien aika alkaa olla ohi, mikä vähentää myös kehittäjätoimijoiden motivaatiota järjestää tilaisuuksia. Ratkaisuna ovat epäviralliset tilaisuudet, koska kuten Maskell (2006) korosti, innovaatiot eivät synny aktiivisen etsinnän kautta. Haastatteluissa nousi esiin toimijoidenkin uskovan yrittäjien tietävän, mistä neuvoa ja vastauksia saa, jos tarvetta ilmenee. Tämä johtuu muun muassa kehittäjätoimijoiden vähydestä ja siitä johtuvasta toimijoiden pienestä piiristä.

”Foorumi voi olla vaikka markkinan kassalla, jossa voi nykäistä hihasta.” ”Itsekin kulkee vapaa-ajallakin leader-leima otsassa. Ihmiset on täällä sitä, mitä ne tekee, se on ero ison ja pienen paikkakunnan välillä.”

Ydinkehittäjäverkoston pitkäjänteisyys toiminnassa

Innovaatiotoiminnan edistäminen on pitkäjänteistä työtä ja myös Ylä-Pirkanmaalla tämä on huomattu. Ydinverkoston toimintaa pidetään Mänttä-Vilppulassa ja Virroilla pitkäjänteisenä ja suunnitelmallisena. Ruovedellä toiminnan toivotaan olevan nykyistä pitkäjänteisempää. Pitkäjänteisyys syntyy pääasiassa ihmisten sitoutumisen ja strategiatyön kautta. Toimijoiden yleinen hyväksyntä on myös merkittävä elementti ja sen koetaan olevan tällä hetkellä hyvällä tasolla, koska toimintatavat ovat juurtuneet alueelle.

Ongelmia pitkäjänteisyydessä ja suunnitelmallisuudessa esiintyy lähinnä tulevaisuuden vaikean ennakkoinnin takia. Alueen maaseutumaisuus tekee siitä muuttotappioaluetta ja sillä on heikko reagointikyky muutoksiin. Yksi merkittävä epävarmuutta aiheuttava tekijä on riippuvuus ulkopuolisesta rahoituksesta. Esimerkiksi EU:n ohjelma- tai rahoituskausiin voi tulla katkoksia, mikä aiheuttaa patoutumia hankkeissa.

Kehittäjätoimijoiden roolien selkiytymättömyys heijastuu myös asiakkaille. Toimijat eivät koe sen kuitenkaan olevan ongelma, koska he itse tietävät ja tuntevat toistensa osaamisalat ja osaavat sen takia ohjata asiakkaan oikean henkilön puheille. Toimijat myös näkevät, että yhteistyön saumattomuus näkyy tilanteessa, jossa asiakas ei huomaa toimineensa yhden organisaation sijaan kolmen eri organisaation kanssa. Tällainen yhteistyö toimii, koska kyseessä on pieni paikkakunta. Jos kyseessä olisi väkiluvultaan isompi toiminta-alue, toisi se haasteita toiminnan koordinointiin.

Haastatteluista on kuitenkin aistittavissa, että organisaatorakenne on kaikeista huolimatta liian hajallaan, se on liian ohutta ja toiminta liian henkilöitynyttä. Eri toimijoita on paljon ja vaikka päämäärän koetaan olevan yhteinen, eli alueen säilyttäminen elinvoimaisena yhteistyössä, on yhteisen tahtotilan löytäminen haasteellista. Tämä johtuu siitä, että tarkasteltavalla alueella vallitsee kolme erilaista ja vahvaa kunnallista toimintakulttuuria. Lisäksi alue jakaantuu voimakkaasti teolliseen alueeseen sekä maaseutumaiseen alueeseen, mikä johtaa eri toimijoiden eri intresseihin aluekehittämisessä. Erilaisten alueiden intressien yhteensovittaminen aiheuttaa haasteita koko seudun yhteisen tahtotilan muodostamiselle. Lisäksi yhteistyön haastavuutta lisää, että kunnat ovat toisiinsa nähden tasaisia, eikä alueelle muodostu selkeää veturia.

Seudulle on pohdittu jo kymmenen vuoden ajan yhteistä elinkeinoyhtiötä, koska päämäärän saavuttamiseksi kaivataan yhteistä, tiivistä organisaatiota. Tällä hetkellä erityisesti yrityspalvelut koetaan liian hajanaisiksi. Yhteisen tahtotilan puute kuitenkin näyttäisi olevan suurin syy, miksei yhtiötä ole kyetty perustamaan. Yhteistyö kuntien välillä kulminoituu pääasiassa Mänttä-Vilppulan ja Ruoveden yhteistyöhön, Virtojen mukana olo koetaan vastentahtoiseksi. *”Virroillakin viisi eri tahtotilaa, niin siitä on vaikea rakentaa yhteistä, kun ensin pitäisi olla kunnan oma.”*

Ristiriitaisen tilanteesta tekee osassa haastatteluissa esiin noussut ilmaisu, jossa todetaan seutukunta-ajattelun kulta-aikojen olevan takanapäin: *”Ei ole realista, että kaikki asiat olisivat yhteisiä kaikille kunnille.”* Tämä tarkoittaa sitä, ettei kuntien yhteistä tahtotilaa edes välttämättä haluta saavuttaa. Tähän liittyen myös paikallispoliittinen kuvio koetaan häiritseväksi tekijäksi. Kuntapolitiikan henkilöillä koetaan esimerkiksi olevan negatiivinen asenne kehittämisorganisaatioita kohtaan eikä yhteistyötä kuntien keskenkään koeta mutkattomaksi. Synä ovat kiristynvä kuntatalous sekä eri alueiden asukkaiden voimakkaasti toisistaan poikkeavat identiteetit.

Yhteisen tahtotilan vastarintaisuuden ei kuitenkaan nähdä estävän haaveita yhteisestä elinkeinoyhtiöstä. Perusteltu syy yhteisen elinkeinoyhtiön perustamiseen on nimittäin tiedonvaihdon heikkous, joka häiritsee olennaisesti verkoston toimimista. Informaationkulku on myös Kososen (2004) mukaan yksi kehittäjäverkostojen merkittävimmistä ongelmista. Tiedonvaihtoon ei haastatteluiden mukaan olla täysin tyytyväisiä, ja vaikka ydinverkoston toimijoilla on päivittäisiä kohtaamisia, pyrkivät toimijat koko ajan keksimään, miten tiedon ja erityisesti hiljaisen tiedon vaihtoa ja kohtaamisia voisi lisätä ja kehittää. Vaikkei lopputulos olisikaan yhteinen elinkeinoyhtiö, pitävät toimijat yhteistä toimitilaa yhtenä vaihtoehtona. Tämä lisäisi myös Linnamaan (2004) ja Viljamaan (2008) jo mainitsemaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on merkittävä tekijä verkostojen toimivuuden ja yhteistyön sekä toiminnan pitkäjänteisyyden lisääntymisen kannalta.

”Ollaan puhuttu, jos päästäisi saman katon alle, elinkeinoyhtiöt, seutuyhdistys ja PoKory, että varpaat menisi saman kahvipöydän alle, tulisi parempia kohtaamisia.”

7.2. Kehittäjäverkoston ulottuvuudet

Ydinkehittäjäverkoston päätehtäväksi voisi edellisen perusteella todeta olevan innovaatiotoiminnan mahdollistaja koko alueellisen, kansallisen ja tarvittaessa jopa kansainvälisen innovaatiotoiminnan edistäjäverkoston avulla. Kansallisesti verkoston suuntautumista ohjaa virallinen taho, eli Pirkanmaan maakunta, ja yritykset suuntaavat katseensa luontevasti maakunnan hallinnolliseen keskukseen, Tampereelle. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat ELY-keskus, Pirkanmaanliitto, TAMK, Pirkankylät, Pirkanmaan yrittäjät, yliopistot, Hermia, Hermian yrityskehitys ja yksityiset konsulttitoimistot. *”TTY on arvokkain lähde, ja sitä kautta verkosto laajenee mihin asti vain.”*

Tässä luvussa tarkastelen keinoja, miten alueen ydinkehittäjäverkosto kykenee laajentamaan innovaatiotoiminnan kannalta välttämättömiä verkostoja ja siten kompensoimaan maantieteellistä etäisyyttä muilla läheisyyden muodoilla. Tämä on oleellista, koska ydinverkoston omavaraisuus ei riitä tekemään alueesta innovatiivista, ja toisaalta jopa ydinkehittäjäverkoston välillä maantieteellinen etäisyys voi aiheuttaa lukkiutumia.

Haastatteluista käy ilmi, että toimijat pitävät tärkeänä maantieteellisen etäisyyden ja alueelta puuttuvien innovatiivisuuden edistämisen elementtien puuttumisen korvaamista verkostojen avulla. Tämä on tärkeä havainto, koska se kertoo toimijoiden ymmärtävän laajemmin, mitä alueen innovatiivisuuden edistäminen vaatii. Haastateltavat tiivistivät verkostojen tärkeyden toteamalla, että maaseudulla on ydinkehittäjäverkoston yhteyksien kautta saavutettavissa kaikki tarvittava osaaminen.

Viljamaa ym. (2008) ovat oikeassa sanoessaan, että verkoston laajuuden sijaan on kuitenkin keskityttävä verkoston laadukkuuteen. Pienellä toimijaporukalla tämä tuntuu onnistuvan luontevasti, koska verkostosuhteet perustuvat väistämättä henkilökemioihin ja yhteistoiminta muodostuu pikemminkin asia- kuin organisaatiolähtöisesti. Erityisesti tämä näkyy yliopistoyhteistyössä, jossa yhteistyö perustuu tarpeen mukaan hankkeisiin sen sijaan, että yhteistyötä tehtäisiin säännöllisesti ja jatkuvasti. Verkostoa ei siis haluta väkisin laajentaa tai muodostaa vain verkoston itsensä takia vaan oikeat verkostotoimijat etsitään kulloisenkin tarpeen mukaan.

Ydinkehittäjäverkoston ulottuvuudet luokitellaan tässä tutkimuksessa kolmeen eritasoiseen kehään: aktiivinen, passiivinen ja tiedostamaton verkosto. Seuraavassa on tarkasteltuna kolmen eri verkostokehän muodostumista ja toimivuutta sekä verkoston erilaisten toimijoiden merkitystä innovaatiotoiminnassa. Verkostokehät ovat syntyneet haastateltavien innovaatiotoiminnan kannalta oleellisten verkostoitumiseen ja sen ulottuvuuksiin liittyvien kokemusten kautta.

Verkostokehät

Aktiiviseen lähiverkostoon kuuluvat ne toimijat, joiden kanssa ollaan henkilökohtaisesti yhteydessä päivittäin, viikoittain ja kuukausittain. Verkosto sisältää kontaktit, henkilökemiat, informaation jakamisen ja saamisen. Ylä-Pirkanmaan näkökuilmasta toimijoita ovat muun muassa lähimmät elinkeinoyhtiöt, ELY-keskus, TE-toimisto Pirkanmaan liitto, yliopistot (TTY, LUT, TaY), ammattikorkeakoulut, rahoituslähteet (pankit, pääomasijoitusyhtiöt, seed-rahastot, teknologiakeskukset, Hermiayrityskehitys ja Technopolis). Lisäksi siihen kuuluu oma henkilöstö ja sosiaalisen median kautta tulevat verkostot.

Kuten haastateltavat, myös Viljamaa ym. (2008) korostavat epävirallisuuden merkitystä aktiivisen verkoston hyödyntämisessä. Erityisesti henkilökohtaisilla kontakteilla (kollegat, ystävät, naapurit) on yllättävänkin tärkeä asema tiedon, ideoiden ja neuvojen lähteenä. Viljamaan ym. mukaan epäviralliset suhteet muodostavat keskeiset tuntosarvet toimintaympäristön tarkasteluun, haastateltavat puolestaan korostavat henkilökohtaisten kontaktien nimenomaan mahdollistavan epävirallisen asioiden hoitamisen, mikä nopeuttaa toimintoja ja madaltaa kynnystä tehdä aloitteita.

Passiivinen lähiverkosto on enemmänkin yhteistoimintaverkosto ja myös se perustuu pitkälti henkilökemioihin. Se on verkosto, jota pystyy helposti käyttämään hyväksi esimerkiksi puhelinsoiton kautta. Verkoston käyttö liittyy aktiivista verkostoa enemmän tarpeeseen, eikä toiminta tässä verkostossa ole välttämättä jatkuvaa tai säännöllistä.

Kolmantena kehänä on **tiedostomaton verkosto**, joka muodostuu kahdesta ensimmäisestä verkostosta. Tässä kehässä verkosto laajenee tuntemattomalla alueelle hyväksi käyttäen muita verkostoja. Se siis muodostuu toisten verkostojen kautta tulevista verkostoista. Verkoston olemassa oloa ei tiedoseta, mutta se löytyy, kun tulee todellinen tarve.

Aktiivisen verkoston muodostuminen ja toimivuus

Pääasiassa kehittäjäverkosto kulminoituu aktiiviseen verkostoon. Seuraavassa kuvaillaan tarkemmin verkoston muodostumista ja toimivuutta.

Toimintaryhmä PoKon hallitus on yksi oleellinen osa alueen sisäisen innovaatioverkoston ydintä, koska se muodostuu kaikkien alueen kuntien toimijoista. Kolmas osa toimijoista on kuntatoimijoita, kolmas osa yhdistystoimijoita ja viimeinen kolmannes vapaita toimijoita, joilla ei ole sidoksia kuntaan tai yhdistykseen. Lisäksi Leader-toimijan vahvuutena verkostotoimijana pidetään toiminnan asalähtöisyyttä organisaatiolähtöisyyden sijaan. Toinen oleellinen osa ydintä ovat PoKo ry:n, Seutuyhdistyksen ja elinkeinoyhtiöiden muodostama tiivis yhteistyö, jossa syntyy paljon keskustelua. Muita lähitoimijoita alueen sisällä ovat oppilaitosverkostosta tulevat toimijat. ”*Oppilaitosverkosto ja se yhteistyö on hyvin tärkeää.*”

Aktiivisen verkoston laajeneminen tutkimuksen kohdealueen ulkopuolelle on esisijaisesti yhteistyötä hallinnollisesta näkökulmasta ELY-keskuksen ja Pirkanmaan liiton kanssa. Innovaationäkökulmasta Tampere vetoaa osaamis pohjallaan ja siksi Tampereen yliopistot ja Hermia ovat oleellisessa asemassa.

Aktiivisen verkoston muodostumisen kannalta tärkeää ovat henkilökemiat. Verkoston toiminta perustuu toistensa tuntemiseen ja toisiinsa luottamiseen. Toimintatavat ovat henkilöiden muodostamia, eikä niitä ole kirjattu mihinkään. Pelätään, että verkosto on jopa liian henkilöitynyttä ja siksi ohutta. Ongelmia syntyy, jos toimijat ja henkilöt vaihtuvat. Tulehtuneet henkilösuhteet myös saattavat vaikuttaa verkoston toimivuuteen. Tämä näkökulma on tärkeä tarkasteltaessa sosiaalisen läheisyyden vaikutusta verkoston toimivuudelle. Boschma (2005) mainitsi ihmisten välisten henkilökohtaisten suhteiden saattavan luoda lukkiutumia innovatiivisuudelle, koska liian tiivis läheisyys vähentää ulkopuolelta tulevia vaikutteita. Nähdään, että sosiaalinen media edistää verkostojen syntymistä, mutta Internet ei pelkästään tule riittämään verkostona vaan tarvitaan myös aitoja kohtaamisia ja henkilöitynyttä verkostoa. *”Asioiden eteenpäinvieminen vaatii henkilökohtaisuutta. Verkostot henkilöityy aikalailla.”*

Henkilökemioiden lisäksi verkoston muodostumiseen vaikuttaa kehittäjätoimijoiden yhteistyö. Toimijoiden mukaan yhteistyön onnistuminen näyttäisi riippuvan henkilökemian lisäksi alueen profiilista, toimijoiden omista asenteista, asioista (kuten hankkeet), joiden eteen yhteistyötä tehdään sekä yhteisen päämäärän löytämisestä. Riippuen siitä, mistä näkökulmasta toimija on yhteistyötä ajatellut, vaihtelevat haastateltavien vastaukset toimivan ja vähemmän toimivan verkottumisen välillä. *”Käsi kädessä mennään.” ”Aaltoilee vähän. Oli hyvääkin yhteistyötä, yhdessä luotuja kehittämishankkeita.” ”Liian vähän meillä on yhteisiä. Johtuu kokonaisuuden sekavuudesta.”*

Alueen pienen paikkakunnan profiili nähdään etuna: *”Hajanaisuus toimii, kun kyse pienestä paikkakunnasta. Jos olisi isompi, niin ei toimisi.”* Toisaalta innovaatiotoiminnan kannalta alueen koko aiheuttaa jälleen kyseenalaistamista, kannattaako kaikkea toimintaa järjestää itse: *”Kun ollaan pieni paikkakunta, niin onko kaikki tarkoituksenmukaista? On paljon kehitettävääkin.”* Pieni paikkakunta näyttäisi kuitenkin mahdollistavan sen, että yhteistyö verkostossa on luontevaa ja välitöntä ja suurimmaksi osaksi se perustuu epävirallisuuteen. Epävirallisuuden sanotaan muun muassa vauhdittavan hanketoimintaa. Virallisia kosketuspintoja ei ole paljoa eikä niitä koeta tarpeellisiksi.

Toimijoilla ei varsinaisesti ole reviiriajattelua, vaan yhteistyössä pohditaan, mikä asia kuuluu milloinkin kenellekin. Pääasiassa yhteistyö ja selkiytyminen syntyvät konkreettisten asioiden kautta: *”Yhteistyö ja roolitus on selkeytynyt: caset alkaa jakautuu hyvin, tiedetään, mitä me heitetään PoKolle ja mitä ne heittää meille.”*

Kokonaisuudessaan verkoston toimivuutta kuvataan tärkeäksi, ja sen perustana on asiakkaiden ja hankkeiden tarpeista lähteminen. Toimijat sisäistävät olevansa kukin yksi oleellinen osa kehittäjäverkostoa, joka sisältää kaikki kontaktit. Verkoston toimivuuden varmistaa vastavuoroisuuden periaatteella, jos itse antaa, myös saa. Ja sitä kautta verkostojen yhteydet on käytettävissä myös niillä toimijoilla, joilla ei ole verkostoon suoraa yhteyttä. Verkoston toiminnan *”musta mörkö”* on kuntien päättäjäpuoli. Verkostoyhteyden kuntapäätäjiin koetaan ajoittain hankaliksi. *”Osa hyväksyy, osa ei sisäistä, mitä tää on.”*

Rahoituksen osalta yhteistyön toimivuus on innovaatiotoiminnan kannalta merkityksellistä. *”Jos Leader-rahoitus on tiukalla, niin rahoitusta etsitään ELY:n kautta ja päinvastoin.”* Toimijoiden tehtävä on saattaa myös yritykset kiinni laajempaan verkostoon. *”Jos on pieni yritys, se ei välttämättä tunne verkostoja, elinkeinoasiamies ottaa kädestä kiinni ja mennään Hermiaan.”*

7.3. Kehittäjäverkoston laajeneminen alueen ulkopuolelle

Koska ydinkehittäjäverkoston toimintaa ei ole rajattu tiettyihin rooleihin eikä sen toiminta perustu yhtenäiselle hallinnolliselle alueelle, on luonnollista, että verkosto laajenee alueen ulkopuolelle. Myös teoreettisessa tarkastelussa nousi vahvasti esille, ettei oppimisella ole alueellisia rajoja (Sotarauta ym. 2010) ja tarvittavat tietämyspohja on etsittävä alueen ulkopuolelta. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, mihin ja mille laajuudelle Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoiminnan edistämiseen kytkeytyvä verkosto luontevimmin ulottuu. Ulottuvuudet riippuvat Suorsan (2009) mukaan nimenomaan alueen omasta kyvystä laajentaa verkosta alueen ulkopuolelle ja siten toimia osana laajempaa innovaatioympäristöä.

Kehittäjätoimijat näkevät, että onnistunut innovointi vaatii näkemystä myös oman alueen ulkopuolelta. Yritykset tai osaajat, jotka tulevat alueelle muualta tai joilla on vahvat yhteydet alueen ulkopuolelle,

tuovat uusia ideoita ja siten edistävät alueen innovointipotentiaalia. Tämän tutkimuksen kohdealueen oma alue nähdään Mänttä-Vilppula, Virrat ja Ruovesi – yhteistyön kautta muodostuneena. Seuraavaksi tarkastelen, millä tavalla ja mihin suuntaan alue verkostoituu. Suunta Tampereelle on jo mainitsemani hallinnollisen keskuksen takia itsestäänselvyys, tässä pureudun tarkemmin Tampereen vaikuttavuuteen Ylä-Pirkanmaan innovatiivisuuden näkökulmasta. Lisäksi yhteydet muihin suuntiin kiinnostavat.

Anttiroiko ym. (2006) antavat esimerkin Ylä-Pirkanmaan innovaatioympäristön laajenemisesta kaupunkiin Tampereen ja Ylä-Pirkanmaan innovaatiokäytävän muodossa. Innovaatiokäytävä lisää institutionalisoitua yhteyttä näiden kahden alueen välillä ja siten se on keskeinen tapa vahvistaa osaamisen levittämistä. Tärkeää tässä yhteydessä ovat yhteydet Tampereen seudun korkeakouluihin sekä teknologiakeskus Hermiaan. Yksi erityisen teknologiavetoista tiedonsiirtoa edistävä järjestely on ollut teknologia-asiamiestoiminta, jonka tarkoitus on ollut edesauttaa seudun pk-yritysten tuotekehitystoimintaa vahvistamalla korkeakoulu- ja tutkimusmaailmaa. Myös maakuntakorkeakoulu tukee innovaatiokäytävän toimintaa. Pyrkimyksenä on vahvistaa tasapainoista alueellista kehitystä parantamalla koulutuksen saatavuutta ja lisäämällä korkeakoulutasoista osaamista Ylä-Pirkanmaalla. Ylä-Pirkanmaan rooli on tarjota yritysten panosta alihankinta- ja toimitusverkostojen osina. (Anttiroiko ym., 256–264)

Haastateltavien mukaan Ylä-Pirkanmaan ja Tampereen suhde on kuitenkin monitahoinen. Toisaalta nähdään, että Tampere on osaamis pohjansa takia oleellinen osa innovaatioympäristöä, toisaalta taas kohdealue on Tampereen kasvuvaikutuksen ulkopuolella, eikä siihen siksi tarvitse tukeutua. Toimijoiden mielestä Tampereen näkökulmasta taas heijastuu ylimielisyys maaseutua kohtaan ja kaikki toimenpiteet innovatiivisuuden edistämiseksi suuntautuvat vain Tampereen kaupunkiseutuun. Maakuntakorkeakoulu kuitenkin koetaan aitona yhteistyönä Tampereen kanssa ja sen koetaan madaltavan kynnyksiä akateemiseen maailmaan. Tämä puolestaan lisää korkeakoulujen kiinnostusta ylipäätään Ylä-Pirkanmaata kohtaan.

Seinäjokea ja Jyväskylää, jotka olisivat alueen kannalta Tampereen lisäksi seuraavat strategisesti mahdolliset yhteistyösuunnat, ei nähdä kilpailijana Tampereelle ja siellä olevalle osaamiselle. Avauksia toki on, Keski-Suomeen, maakuntarajasijainnin ja Jyväskylän energiaosaamisen takia, Maaseutuasioissa puolestaan käännetään Etelä-Pohjanmaan suuntaan. Haastatteluista ilmeni myös

pohdinta laajemmasta yhteistyöstä Tampere-Seinäjoki-Jyväskylä -kolmion sisällä. Alueen sisälle jää paljon Ylä-Pirkanmaan kanssa samankokoisia keskuksia, joilla voisi olla paljon yhteistä. Hautamäen (2009) mukaan olisikin tärkeää keskittyä eri innovatiivisten alueiden yhdistämiseen toimivaksi kokonaisuudeksi tällaisia verkostoja hyödyntämällä.

Valtakunnan tasolla toimijoiden verkostoituminen nähdä olevan niin aktiivista kuin se vaan voi olla. Yhteydessä ollaan ministeriöihin ja maaseutuvirastoon, mutta ne koetaan etäisiksi. Toimintaryhmän kautta verkosto leviää valtakunnallisesti, koska eri alueiden toimintaryhmät tekevät paljon yhteistyötä toisten toimintaryhmien kanssa, välineinä ovat muun muassa aktiivinen sähköpostirinki ja säännölliset tapaamiset. Toimijat näkevät, että verkoston on mahdollista laajeta mihin vain, kun ollaan avoimia sinne, missä tarvittava osaaminen ja oikea toimija ovat. *”Se voi olla Lahden muotoiluammattikoulu, Jyväskylästä joku nanoteknologian osaaja, mitä vain.”*

7.4. Etäisyyksien kokeminen ja korvaaminen

Virkkalan mukaan vähäiset paikalliset verkostoitumissuhteet vaikuttavat innovaatiotoimintaan. Hän kuitenkin korosti, että puuttuvaa maantieteellistä läheisyyttä korvataan verkostoitumalla suurten keskusten kanssa ja luomalla näiden kanssa muita läheisyyden muotoja. Muut läheisyyden muodot ovat tärkeitä verkostojen toimivuuden kannalta, koska kaikissa läheisyyden muodoissa on vuorovaikutuksen aspekti eri toimijoiden välillä. Tässä kappaleessa tarkastelen, miten verkoston laajeneminen koetaan läheisyyden käsitteen kautta tutkimuksen kohdealueella. Läheisyyteen vaikuttavat tekijät ovat sijainti, tiedon välittyminen ja etäisyyden korvaaminen.

Sijainti

Kohdealueen maantieteellinen sijainti aiheuttaa haastateltujen mukaan kielteisiä vaikutuksia alueen innovaatiokyvykkyyteen. Sijainti aiheuttaa esimerkiksi maantieteellisen etäisyyden ongelman. Alueen koon ja sijainnin takia alueella ei nouse esille innovointia vaativia ongelmia. Ihmiset ovat yksin ongelmiensa kanssa, koska alueella ei synny tarpeeksi kohtaamisia eivätkä ongelmat näin pääse ilmi. *”Olet omien pienten ajatustesi kanssa, harva pystyy sieltä generoimaan uusia hienoja juttuja.”*

Sijainti keskellä kaikkea poissa kaupungin hälinästä koetaan rikkaudeksi eikä sijainti saa toimijoiden mielestä olla muutenkaan ongelma *”Innovaatio voi syntyä vaikka autiolla saarella.”* Toisaalta yksi haastatelluista mainitsee, että lähempi sijainti Tampereen kanssa voisi virkistää toimintaa. *”Ollaan vähän uneliata.”* Maantieteellisen läheisyyden korvaaminen verkostojen ja Anttiroikon ym. (2006) mainitseman innovaatiokäytävän lujittamisella Tampereen suuntaan voisi olla ratkaisuna innovatiivisuuteen innostamisessa.

Etäisyyden ongelmaa haastateltavat pohtivat siten, ettei etäisyyttä pidä ajatella kilometreissä. Välimatkat seutukunnan sisällä ovat melko pitkiä, kaupungista toiseen kertyy yli 30 kilometriä. Ajallisesti etäisyys on kuitenkin lyhyt verrattuna pääkaupunkiseudulla liikkumiseen. Alueen sisäisiin etäisyyksien verrattaessa myöskään Tampere ei tunnu enää kovin kaukaiselta. Lyhimmillään etäisyys on Mänttä-Vilppulan ja Tampereen välillä 80 kilometriä, eli reilun tunnin ajomatkan päässä. *”Etäisyys on suhteellista, ollaan totuttu, että välit pitkiä. Eli tuntia ei täällä koeta pitkäksi.”*

Tiedon välittyminen korvaavien läheisyyden muotojen avulla

Virkkalan (2008) mukaan yksilöiden ja organisaatioiden lähekkäinen sijainti ja kiinteä vuorovaikutus on nähty edellytyksenä menestyksekkäälle innovaatiotoiminnalle muun muassa hiljaisen tiedon välittymisen kannalta. Suutari ym. (2009) kuitenkin kyseenalaistivat maantieteellisen läheisyyden korostamisen ja tiedon välittymisen sidonnaisuuden tilaan. Etäisyys muodostuu fyysisistä ominaisuuksien lisäksi teknologisista etäisyyksistä, infrastruktuureista sekä sosiaalisista suhteista henkilöiden välillä. Ala-Rämin (2007) mukaan maantieteellinen läheisyys on etu verkostoitumiselle mutta se ei takaa sitä.

Kehittäjäverkoston toimijat myöntävät sijainnin ja siitä johtuvan etäisyyden vähentävän ihmisten kanssakäymistä. Lisäksi haastatteluissa esiintyy etäisyyden aiheuttamia ongelmia tiedonkulun näkökulmasta, vaikka paljon luotetaankin Internetin vaikutuksiin. *”Meillähän on koko maailma käytettävissä netin välityksellä.”*

Kehittäjätoimijat kokevat, että huoli hiljaisen tiedon välittymisestä on aiheellinen. Tämä johtuu toimijoiden erillisyydestä ja kohtaamisten vähydestä. Esimerkiksi henkilövaihdoksissa huomataan, että tarvittava tieto on ollut vain edeltäjällä sen sijaan, että tieto olisi jakaantunut myös verkoston muille toimijoille. Tällaisissa tilanteissa joku innovaation esiin nousemisen kannalta keskeinen lenkki saattaa vaurioitua.

Jotta innovaatiotoiminnan kannalta keskeiset elementit olisi saavutettavissa verkostoa apuna käyttäen, olisi maaseudun kehittäjätoimijoiden keskittyttävä kasvokkaisen vuorovaikutuksen lisäksi muihin vuorovaikutukseen vaikuttaviin tekijöihin. Eri kehitysyhtiöiden toimijat tuntuvat esimerkiksi olevan kognitiivisesti läheisiä, mikä osittain korvaa heidän välistä tiedon kulkua maantieteellisen läheisyyden puuttuessa. Yhteinen elinkeinoyhtiö toki lisäisi toimijoiden maantieteellistä läheisyyttä ja samalla hiljaisen tiedon välittymistä. Boschman (2005) mukaan tämä myös vähentäisi epätietoisuutta ja helpottaisi koordinoitongelmien, mikä puolestaan lisäisi myös muita läheisyyden muotoja. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kaikki läheisyys ei välttämättä ole suotuisaa. Esimerkiksi liiallinen sosiaalinen läheisyys, jota yhteinen elinkeinoyhtiö epäilemättä toisi tullessaan, heikentää organisaation oppimiskykyä, koska toiminta saattaa muotoutua liian suljetuksi. Toiminnan sulkeutuneisuus olisi vakava uhka alueen innovaatiotoiminnalle, koska tällöin toimintaan ei pääsisi ulkopuolisia vaikutteita. Toisin sanoen alueen kyky hyödyntää alueen tarvitsemia ulkopuolisia elementtejä innovaatiotoiminnassa heikkenisi.

8. Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin maaseudun mahdollisuuksia toimia innovatiivisena ympäristönä. Tarkastelun kohdealue oli Ylä-Pirkanmaan kolme kuntaa, Mänttä-Vilppula, Virrat ja Ruovesi. Kaikki kunnat luokitellaan EU:n mukaan maaseuduksi, joten koko kohdealueeseen on sovellettavissa maaseutupolitiikan kehittämisen välineet innovaatiotoiminnassa.

Tarkastelutasona olivat Ylä-Pirkanmaan elinkeinoyhtiöt ja toimintaryhmä sekä näiden välinen vuorovaikutus ja keinot alueen innovaatiotoiminnan edellytysten luomiseksi. Tämän tutkimuksen lähtökohtana oli, että nämä kehittäjäorganisaatiot luovat edellytyksiä alueen innovaatiotoiminnalle ja tarkoituksena oli tunnistaa, miten näitä edellytyksiä luodaan ja millaiseksi innovaatioympäristöksi Ylä-Pirkanmaan on sitä kautta mahdollista kehittyä. Jos innovaatiotoiminnan kannalta oleelliset organisaatiot olisivat innovaatioita synnyttävien toimijoiden lähellä, voisi alue olla itseriittoinen toimintaympäristö. Kaikki oleelliset elementit eivät kuitenkaan sijaitse alueella tai niiden laatu ei vastaa asiakkaiden odotuksia. Etäisyys puolestaan kasvattaa kynnystä tarvittavien elementtien käyttöön. Alueen innovaatiokyvykkyyteen parantamiseksi ratkaisuna tarkastellaan maaseudun tehokkaampaa verkostoitumista muiden alueiden kanssa ja tuoda siten palvelut henkisesti lähemmäksi asiakkaita. Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oli, millaisia verkostoja kehittäjätoimijat luovat ja mitkä ovat innovaatiotoiminnan kannalta oleelliset spatiaaliset ulottuvuudet verkostoitua.

Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoiminnan kehittämisen ytimessä ovat kehittäjätoimijat, jotka luovat edellytyksiä yritysten innovaatiotoiminnalle muun muassa yrityspalveluiden, hankkeiden toteuttamisen ja rahoituksen keinoin. Edellytysten luonnin taustalla on osaajien houkuttelu ja alueelle sitouttaminen, koska osaamisen ja tiedon määrää pidetään keskeisenä resurssina innovaatioiden syntymiselle. Tutkimuksessa ilmeni, että toimijat tunnistavat tehtävänsä innovaatiotoiminnan edistäjänä ja uskovat, että yhtäläillä kuin keskuksilla myös maaseudulla on mahdollisuuksia kehittää innovaatioita. Oleellista on erottaa kasvukeskuksen ja maaseudun innovaatioiden ero. Kasvukeskuksissa innovaatiotoiminta on painottunut teknologialähtöiseen innovointiin, maaseudulla puolestaan alueen omista tarpeista nouseviin innovaatioihin ja käytännön ongelmien ratkaisuun.

On myös hyväksyttävä, ettei maaseutu ole vähäisten resurssien vuoksi itseriittoinen eikä sen kannata pyrkiä toteuttamaan kaikkia innovaatiotoiminnan kannalta oleellisia tehtäviä itse. On oleellista ymmärtää, että jatkuvan innovatiivisuuden edellytyksenä on kiinnittyminen verkostoihin ja hyötyä sen tuomista synergiaeduista. Innovaatiotoiminnan kontekstisidonnaisuuden takia alueen menestyksen ratkaiseekin seudullinen yhteistyökyky ja sen parantamiseksi on verkostoiduttava aktiivisesti niin alueellisesti kuin kansallisesti ja jopa kansainvälisesti. Tällöin keskeiseksi haasteeksi nousevat vuorovaikutuksen ja verkostoitumisen mekanismit kasvukeskuksiin. Oleellista on luoda ja vahvistaa verkostoja, joissa maaseutu on yhteydessä kasvukeskuksiin ja on vuorovaikutuksessa myös innovaatioiden luomisprosesseissa, kuten T&K-toiminnassa ja tuoda sitä kautta paikalliseen innovaatiotoimintaan soveltuvaa tietämystä. Näin ollen verkostot ovat keino laajentaa ja siten korjata alueen innovaatiojärjestelmän puutteita, jotka johtuvat muun muassa suuresta maantieteellisestä etäisyydestä. Maantieteellisen läheisyyden kompensoiminen muilla läheisyyden muodoilla edesauttaa verkostojen syntymistä ja toimivuutta.

Syy, miksi maaseutu ei ole itseriittoinen ja alueen on verkostoiduttava muiden alueiden kanssa, johtuu haasteista, joita maaseutumainen ympäristö innovaatiotoiminnalle aiheuttaa. Kehittäjätoimijat pyrkivät edistämään innovaatiotoimintaa, mutta toiminnan esteeksi nousee ongelmia, joiden taustalla ovat innovaatioiden esiin nostamisen vaikeus sekä kyvyttömyys olemassa olevien innovaatioiden jatkokehitysmahdollisuuksiin ja kaupallistamiseen.

Seuraavaksi erittelen ilmenevät haasteet ja niihin liittyvät mahdollisuudet innovaatiotoiminnan edistämisen kannalta. Suurimmat haasteet Ylä-Pirkanmaalla voidaan jakaa kolmeen ryhmään: alueen sisäiseen erilaistuneisuuteen, ohueen organisaatorakenteeseen sekä Tampereen osaamisohjelman hyödyntämisen problematiikkaan.

Aluekehittämisen ydinverkosto tiivistyy alueellisiin toisistaan melko erillään toimiviin kehittäjätoimijoihin. Ylä-Pirkanmaalla on vuosien ajan puhuttu yhteisestä elinkeino-yhtiöstä, siitä huolimatta toiminta jakaantuu edelleen koko alueen kattavaan seutuyhdistykseen sekä kolmeen kunnalliseen elinkeinotoimijaan. Yhteisen elinkeino-yhtiön nähtäisiin lisäävään edellytyksiä innovaatiotoiminnalle muun muassa tiedonkulun parantumisen takia. Syy, miksi yhtiötä ei ole perustettu juontuu alueen sisäisistä eroista: kolmesta keskenään hyvin erilaisesta kunnasta sekä aluetta

leimaavasta teollisesta ja agraarikulttuurisesta kahtiajaosta. Sisäisen erilaistuneisuuden takia kehittäjätoimijat näkevät innovaatioympäristön keskenään erilaisena. Yhteisen tahtotilan luomiseksi olisikin oleellista tiedostaa, että innovaatioympäristö näyttäytyy aina eri toimijoille heidän oman toimintansa ja merkityksiensä kautta.

Etäisyys on merkittävä tekijä maaseudun aluerakenteessa ja se haittaa toimijoiden keskinäistä tiedonkulkua. Kuitenkin, yritykset eli ne kenelle edellytyksiä luodaan, sijaitsevat myös hajallaan alueella ja tarvitsevat palveluita luokseen. Maantieteellisen läheisyyden tavoittelun sijaan kehittäjätoimijoiden kannattaisi keskittyä ylläpitämään ja kehittämään välillään niitä läheisyyden muotoja, joita heillä jo on. Esimerkiksi kognitiivisen ja sosiaalisen läheisyyden korostaminen pienen toimijapiirin yhteisen tahtotilan luomisessa on paljon oleellisempaa kuin päivittäinen yhdessä työskentely. Yhteinen elinkeinoyhtiö voi myös aiheuttaa liiallista organisationaalista ja sosiaalista läheisyyttä, jotka puolestaan aiheuttaa toimintaan lukkiutumia muun muassa toiminnan sulkeutuneisuuden takia.

On hyväksyttävä, että myös ydinkehittäjäverkosto toimii verkostona. Maaseudun etuna ovat pienet toimijapiirit, henkilöityminen ja siitä johtuva matalankynnyksen yhteydenottomahdollisuus. Parempi olisi kehittää saumatonta yhteistyötä ja lähteä tämän ymmärryksen varassa rakentamaan puitteita alueella syntyvien innovaatioiden esiin nostamiseksi ja luoda siten pitkäjänteisyyttä toimintaan.

Toinen keskeinen haaste on alueen ohut organisaatorakenne, joka johtuu muuan muassa T&K-toiminnan vähäisyydestä. Innovaatiokyvyn lisäämisen lisäksi tämä heijastuu kerrannaisvaikutuksina osaajien houkuttelemisen haasteeseen. Ohut organisaatorakenne kuitenkin pakottaa verkostoitumaan kasvukeskuksien kanssa ja verkostoitumisen merkityksen tiedostamisen ja hyväksymisen kautta yrityksillä on mahdollisuuksia nostaa alueella syntyneet ideat kaupallisiksi innovaatioiksi ja luoda alueelle laajempi tietopohja. Oleellista on siis kyky luoda laadukas ja toimiva verkosto, jonka kautta kehittäjäverkosto luo edellytykset yritysten innovaatioiden edistämiseksi.

Kolmas haaste liittyy Tampereen hyödyntämisen problematiikkaan. Kehittäjäverkosto laajenee luontevimmin maakunnan hallinnolliseen keskukseseen, Tampereelle. Kehittäjätoimijat arvostavat Tampereen osaamis pohjaa, mutta toisaalta juuri tämän takia Tampere koetaan myös uhkana

aivoviennin takia. Tehokkaampi verkostoituminen Tampereen kanssa kuitenkin virkistäisi myös Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoimintaa. Tampereen hyödyntämisen luo kuitenkin omat haasteensa, joita ovat kehittäjätoimijoiden asenne, ettei tarvitsisi tukeutua Tampereen kasvuvaikutukseen, toisaalta yläpirkanmaalaisten kokema tamperelaisten kehittäjätoimijoiden kielteinen ja epäluuloinen asenne maaseudun potentiaalia kohtaan. Ongelma näyttäisi johtuvan alueiden erilaisista innovaatiotoiminnan tarpeista. Verkostoitumista tulisikin tarkastella laajemmin. Tampereen ei tarvitse olla kilpailija vaan Ylä-Pirkanmaan voisi nähdä osana Tampereen innovaatioympäristöä, jossa maaseudun kehittämisen edistämällä Tampere hyötyisi esimerkiksi maaseudun niche-osaamisaloista. Osittain tätä logiikkaa on onnistuneesti käytetty Virtopoli -muovitoimialan kehittämishankkeessa.

Ylä-Pirkanmaalla on siis edellytyksiä kehittyä innovatiiviseksi ympäristöksi. Oleellista on kuitenkin ymmärtää, ettei alue sinällään ole innovatiivinen toimija, vaan organisaatiot ja niiden muodostamat verkostot. Maaseudun kehittyminen innovatiiviseksi ympäristöksi on lähdettävä alueen omista lähtökohdista käsin, eli alueen toimijoiden tulisi kehittää niitä vahvuuksia, mitä alueella jo on ja houkutella osajia näiden nojalla.

Jatkotutkimusmahdollisuutena olisi mielenkiintoista tarkastella yritysten näkökulmia innovaatioympäristön edistämisen puitteisiin. Millaiset vuorovaikutusverkostot vaikuttavat yritysten kilpailukyvyn edellytysten parantamiseen ja millaisista yhteistyömahdollisuuksista julkisten kehittäjäorganisaatioiden kanssa yritykset hyötyvät ja miten tätä kautta on mahdollista edistää yritysten vuorovaikutusverkostoja kaupunkeihin? Yritysyhteistyön lisääntymisen kautta on mahdollista kehittää kehittäjätoimijoiden proaktiivisuutta tunnistaa yritysten tarpeet ja mahdollisuudet liiketoiminnalle. Tutkimus olisi aiheena kiinnostava, koska sen avulla olisi mahdollista nähdä, luotetaanko liikaa yrittäjät osaavan itse edistää omaa innovaatiotoimintaansa.

Lähteet

- Alarinta, J. 1998. Maaseutu innovatiivisena ympäristönä. Verkostot paikallisen elinkeinopolitiikan toteuttajina. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Sarja A:4. Seinäjoki.
- Ala-Rämi, K. 2007a. Collaboration between Innovation High-technology Enterprises in Pheriferal Northern Finland. Submitted manuscript for international Small Business Journal (Under review).
- Ala-Rämi, K. 2007b. Networking, communication and proximity in high-technology enterprise collaboration. Case of Northern Finland. Nordia geographical Publications. Multiprint Oy. Oulu.
- Anttiroiko, A., Kallio, O., Valkama, P. & Siitonen, P. 2006. Osaamiskeskittymät maaseudun kehittämisessä. Tampereen yliopiston Kunnallistutkimuksia. Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere.
- Asheim, B., Boschma, R. & Cooke, P. 2007a. Constructing regional advantage: Platform policies based on related variety and differentiated knowledge bases. Papers in Evolutionary Economic Geography. Utrecht University.
- Asheim, B., Coenen, L. & Vand, J. 2007b. Face-to-face, buzz, and knowledge bases: sociospatial implications for learning, innovation, and innovation policy. Environment and Planning C: Government and Policy 2007, volume 25. 655–670.
- Bathelt, H., Malmberg, A. & Maskell, P. 2004. Clusters and knowledge: Local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation. Progress in Human Geography, 28, 1, 31–56.
- Bathelt, H., Malmberg, A. & Maskell, P. 2002. Clusters and Knowledge: Local Buzz, Global Pipelines, and the Process of Knowledge Creation. DRUID Working paper 02–12.
- Boschma, R. 2005. Proximity and Innovation: A Critical Assessment, Regional Studies 39 (1) February 2005. 61–74.
- Breznitz, D., Ketokivi, M. & Rouvinen, P. 2009. Demand- and user-driven innovation. Teoksessa Evaluation of the Finnish National Innovation System Policy Report. Taloustieto Oy ja Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki University Print. Helsinki.
- Castells, M. 2000. The Rise of the Network Society. Second edition. Blackwell Publishers.
- Florida, R. 2005. Luovan luokan esiinmarssi: miten se muuttaa työssäkäyntiä, vapaa-aikaa, yhteiskuntaa ja arkielämää. Talentum. Helsinki.
- Grabher, G. 1993. The weakness of strong ties: the 'lock-in' of regional development in the Ruhr area. Teoksessa Grabher, G. (toim.) The embedded firm. On the socioeconomics of industrial networks. Routledge. London and New York.

Hailikari, M., Immonen, S., Kokko, N., Herrala, M., Salminen, A., & Ahola, M. 2000. Osaamiskeskusmallin kehittäminen - Kuinka osaaminen saadaan leviämään. Työministeriö. Helsinki.

Harmaakorpi, V. 2008. Käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan innovaatioympäristöt. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.) Innovaatioympäristön monet kasvot, 108–132. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

Hautamäki, A. 2009. Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimenä. Teoksessa Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä. 6–25. Opetusministeriön julkaisuja 2009:30.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hynynen, A. 2009. Auerakenteen potentiaali elinkeinojen kehittämisessä: Ylä-Pirkanmaan suuntia. Teoksessa Hynynen, A., Kolehmainen, J. & Kervinen, M. Kohti uusien avauksien maisemakaupunkia. Ylä-Pirkanmaan alue- ja elinkeinorakenteen kehittäminen. 18–32.

Tutkimusraportti Tampereen teknillinen yliopisto, EDGE Arkkitehtuuri- ja kaupunkitutkimuslaboratorio Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry Työ- ja elinkeinoministeriön alueellinen maaseutuosio AMO. Tampere.

Hyyryläinen, T., Nousiainen, M. & Pylkkänen, P. 2009. Luovan tiedon ja talouden paikallinen hallinta. Teoksessa Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä. 36–49. Opetusministeriön julkaisuja 2009:30.

Kainulainen, K. 2004. Kulttuuriteollisuuden ja aluetalouden kehityksen moniulotteinen yhteys. Teoksessa: Sotarauta, M. & Kosonen, K-J. (toim.). Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö – Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan. 172–195. Tampere University Press. Tampere.

Kautonen, M. 2006. The Regional Innovation System Bottom-up: A Finnish Perspective. University of Tampere. Tampere.

Kautonen, M. 2008, Alueellinen innovaatiopolitiikka Suomessa: Miten, mistä, mihin? PTT-Katsaus, 2/2008. 10–18.

Kolehmainen, J. 2004. Instituutioista yksilöihin: Paikallisen innovaatioympäristön kolme tasoa. Teoksessa: Sotarauta, M. & Kosonen, K-J. (toim.). Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö – Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan, 35–56. Tampere University Press. Tampere.

Kolehmainen, J. 2009. Maaseutumaisten innovaatioympäristöjen kehittäminen: Ajatuksia Ylä-Pirkanmaan kehittämiseen. Teoksessa Hynynen, A. Kolehmainen, J. & Kervinen, M. . Kohti uusien avauksien maisemakaupunkia. Ylä-Pirkanmaan alue- ja elinkeinorakenteen kehittäminen. 3–17. Tutkimusraportti Tampereen teknillinen yliopisto, EDGE Arkkitehtuuri- ja kaupunkitutkimuslaboratorio, Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry , Työ- ja elinkeinoministeriön alueellinen maaseutuosio AMO. Tampere.

- Kosonen, K. 2008. Kehittämisalustat tulevaisuuden ponnahduslautana. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.) Innovaatioympäristön monet kasvot, 159–185. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.
- Kosonen, K-J. 2004. Institutionaalinen kapasiteetti ja yliopistoseutujen innovaatioympäristöjen vahvistaminen. Teoksessa: Sotarauta, M. & Kosonen, K-J. (toim.). 2004. Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö - Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan, 114–145. Tampere University Press. Tampere.
- Kostiainen, J. 2008. Kaupunkiseutujen innovaatiopolitiikka ja itseuudistuminen. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.) Innovaatioympäristön monet kasvot, 132–158. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.
- Köppä, T. 2010. Opiskelijat, yrittäjyys ja yhteisöllisyys. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti Raportteja 68.
- Lauronen, M. 2009. Yrittäjämäinen elinkeinopolitiikka. Kolmivaiheinen, diskurssianalyttinen, tarkastelu kunnan elinkeinopolitiikan roolista ja tehtävästä. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä.
- Lemola, T. 2009. Innovaation uudet haasteet ja haastajat. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Lievonen, J. & Lemola, T. 2004. Alueellisen innovaatiopolitiikan haasteita -tutkimustulosten tulkintaa. Sisäasiainministeriön julkaisu 16/2004. Alueiden kehittäminen.
- Linnamaa, R. 2004. Verkostojen toimivuus ja alueen kilpailukyky. HAUS kehittämiskeskus. Helsinki.
- Malecki, E. J. 2001. Creating and Sustaining Competitiveness: Local Knowledge and Economic Geography. Teoksessa Bryson, J. R., Daniels, P. W., Henry, N. & Pollard, J. (toim.) Knowledge, Space and Economy. 103–119. Routledge. London and New York.
- Mariussen, Å. & Asheim, B.T. 2003. Innovation systems, institutions and space. Teoksessa Asheim, B.T. & Mariussen, Å. Innovations, Regions and Projects. 2003:3. Nordregio. Stockholm.
- Maskel, P., Bathelt, H. & Malmberg, A. 2006. Building global knowledge pipelines: the role of temporary clusters. European Planning Studies 14:8, 997–1013.
- Mustikkamäki, N. 2004. Näkökulmia yksilöiden sitoutumiseen ja alueiden kehityksen väliseen suhteeseen. Teoksessa: Sotarauta, M. & Kosonen, K-J. (toim.). Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö – Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan, 88–113. University Press. Tampere.
- Mustikkamäki, N & Sotarauta, M. 2008. Evolutionaarisen muutuskäsityksen ja itseuudistumisen kapasiteetin haaste. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.) Innovaatioympäristön monet kasvot, 11–46. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

- Nooteboom, B. 2000. *Learning and Innovation in Organizations and Economies*. Oxford University Press. Oxford.
- Nooteboom, B., van Haverbeke, W., Duysters, G., Gilsing, V. & van den Oord, A. 2007. Optimal cognitive distance and absorptive capacity. *Research Policy*. 36 (7). 1016–1034.
- Parjanen, S. & Melkas, H. 2008. Etäisyyden ja läheisyyden leikki innovaatioprosesseissa. Teoksessa Harmaakorpi, V. & Melkas, H. (toim.) *Innovaatiopolitiikkaa järjestelmien välimaastossa*. 59–67. Acta nro 200. Suomen Kuntaliitto & Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Helsinki.
- Rallet, A. & Torre, A. 2005. Proximity and Localization. *Regional Studies* 39 (1) February 2005 47-59.
- Rogers, E. M. 2003. *Diffusion of Innovations*. 5th edition. Free Press. New York.
- Saarivirta, T. 2008. Inhimillinen pääoma sosiaalisissa verkostoissa. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M (toim.) *Innovaatioympäristön monet kasvot*, 218–241. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.
- Schumpeter, J. A. 1939. *Business Cycles. A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. Volume I. McGraw-Hill Book Company, Inc. New York.
- Sotarauta, M., Linnamaa, R. & Suvinen, N. 2003. Tulkitseva kehittäminen ja luovat kaupungit: Verkostot ja johtajuus Tampereen kehittämisessä. Tekniikan akateemisten liitto ja Tampereen yliopisto, Sente-julkaisuja 16/2003. Tampere.
- Sotarauta, M. 2007. Evolutionaarinen muutuskäsitys ja itseuudistumisen kapasiteetti. Käsitteellistä perustaa etsimässä. *SENTE työraportteja* 17/2007.
- Sotarauta, M. 2009. Kuoliaaksi syleilty innovaatio? Teoksessa *Kaupungit kurkottavat 2010-luvulle. Näkymiä ja haasteita uudistuvalla kaupunkipolitiikalle*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 12/2009. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.
- Sotarauta, M., Ramstedt-Şen, T., Seppänen, S.K. & Kosonen, K.-J. 2010. Digital or Local Buzz, Global or National Pipelines - Do Knowledge Bases Matter? *Intelligent Machinery and Digital Content Services in Finland Compared*. *European Planning Studies*.
- Storper, M. & Venables, A. J. 2004. Buzz: face-to-face contact and the urban economy. *Journal of Economic Geography*, 4, 351–370.
- Stähle, P. Sotarauta, M. & Pöyhönen, A. 2004. Innovatiivisten ympäristöjen ja organisaatioiden johtaminen. *Tulevaisuusvaliokunta teknologian arviointeja* 19. Eduskunnan kanslian julkaisu 6/2004.
- Suorsa, K. 2009. *Innovation systems and innovation policy in a periphery. The case of northern Finland*. Akateeminen väitöskirja. Nordia Geographical Publications. Tornio.

Suutari, T. Ruokolainen, O. Kolehmainen, J. & Saartenoja, A. 2009. Etelä-Pohjanmaan maaseudun innovaatioympäristöt Perinteisen elinkeinopolitiikan ja uuden innovaatiopolitiikan mahdollisuudet ja rajoitteet maaseutualueilla Sente-julkaisuja 29/2009. Kopio Niini. Tampere.

Tura, T. & Harmaakorpi, V. 2005. Social Capital in Building Regional Innovative Capability. *Regional Studies* 39(8). 1111–1125.

Turkki, T. 2009. Luova talous kehittyy vain linkittämällä luovat keskuksset ja alueiden potentiaali toisiinsa. Teoksessa *Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä*. 50–55. Opetusministeriön julkaisuja 2009:30.

Tödting, F. & Tripl, M. 2005. One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy approach. Department of City and Regional Development. University of Economics and Business Administration. Vienna.

Vartiainen, P. 1998. Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriö Aluekehitysosasto.

Vesala, K., Vihinen, H. & Kurki, S. 2011. Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportissa 16 Vesala, K., Vihinen, H (toim.). *Yrittäjyyden edistämispolitiikan ja yrittäjienkohtaamisen lähtökohdat, muutokset ja paikalliset asetelmat*, 8–16.

Viljamaa, K., Lemola, T., Lehenkari, J. & Lahtinen, H. 2009. Innovaatiopolitiikan alueellinen ulottuvuus. Katsaus viimeaikaisiin kehityssuuntiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Innovaatio, 22/2009. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.

Viljamaa, K., Vesiluoma, T. & Rantakoski, T. (toim.). 2008. Pienten seutujen innovaatioympäristöt - illuusio vai käyttämätön voimavara? Käytännön kokemuksia aluekeskusohjelman pieniltä kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 3/2008.

Virkkala, S. 2008. Maaseutualueet ja pienet keskuksset innovaatioympäristöinä. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.) *Innovaatioympäristön monet kasvot*, 80–107. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

Virkkala, S. & Storhammar, E. 2004. Maaseutu tietotaloudessa - Innovaationäkökulma kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksessa. *Maaseudun uusi aika* 3/2004, 5–25.

Sähköiset lähteet ja tilastot:

Aamulehti. 18.3.2011. Luettavissa:

<http://www.aamulehti.fi/cs/Satellite/Pirkanmaa/1194671089596/artikkeli/vammalan+vanerin+konkurssi+uhkaa+huuhtoa+yli+300+tyopaikkaa+eri+paikkakunnilta.html>. Luettu: 3.4.2011.

Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2010 .TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. Ylä-Pirkanmaan

seutukunta. Luettavissa: [http://www.ely-](http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/satakunnanely/Alueentilajanakymat/Documents/alueelliset_talousnakymat_2010_WEB_240210.pdf)

[keskus.fi/fi/ELYkeskukset/satakunnanely/Alueentilajanakymat/Documents/alueelliset_talousnakymat_2010_WEB_240210.pdf](http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/satakunnanely/Alueentilajanakymat/Documents/alueelliset_talousnakymat_2010_WEB_240210.pdf). Luettu: 9.11.2010.

Helsingin Sanomat. 23.8.2010. Luettavissa:

<http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Mets%C3%A4+Tissuen+ty%C3%B6ntekij%C3%A4t+marssivat+ulos+vastalauseena+irtisanomisille/1135259556644>. Luettu: 3.4.2011.

Kipukoukku: <http://www.finnhook.fi/?page=Tarina>. Luettu: 13.4.2011.

Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle

Luettavissa: http://www.maaseutupoliittikka.fi/files/943/maaseutupoliittinen_selonteko_VN.pdf. Luettu: 1.12.2010.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013. Hyväksytty 10.8.2007. Muutettu 7.6.2010.

Luettavissa:

http://www.maaseutu.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmatkaudelle20072013/5o8EMV39Y/Manner-Suomen_maaseudun_kehittamisohjelma_070610_FI.pdf. Luettu: 4.10.2010.

MW-Kehitys: <http://www.mw-kehitys.fi/>. Luettu: 3.4.2010.

Pirkanmaan liitto: www.pirkanmaa.fi/1812.html. Luettu: 3.4.2011.

PoKo ry: www.pokory.fi. Luettu: 3.4.2010.

OECD:n maaseutupoliitiikan maatutkinnat: Suomi. 2008. Luettavissa:

http://www.maaseutupoliittikka.fi/files/781/OECDn_maatutkinnat_Suomi.pdf. Luettu: 10.11.2010.

Saaranen, A. & Puusniekka, A. 2009. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Tampere. Luettavissa:

http://www.fsd.uta.fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf. Luettu: 01.04.2011.

TEM, kansallinen alueiden kehittäminen. Luettavissa: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2149>. Luettu:

10.4.2011.

Tilastokeskus. Kuntien perustiedot. Luettavissa:

<http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=Kuntaportaali&ti=&path=../Database/Kuntien%20perustiedot/Kuntien%20perustiedot/&lang=3&multilang=fi>. Luettu: 1.3.2011.

Tilastokeskus. Tiede, teknologia ja tietoyhteiskunta. Luettavissa:
http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/databasetree_fi.asp Luettu. 2.5.2011.

Tilastokeskus. Työssäkäynti- ja asuntotilastot. Luettavissa:
http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/asu/kmok/kmok_fi.asp. Luettu: 2.5.2011.

Tilastokeskus. Työssäkäyntitilasto 2009. Luettavissa:
http://www.stat.fi/til/tyokay/2009/01/tyokay_2009_01_2011-04-04_tau_001_fi.html. Luettu: 3.5.2011.

Tilastokeskus. Väestötilastot,. Luettavissa:
http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp. Luettu: 10. 4.2011.

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma. 2007. Luettavissa:
<http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/tyo-yrittaminen-tyoelama/ohjelman-sisaeltoe/fi.pdf>. Luettu:4.4.2011.

Virtain Yrityspalvelu Oy: <http://www.virrat.fi/218/>. Luettu: 3.4.2011.

Väestötietojärjestelmä. Luettavissa: <http://vrk.fi/default.aspx?docid=4258&site=3&id=0> Luettu:
10.4.2011.

Ylä-Pirkanmaan seutustrategia 2016. 2005. Luettavissa:
http://www.ylapirkanmaa.fi/liitteet/ylapirkanmaa/materiaali_edit/120.pdf. Luettu: 10.11.2010.

Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys: www.ylapirkanmaa.fi. Luettu: 5.5.2011.

Ylä-Pirkanmaa strateginen tutkimus yritysten nykytilanteesta 2010. Tutkimustiedote 29.6.2010.
Luettavissa:
http://www.ylapirkanmaa.fi/ylapirkanmaa/materiaalipankki/nayta.tpl?ryhma_id=45;navi_id=9.
Luettu: 1.12.2010.

Liitteet

Liite 1. Yksilöhaastatteluiden virikehaastattelurunko

Innovaatiotoiminnan edistäminen maaseudulla

Elinkeinopolitiikan, innovaatiopolitiikan ja maaseutupolitiikan välinen suhde innovaatioympäristöjen kehittämisessä

Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö Sente

Itä-Suomen yliopisto, Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia

Tutkimuksen tavoite ja tutkimusasetelma

Tutkimuksessa analysoidaan, miten elinkeinopolitiikan, innovaatiopolitiikan ja maaseutupolitiikan kansalliset, alueelliset ja paikalliset välineet tukevat uusien ideoiden syntymistä ja etenemistä maaseutualueilla. Tutkimus myös tarjoaa ideoita ja suosituksia maaseudun innovaatioympäristöjen kehittämiseen.

Aihetta lähestytään elinkeinojen kehittäjien/elinkeinoyhtiöiden ja paikallisten toimintaryhmien kautta.

Mukana on neljä kohdealuetta, joilta tutkimuskohteet on valittu

–Pohjois-Karjala: Pielisen Karjalan kehittämiskeskus PIKES Oy ja Vaara-Karjalan Leader ry

–Etelä-Pohjanmaa: Teknologiakeskus Alavus Fasadi Oy ja Kuusiokuntien Kehittämisyhdistys Kuudesta ry

–Kymenlaakso: Kouvola Innovation Oy, Kouvolan elinkeinotoimi ja Pohjois-Kymen kasvu ry

–Pirkanmaa: Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ja PoKo ry.

Tutkimuksen rahoittaa työ- ja elinkeinoministeriö. Tutkimushanke kestää vuoden 2011 kesäkuuhun. Tutkimuksesta valmistuu loppuraportti sekä järjestetään loppuseminaari

Virike 1.

Elinkeinojen kehittämispolitiikka ja kehittämistoiminnan organisoituminen

- Miten kuvaisitte alueenne elinkeinojen nykyistä kehittämistä ja organisaationne roolia siinä?
- Kuinka suunnitelmallisena ja pitkäjänteisenä pidätte kehittämistoimintaanne?

Virike 2.

Innovaatiotoiminnan kehittäminen elinkeinopolitiikan välinein

- Mitä innovatiivisuuden edistämällä ymmärretään toiminnassanne?
- Miten tunnistatte toiminnassanne vastaan tulevat luovat yksilöt/yhteisöt ja uudet ideat sekä aloitteet?

Virike 3.

Innovaatiotoiminnan kehittäminen elinkeinopolitiikan välinein

- Miten käytännössä edistätte innovatiivista toimintaa alueellanne? (Millaisia välineitä ja palveluita teillä on käytössänne?)

- Miten arvioitte näiden toimien tämänhetkistä vaikuttavuutta alueellanne?

Virike 4.

Vuorovaikutus ja tiedonkulku

- Millaisia verkostoja olette pyrkineet rakentamaan innovaatiotoiminnan edistämiseksi? Kuvatkaa näitä verkostoja sekä niiden toimivuutta.

Virike 5.

Innovaatiotoiminnan heikkoudet ja kehittämismittarit

- Mitkä ovat alueellanne havaitut heikkoudet uusien ideoiden esiinnostamisessa ja niiden kehittämisessä innovaatioiksi? Millaisiin asioihin heikkoudet liittyvät?

Virike 6.

Paikallinen innovaatioympäristö

Paikallinen innovaatioympäristö kattaa kaikki ne asiat, jotka vaikuttavat innovaatioiden syntymiseen. Yrityksille tärkeitä innovaatioympäristön elementtejä ovat mm. koulutus, t&k-toiminta, infrastruktuuri, neuvonta- ja rahoituspalvelut. Yrityksen näkökulmasta myös muut yritykset ja verkostot ovat osa sen innovaatioympäristöä. Viime aikoina on alettu korostaa palveluinnovaatioita ja yrityslähtöisen näkökulman rinnalla julkisen sektorin innovaatioita. Lisäksi tuotteiden ja palveluiden loppukäyttäjät osallistuvat entistä enemmän innovaatioiden synnyttämiseen.

- Mitä ajatuksia tällainen määrittely herättää? Millainen alueenne on mielestänne innovaatioympäristönä?

Virike 7.

Paikallinen innovaatioympäristö

- Miten ja mistä uudet ideat tyypillisimmin alueellanne saavat alkunsa (yksittäisten yritysten sisältä, tietyistä yhteisöistä jne.)?

Virike 8.

Paikallinen innovaatioympäristö

- Onko alueenne maantieteellisellä sijainnilla tai maaseutumaisuudella mielestänne vaikutusta innovaatioympäristön toimivuuteen? Jos on, niin minkälaisia vaikutuksia?

Virike 9.

Elinkeinoyhdistön ja toimintaryhmän välinen yhteistyö ja työnjako

- Miten luonnehtisitte ja kuvailisitte elinkeinoyhdistön ja toimintaryhmän välistä tiedonvaihtoa sekä yhteistyömuotoja tällä hetkellä?

Virike 10.

Elinkeinoyhdistön ja toimintaryhmän välinen yhteistyö ja työnjako

- Onko elinkeinoyhdistön ja toimintaryhmän yhteistyön tuloksena kyetty tukemaan uusien ideoiden esiinnousua, innovaatioprosessien etenemistä ja uusien innovaatioiden syntymistä?

Virike 11.

Elinkeinoyhdistön ja toimintaryhmän välinen yhteistyö ja työnjako

- Kuvatkaa menestyksekkäitä ja innovatiivisina pidettyjä hankkeita tai prosesseja, joiden tukemisessa sekä elinkeinoyhdistö että toimintaryhmä ovat jossain vaiheessa olleet mukana.
- Mitkä ovat mielestänne innovaatiotoiminnan parhaita esimerkkejä alueellanne?

Liite 2. Ryhmähaastattelun virikehaastattelurunko

Innovaatiotoiminnan edistäminen maaseudulla

Elinkeinopolitiikan, innovaatiopolitiikan ja maaseutupolitiikan välinen suhde innovaatioympäristöjen kehittämisessä

Ryhmähaastattelu

Tampere 16.11.2010

Tutkimuksen tavoite ja tutkimusasetelma

Tutkimuksessa analysoidaan miten elinkeino-, innovaatio- ja maaseutupolitiikan välineitä voidaan käyttää maaseutumaiden alueiden innovaatiotoiminnan kehittämisessä. Aihetta lähestytään ennen muuta paikallisten elinkeinokehittäjien ja maaseutukehittäjien näkökulmasta

Neljä kohdealuetta:

Pohjois-Karjala: Pielisen Karjala

Etelä-Pohjanmaa: Kuusiokunnat

Kymenlaakso: Kouvola

Pirkanmaa: Ylä-Pirkanmaa

Rahoittaja: Työ- ja elinkeinoministeriö

Tutkimuksesta valmistuu loppuraportti ja siitä järjestetään loppuseminaari.

I Ylä-Pirkanmaa asemoituminen

Virike 1. Kilpailu inhimillisistä resursseista

Virike: Alueella on haasteellista säilyttää ja ennen kaikkea houkutella ja sitouttaa osaajia. Tällä hetkellä uskotaan jossain määrin vapaa-ajan asukkaiden tuomaan potentiaaliin alueen kehittämisessä.

Kysymykset:

- Kuinka alueen kilpailukykyä suhteessa ammattitaitoisiin työntekijöihin ja asiantuntijatyöntekijöihin voitaisiin kehittää?
- Kuinka vapaa-ajan asukkaissa piilevä osaamispotentiaali saataisiin seudun hyötykäyttöön?

Virike 2. Ylä-Pirkanmaa tahtotila

Virike: Tarkasteltavalla alueella vallitsee kolme erilaista, vahvaa kunnallista toimintakulttuuria. Lisäksi alue jakaantuu voimakkaasti teolliseen alueeseen sekä maaseutumaiseen alueeseen. Erilaisten alueiden intressien yhteensovittaminen aiheuttaa haasteita koko seudun yhteisen tahtotilan muodostamiselle.

Kysymykset:

- Miten kunnat eroavat keskenään?
- Onko alueelle mahdollista muodostaa yhteistä tahtotilaa, millä edellytyksin?
- Kuinka tilanne heijastuu alueiden elinkeinojen ja innovaatiotoiminnan kehittämiseen?

II Innovaatiotoiminta maaseudulla

Virike 3. Maaseutu innovaatioympäristönä?

Virike: Alueen innovatiivisuus nähdään uusina tuotteina, toimintatapoina ja – malleina, yhteistyöverokostoina sekä tuotteliaisuutena oman liiketoiminnan kehittämisessä tai palveluiden

parantamisessa. Toimijoilta se edellyttää avointa keskustelua, ennakkoluulottomuutta ja ajattelemisen rajojen poistamista. Yksi alueen suurista haasteista on epäilevä asenne innovatiivisuutta ja sen mahdollisuuksia kohtaan sekä turvallisuushakuisuus poliittisessa päätöksenteossa.

Kysymykset:

- Mitä erityispiirteitä maaseudun innovaatiotoimintaan liittyy?
- Millaisia innovaatioita alueelta odotetaan nousevan?
- Millaisia innovaatioympäristöjä alueelle voisi syntyä? Millaisin edellytyksin?

Virike 4. Etäisyys ja läheisyys

Virike: Maaseutumaisuus ja pitkät etäisyydet aiheuttavat ongelmia innovoinnissa muun muassa kohtaamisten ja innovaatioita vaativien ongelmien vähyden vuoksi. Toisaalta etäisyys koetaan suhteelliseksi ja pitkiin välimatkoihin sekä työmatkoihin on totuttu.

Kysymykset:

- Miten alueen yhdyskuntarakenne vaikuttaa alueen eri toimijoiden vuorovaikutukseen, tiedonvaihtoon ja yhteistyöhön?
- Miten alueen sisäisiä kohtaamisia olisi mahdollista lisätä?

III Kehittäjien roolit ja yhteistyö

Virike 5. Erialaisten politiikkojen suhde toisiinsa

Virike: Elinkeino- ja maaseutupoliittisilla kehittämisjärjestelmillä on keskeinen vaikutus maaseudun elinolojen ja elinkeinon kehittymisen kannalta. Elinkeinopolitiikkaa harjoittaa usein kuntien omistamat kehitys- ja elinkeinoyhtiöt, maaseutupoliitiikkaa puolestaan toimintaryhmätyö hankkeineen.

Kysymykset:

- Ovatko seudun elinkeinopoliittiset ja maaseutupoliittiset toimet linjassa keskenään?
- Täydentävätkö ne toisiaan, vai ovatko ne päällekkäisiä?
- Kuinka elinkeinopolitiikan ja maaseutupoliitiikan yhteistä vaikuttavuutta voitaisiin parantaa?

Virike 6. Toimijoiden roolit

Virike: Kehittäjätoimijoiden välinen työnjako sekä roolitus ovat jossain määrin epäselviä ja pirstaloitunutta. Roolin selkeyttäminen etenkin asiakkaille on vaikeaa. Hajanaisuudesta ja pirstaleisuudesta huolimatta asioiden sanotaan hoituvan, koska pienellä seudulla keskeiset toimijat tunnetaan. Toimintaryhmällä on vahva ja vakiintunut asema seudun kehittämisessä.

Kysymykset:

- Onko seudullisessa kehittämistyössä koordinoitotarvetta?
- Mitkä organisaatiot kantavat erityisvastuuta alueellisen innovaatiotoiminnan kehittämisestä?
- Miten seudun yhteinen elinkeinoyhtiö muuttaisi tilannetta?

Virike 7. Paikalliset verkostot

Virike: Paikallinen verkosto on henkilöitynyttä ja syntyy konkreettisen yhteistyön kautta. Verkostossa toimiminen koetaan välittömäksi ja helpoksi. Siitä huolimatta puhutaan kuitenkin työnjaon selkiintymättömyydestä ja ajoittaisista ristiriidoista.

Kysymykset:

- Onko alue sisäisesti yli- vai aliverkostoitunut?
- Kuinka alueen sisäisten verkostojen toimivuutta voitaisiin parantaa?

Virike 8. Pitkäjänteisyys kehittämistyössä

Virike: Alueen kehittämistoimintaa ei koeta kovinkaan pitkäjänteiseksi. Pitkäjänteisyys ilmenisi ihmisten sitoutumisen, yhteisen tahtotilan sekä strategiatyön kautta. Sitä kuitenkin rajoittaa hankekeskeisyys, erilaiset toimintakulttuurit sekä paikallispoliittiset intohimot.

Kysymykset:

- Millaiset hankemuotoisen kehittämistyön käytännöt on todettu hyväksi vaikuttavuuden näkökulmasta?
- Miten pitkäjänteisyyttä saataisi kehitettyä?
- Miten sekä viranhaltijoille että poliittisille päättäjille saataisiin sama tahtotila, josta pitkäjänteisyys kumpuaisi?

IV Katse Ylä-Pirkanmaalta muihin suuntiin

Virike 9. Tampereen merkitys

Virike: Tampereen merkitys koetaan monitahoiseksi. Yhtäältä koetaan, että Ylä-Pirkanmaan ei tarvitse tukeutua Tampereen kasvuvaikeusalueeseen, koska se edistäisi alueen omaa kehittämistä. Toisaalta sijainti lähempänä Tamperetta helpottaisi tiettyjä kehittämistoimia ja mahdollistaisi alueen kehittämisen asuinkuntalähtökohdasta.

Kysymykset:

- Kuinka Ylä-Pirkanmaan ja Tampereen keskusseudun suhteita voitaisiin tiivistää molempia alueita hyödyttävällä tavalla?
- Millaiset olisivat ideaalisuhteet Ylä-Pirkanmaan ja Tampereen keskusseudun välillä innovaatiotoiminnan kehittämisen näkökulmasta?

Virike 10. Onhan näitä muitakin keskuksia...

Virike: Ylä-Pirkanmaa sijaitsee Pirkanmaan, Keski-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan välimaastossa. Pelkästään hallinnollisesta näkökulmasta Tampere on luontevin yhteistyösuunta, mutta toiminnallisesti myös esimerkiksi Seinäjoki ja Jyväskylä voisivat olla luontevia yhteistyön suuntia.

Kysymykset:

- Missä teemoissa olisi mahdollista tiivistää yhteistyötä esimerkiksi Seinäjoen ja Jyväskylän toimijoiden kanssa?
- Kuinka syvenevä yhteistyö em. tahojen kanssa muuttaisi kehittämistyötä Ylä-Pirkanmaalla?

Liite 3: Haastattelut

Yksilöhaastattelut:

Arto Pirttilahti, Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys Ry, 22.9.2010

Juha Kolhinen, PoKo Ry, 24.9.2010

Heidi Tanhua, PoKo Ry, 6.10.2010

Otto Härkönen, MW-Kehitys Oy, 23.9. 2010

Fred Motzkin, Virtain Yrityspalvelu Oy, 13.10.2010

Vuokko Mäenpää, Ruoveden elinkeinoasiamies, 20.10.2010

Ryhmähaastattelu: 16.11.2010

Juha Kolhinen, PoKo ry,

Markku Raiskinmäki, Ruoveden kunnan johtaja,

Petri Tallila, ELY-Keskus,

Marko Mäkinen, Pirkanmaan liitto